

מענייני ישועות הר"ר מ'שה בר נחמן אבי התקמה זצ"ל האמונה והבטחון הם שני עניינים שהאחד צריך לתבירו ואין תבירו צריכה לו שהאמונה קודמת לבטחון ומתקנימת בלב המאמין אע"פ שאין הבטחון עמה ואינה צריכה לו בקיומה ולפיקה אינה מורה עליו.

אבל הבטחון הוא מורה עליה שאי אפשר לו להיות קודם לה ולא להתקיים בלעדיה. וכל הבוטח יקרא מאמין אף כל המאמין לא יקרא בוטח.

כי האמונה כמו האילן והבטחון כמו הפרי והפרי לאות על האילן או על עשב שגדל את הפרי ההוא ואין האילן או העשב לאות על הפרי כי יש אילנות שאינם עושים פרי וכן עשבים הרבה.

אבל אין פרי בלא אילן או עשב וכמו שהחסידות שהיא מורה על התקמה שאי אפשר להיות אא"כ הנה חכם כמ"ש ולא עם הארץ חסיד ואין בור ירא חטא. אבל אין התקמה לאות על החסידות שאפשר שיהיה חכם והוא רשע.

וכן הבטחון והאמונה כל הבוטח מאמין לפי שאין אדם בוטח אלא במי שמאמין בו שהיכולת בידו למלאת שאלתו. ואין כל המאמין בוטח פי לפעמים ירא שמא יגרום החטא או שמא קבל כבר על מעשיו הטובים בנסים שעשאם לו הבורא ומאשר מוצא עצמו חוטא ופושע פנגד חסדי הבורא ית' אינו נושא נפשו לבטוח בו שיעילהו מצרתו או שימתן לו רצון לבו ותאותו.

ועל פן ישתדל בנהג שבעולם להנצל מצרתו או להשיג שאלתו ובקשתו. ולולי היראה שמא יגרום החטא הנה השתדלות להנצל אפי' ע"י נוהג העולם חסרון באמונתו שהרי כתיב לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו נזרעו מבקש לחם ואפי' הלל ור' חנינא בן דוסא וחסבריהם שהיו עניים ביותר מעוטי ממון לא היו נעזבים לפי שלא קנו נכסים מעולם.

שאין לשון עזיבה נופל אלא על מי שהיה סמוך ואח"כ נעזב אבל מי שלא היה סמוך מעולם אין זה נעזב ואין העזיבה חנם בלא חטא ובלא עון על פן לא יתכן שיירא מי שבוטח בעצמו שלא חטא מעולם.

אבל הירא מן החטא יתכן שיירא שלא תבא עליו צרה מצד אותו החטא. והיודע בעצמו שהוא צדיק אבל מתכנין למ"ש הנה לה לעזרני הרי לבו לשמים ויפה הוא עושה אין זה חסרון באמונה וכן הירא שמא יגרום החטא אחר שהוא מאמין שהיכולת בידו אבל מאשר הוא יודע שאין לפניו משוא פנים ושהקב"ה יכול לקיים הבטחתו מצד אחר ולגבות חובו מצד אחר לפיקה ירא שמא יגרום החטא שלא ינצל מצרתו כמו יעקב אע"ה שהבטיחו ה' ואמר הנה אנכי עמך.

והנה ירא מעשו פדכתיב ויירא יעקב מאד וגו' והקדימו במנחה וקצה עבדיו לשתי מחנות והנה ירא שמא יגרום החטא וכן מצינו בדוד שהיה מאמין לראות בטוב ה' והנה ירא שמא יגרום החטא.

כמשז"ל מפני מה נקוד על לולא לפי שהיה ירא שמא יגרום החטא. נמצא כי המאמין יתכן שיירא שמא יגרום החטא אבל הבוטח אינו ירא שמא יגרום החטא כמ"ש דוד משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה' ובפסוק אחר אומר בה' בטחתי לא אירא.

ואין הכתוב הנה ר"ל בה' בטחתי מכחיש דברי רבותי ע"ה כי זה נאמר על העה"ז ולולי האמנותי נאמר על העוה"ב הנה כבר נתבאר כי כל הבוטח מאמין ואין כל המאמין בוטח וזהו לפי מאמר שמא יגרום החטא.

אף לפי פשט הפ' אפי' לא הנה יעקב מצר שמה יגרום החטא אלא מצד נוהג שבעולם ר"ל מצד החיל הגדול שהנה עם עשו כמ"ש וארבע מאות איש עמו לא הנה בטחוננו בבורא חסר כלו' אם יירא שלא יזיקנו עשו שפך אמר הקב"ה והנה אנכי עמה ושמתיה כלומר הוא ובניו שלא יקרא נשאר מי שבניו מתים בחייו וראיה לזה ממה שאמרו בענין פיארד אל בני אבל שאולה סימן מסר לו הקב"ה וכו' אבל שאר העם אשר אתו וצאן ובקר הם היו נכסים שקנה ואפשר שיאבד מקצתן ובמקצתו מתקיים פי לא אעזבה.

ועל פן אמר והנה המחנה הנשאר לפליטה שפירושו על פרחו יהי לפליטה כלו' כבר הבטיחני המקום ואמר לי כי לא אעזבה עכ"פ יהי המחנה הנשאר לפליטה. וזה דומה למה שאמרו במעשה מרגלים אפנו בדבר ואורישנו אמר לפניו משה מה אתה עושה משבועתך אמר ואעשה לגוי גדול אף פאן אם יבא עשו אל המחנה האחת והפכו על פרחו והנה המחנה הנשאר לפליטה נמצא יעקב בוטח במה שאמר לו והנה אנכי עמה אבל מפני המחנה האחת הקדימו במנחה ולא חצה יעקב נשיו ובניו לב' מחנות אלא העם אשר אתו והמקנה אשר לו שנא' ניחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות וכיון שלא חצה אותם למדנו שלא הנה ירא שיכה עשו אותם שאם הנה ירא הנה חוצה אותם עם שאר העם והמקנה לשני מחנות.

ומה שאמר פן יבוא והפני אם על בנים פנגד העם אשר אתו אמרו וזהו שפמך לו ואתה אמרת היטיב איטב עמה ולא הנה צ"ל ושמתיה את ורעה כעפר הארץ אלא כיון שפא להזכיר הבטחת שמירת הנכסים בעבור המחנה האחת שלא תאבד ובקש רחמים עליהם.

הזכיר כמו כן הבנים אע"פ שלא הנה צריך להתפלל עליהם שפכר הנוכח בשמירתו. וכן יתכן לומר שנתפנין יעקב אבינו בהקדימו אותו במנחה ובחצותו אותם לשתי מחנות כדי להמציא מקום לעזר ולהצלה הבא עליו מן השמים שלא להטריח לפני הבורא ית' כפשט מאמר הנה לה לעזרני וכתוב ומכר מאחוזתו ולא כל אחוזתו למדה תורה דרף ארץ שישיר אדם שדה אחת לפניו.

וכתיב ויאמר אליה אלישע מה אעשה לה הגידי לי מה יש לה בבית. ולפי שאין מן המוכרח להיות כל המאמין בוטח אבל הוא אפשר וכל הבוטח מאמין בלא ספק לכה הפתוב מזהיר תמיד על הבטחון יותר מעל האמונה וב' העניינים האלה שהן הבטחון והאמונה הזכירם יחד בפסוק א' כמ"ש בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה הקדים להזהיר על הבטחון תחלה ואח"כ על המעשה הטוב להודיע שהבטחון הוא שיבטח בו שיעזרהו לעשות מצותיו ואילו אמר עשה טוב ובטח בה' הייתי אומר כי הבטחון הנה (הוא) שהזהיר עליו הוא נאמר על שכן המעשה הטוב ולא על צרכי העוה"ז שהוא צריך אליהם לעזרהו ולסמכו ר"ל הסבות והעניינים המתקנים מעשה הטוב.

ע"כ אמר בתחלה בטח בה' כלומר שיעזור ויסמוך אותו לעשות חפצו ומצותיו ואח"כ אמר ועשה טוב כלומר רדוף אחר המצות והשתדל לעשות אותן ואל תתירשל לעשות הטוב מפני קוצר יכולתך כי יסמוך אותך ויעזרה זהו פ' בטח בה' ועשה טוב וזאת היא פוננתו בהקדימו צווי הבטחון לצווי המעשה הטוב וזהו הפ' טוב ממה שנא' כי הבטחון הנה נאמר על שכן המעשה הטוב שהרי אין הפרש בין הבוטח בו שיעזרהו טוב בשביל מצוה שעשה ובין הבוטח בו שיתן לו שאלתו בשביל תפלה שהתפלל לפניו בכל לבבו ובכל נפשו.

וְדָבָר זֶה מְזַכֵּיר עוֹן הוּא שְׂכָמוֹ שְׁאָמְרוּ רַז"ל ג' דְּבָרִי מְזַכְרִין עֲוֹנוֹתַי שֶׁל אָדָם וְאֵלוֹ הֵן קִיר נְטוּי וְעִיּוֹן תְּפִלָּה כְּלוֹמֵר שְׁמַעֲיִן בְּתַפְּלוֹתוֹ וְאוֹמֵר שֶׁהַתְּפִלָּה תְּפִלָּה שְׁלִימָה. וְרֵאיוֹ הוּא שִׁיתְנוּ שְׁאֵלְתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וְכִבֵּר הַזִּכְרִי אֲנִי אֵישׁ סוֹכֵי לְתַלְמִידָיו אֵל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב לְקַבֵּל פָּרֶס כְּלוֹ' כְּשֶׁתְּשַׁמְּשׁוּ אוֹתוֹ אֵל יְהִי בְּטַחְוֹנְכִי בּוֹ לְקַבֵּל אֶת הַשֶּׁכֶל מִיָּד שֶׁאֵ"כ אַתֶּם גּוֹרְמִין לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם לְהַזְכִּיר לָכֶם עֲוֹנוֹתֵיכֶם כְּמוֹ הַמַּעֲיִין בְּתַפְּלוֹתוֹ אֲבָל הַנּוֹתֵן סָלַע לְצַדִּיקָה בְּשִׁבִיל שִׁיחִיהָ בְּנוֹ אוֹ בְּשִׁבִיל שִׁינְפָּה לְחַיֵּי הַעֵה"ב אֵינוֹ בְּכָלֵל הַזֶּה כִּי מִתְחַלֵּה כְּשֶׁעֲשֶׂה הַמַּצְנָה הַזֹּאת שֶׁיֵּשׁ רְשׁוֹת בְּיָדוֹ לְמַעַט בָּהּ אוֹ לְהַרְבוֹת וְעֲשֵׂאָה לְשֵׁם כָּף אֵינוֹ דוֹמֵה לְאוֹכֵל מִצָּה בְּעָרֵב הַפֶּסַח וְלִקְוֵנָה לְיֵלֵב לְעַצְמוֹ וְלִשְׁוֹמֵר שְׁבֵת וְכִינְצָא בְּאֵלוֹ שְׁעֲלִיהֶם אָמַר הַכְּתוּב בְּטַח בַּה' וְעֲשֵׂה טוֹב וְעוֹד שֶׁאֵ"א לְפָרֵשׁ בְּשׁוּם פָּנִים בְּטַח בַּה' עַל שְׂכָר שֶׁל מַצְוָה לֹא בַעֲה"ז וְלֹא בַעֲה"ב לְפִי שְׁעֲדִיין לֹא הִזְהִירוֹ עַל הַמַּעֲשֵׂה וְאִיךָ יִזְהִירוֹ לְבָטוֹחַ בּוֹ שִׁיגְמֵלְהוּ טוֹב וְאַחַר שֶׁהַזִּכְרִי הַבְּטָחוֹן שֶׁהוּא הַעֲלוּל הַזִּכְרִי הָאֲמוּנָה שֶׁהִיא הַעֲלָה וְאָמַר שְׁכֵן אֶרֶץ וְרַעַה אֲמוּנָה עוֹד אָמַר בְּטַח בַּה' וְעֲשֵׂה טוֹב כְּלוֹ' אַעֲפ"י שֶׁאֵין בְּיָדְךָ מַעֲשִׂים וְתִדַּע בְּעֲצֻמָּה שֶׁאֲתָה רִשָּׁע עַכ"ז בְּטַח בַּה' כִּי הוּא בַּעַל רַחֲמִים וְיִרְחַם עָלֶיךָ כַּמ"ש וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו ר"ל צְדִיקִים וְרִשָּׁעִים וְאָמְרוּ בְּשִׁעָה שְׁכֵן אָדָם מְצַטְעֵר שְׁכִינָה מַה הִיא אוֹמֶרֶת קִלְנִי מְרֵאֲשֵׁי קִלְנִי מְזֻרְעֵי ע"כ אָמַר בְּתַחֲלִילָה בְּטַח בַּה' כְּלוֹ' בֵּין שְׁתֵּהִיָּה צְדִיק בֵּין שְׁתֵּהִיָּה רִשָּׁע בְּטַח בַּה' וְאַח"כ אָמַר וְעֲשֵׂה טוֹב כְּלוֹמֵר אַעֲפ"י שֶׁהוּא רַחוּם וְחַנוּן אֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ שֶׁלֹּא תִרְאֶה רַע כִּי הִבִּי"ת מְאַרִיךְ רוּחְךָ וְגַבִּי דִילְךָ.

וְאִם יִמְחֹל לָךְ פַּעַם א' וּב' וּג' כַּש"נ הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פַּעַמִּים שְׁלַח עִם גְּבַר אַח"כ יִפְרַע מִמֶּךָ וְעַל כֵּן כְּשֶׁתִּרְאֶה שֶׁהוּא מְרַחֵם עָלֶיךָ וּמְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ אֲזִי תִהְיֶה צָרֶיךָ לַעֲשׂוֹת טוֹב וְאַח"כ שְׁכֵן אֶרֶץ כְּלוֹ' אוֹלֵי יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ בְּאֲמָרֵי עֲשֵׂה טוֹב שְׁתַּנַּחֵם מְלֹאכְתְּךָ וְעֹסְקֶיךָ שֶׁאֲתָה עוֹסֵק וּמִתְפָּרְסֵם בָּהֶן וְתִהְיֶה מִתְיַירָא שֶׁלֹּא תִמּוֹת בְּרַעֲב ע"כ אָמַר שְׁכֵן אֶרֶץ ר"ל עִם כָּל זֶה שֶׁתַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְתִרְדּוּף אַחֲרֵי הַמַּצּוֹת אֵל תַּנַּחֵם חַיֵּי גּוֹפֶךָ טוֹב שֶׁתִּתְחַוֵּן בְּזֶה וְגַם מִזֶּה אֵל תַּנַּחֵם יָדֶיךָ וְזֶהוּ דַעַת ר"י כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בַּפ' כ"מ ת"ר וְאַסְפֵּת דְּגָנָה הַנְּהַג מְנַהֵג דְּרָף אֶרֶץ ד"ר י' רִשְׁב"י אוֹמֵר אֶפְשָׁר אָדָם חוֹרֵשׁ בְּשַׁעַת חֲרִישָׁה וְזוֹרַע בְּשַׁעַת קְצִירָה וְדָשׁ בְּשַׁעַת דִּישָׁה וְזוֹרַח בְּשַׁעַת הַרוּחַ תוֹרַח מַה תִּהְיֶה עָלֶיךָ אֵלֹא בְּזִמְן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם מְלֹאכְתָּן וְעֲשִׂית ע"י אַחֲרִים שְׁנֹאֲמַר וְעַמְדוֹ זָרִים וְרַעוּ צֹאנֵכֶם וּבְנֵי גֹכַר אַפְרִיכֶם וְכוּרְמִיכֶם.

וּבְזִמְן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם מְלֹאכְתָּן וְעֲשִׂית ע"י עַצְמָן שְׁנֹאֲמַר וְאַסְפֵּת דְּגָנָה וְלֹא עוֹד אֵלֹא שְׁמֵלֹאכְת אַחֲרִים וְעֲשִׂית עַל יָדוֹן שֶׁנִּי וְעַבְדְּךָ אֶת אוֹיְבֶיךָ. אָמַר אַבְיִי הָרַבָּה עָשׂוֹ כַר' יִשְׁמַעְעָל וְכוּ'. וְאַח"כ אוֹ' וְרַעַה אֲמוּנָה שְׁמָא תֹאמַר בְּשִׁעָה שֶׁאֲתַעֲסֵק בְּמִלְאכְתִּי הַרְיִנִי בְּטַל מִתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּדַבּוּר הַרְשׁוֹת עַכ"א וְרַעַה אֲמוּנָה כְּלוֹ' הַתְּחַזֵּק וְהַשְׁמַר שִׁיְהִיו כָּל מַעֲשֵׂיךָ בְּאֲמוּנָה וְתִמְצָא שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּטַל מִן הַטוֹב אֲפִי שִׁעָה א' וּמִלֵּת רַעַה לְב' הַפִּי מ'ל' וְאַהֲבַת לְרַעַה כְּמוֹךָ וְהוּ' צִוּוּי כְּלוֹ' הַתְּחַבֵּר עִם הָאֲמוּנָה הַעֲלִיּוֹנָה אוֹ הַחֲכָמָה הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁשְׁמָה וְהַדְּבָק בָּהּ לְמַה שֶׁהִיא פּוֹלְלֵת כָּל תְּרִי"ג מַצּוֹת כַּמ"ש בָּא חֲבִיקוּק וְהַעֲמִידוֹן עַל א' שֶׁנִּי וְצְדִיק בְּאֲמוּנָתוֹ יִחְיֶה.

וּבַמֵּא"א וְהַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעֲלִיָּה נִמְצְאָת אוֹמֵר הָאֲמוּנָה הִיא הַחֲכָמָה וְהַחֲכָמָה הִיא הָאֲמוּנָה וְהִיא סְבִיבוֹתָיו שֶׁל הַב"ה שְׁנֹאֲמַר מִי כְּמוֹךָ חֲסִין יְהִי וְאֲמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ. וְאוֹמֵר בְּאֲמוּנָתְךָ עֲנִי בְּצַדִּיקוֹתְךָ כְּאֵלוֹ מְשִׁבֵּיעוֹ כָּף שְׁמַעֲתִי מִפִּי הַחֲסִיד ר' יִצְחָק בֶּן הָרַב הַגָּדוֹל ר' אַבְרָהָם זצ"ל שֶׁאֵמ' מְשׁוּם אָבִיו וְאָמַר הַנְּבִיא בְּטַחַח בַּה' עַדִּי עַד כִּי בְּיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם תְּחַלֵּה וְאַח"כ אָמַר עַדִּי עַד

המורה דבר שאין לו סוף לומר לה כי עדי עד שבח הוא לשם כמו כי ה' עליון נורא וכן זה בטחו בה' עדי עד פלומר נצחי וקיים עד אין סוף פאלו אמר בה' אמונה אמן.

ואח"כ אמר כי ביה' ה' צור עולמים פלומר מיוחד צור עולמים בכל מדה ומדה שיש לו הן במדת הדין הנרמזת בהרבה מקומות בשם יה' כמ"ש יסר יסרני יה'. כי יד על פס יה'.

אם עונות תשמר יה'. וז"ש בב"ר אשרי הגבר אשר תנסרנו יה' ומתורתה תלמדנו הקב"ה אינו אומר אלא יה' כמי שעומד לפני הדין והדין דן אותו.

וכן במדת רחמים שהוא השם הנכבד בן ד' אותיות מיוחד הוא בכלם וכולם מיוחדים בו. זהו כי ביה' ה' צור עולמים: פרק ב השמות האלה שהם יה' ה' פעמים בלשון זכר ופעמים שהן באין בלשון נקבה כי היום ה' נראה עליכם היל"ל נראה בסג"ול פדין נפעל עומד שהוא ל"ז ואמר נראה בקמץ כמשפט ל"נ בנפעל עומד רמז שפגעה בנדב ואביהו איש מחתתו וכתוב ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם.

והמדקד' אומר' כי הוא עבר במקום עתיד אין אנו צריכים לפירושם וכן ה' תשפות שלו' לנו רמז למד"ה כמו שמוכיח על זה סוף הפ' שאמר כי גם כל מעשינו פעלת לנו ואין ספק כי זה נאמר על מד"ה ועכ"א תשפות שלו' ולא אמר ישפות וכן מפורש יותר מקל אלה בפ' שלח לה על מ"ש יכלת ה' יכול ה' מבעי ליה אעפ"י שאין חכמי הקבלה מפרשים אותו כף וכן מ"ש אשרי הגבר אשר תנסרנו יה' יכול אני לומר שהוא ל"נ נסתרת וכן מ"ש אם עונות תשמור יה' ה' מי יעמוד ותהיה מלת תשמור נאמר' על דרך ל' נסתרת ותהיה מלת מי נאמר' ע"ד שאלה כמו מי הגיד לה כי ערום אתה כלו' מי יכול לעמוד לפני מה"ד.

פי' אחר אם עונות תשמור יה' בין שהוא ל"נ נסתרת בין ל"ז לנכח ה' מי יעמוד ותהיה מלת מי נאמר' על דרך תמיה כאו' ז"ל ומי סברת ומי אמר ר"י ה"כ. הנה התבאר כי כל הלשונות פעמים ל"נ ופעמים בל"ז.

ודומה לזה כמ"ש בב"ר בענין וישפן מקדם לג"ע את הפרובים ואת להט החרב המתהפכת שהם מתהפכים פעמים אנשים פעמי' רוחות פע' מלאכים. ולא השמות האלו הם בלבד נאמר פעמי' בל"ז ופע' בל"נ ואין כל שם ומדה שלו שלא יהו נזכרים פע' כף ופעמי' כף חוץ מן המלות המורים זכר פגון רחום וחסון פקד עון שלא יתכן לומר ה' רחום וחסון וכיוצ' בהן יהיו נא בל"נ.

אבל השמות פע' שהן באין בל"ז ופע' בל"נ. ואין בזה ספק כי הוא אמת ולכך נהגו רז"ל לכנות שכינה בל"נ בכמה מקומות פגון ראוי שתשרה עליו שכינה עלתה שכינה אמרה שכינה לפני הקב"ה במדרש משלי בן אנכי אנחמכם.

והטעם לזה הענין אעפ"י שהשמות יש ביניהן הפרש ממד"ה למדת רחמים כל מה שיש בזה יש בזה ומפני זה מתהפכת מד"ה למ"ר ומ"ר למד"ה. כמו שמצינו בדברי רז"ל שאילו לא היו המדות כולן כוללת זו את זו א"א שמתהפכה זו לזו עד שיבטל אותם תחלה ואח"כ יבא אותם בריאה חדשה.

ודעת אונקלוס מפורש כי שכינה פי' לשמו של הקב"ה שתרגם לשפן שמו שם לאשראה שכינתיה תמן והוא שנ' עליו ומהללים את שם תפארתה. ואומ' ותרועת מלה בו ומתרג' ושכינת מלכיהון ביניהון והוא מלשון אחותי רעיתי וכן פרש"י ז"ל וכל זה בעבור כי השמות האלה פע' באים

בל"ז ופע' באים בל"נ והקב"ה מְיַחֵד בְּכֹלֵן וְכֹלֵן מְיַחֵדִים בּוֹ: פָּרַק ג כָּשֶׁם שֶׁהוּא מְיַחֵד בְּכֹל אֵלּוּ כִּף הוּא מְיַחֵד בְּכֹל שֵׁם וּמִדָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּמֶּשֶׁ"ה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד וְהַכ' הוּא מַגִּיד יַחֲוֹדוֹ בְּכֹל הַמִּדּוֹת בְּכֹלֵל הַפֶּל בַּג' תִּיבּוֹת שֶׁהֵן ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד הָאוֹתִיּוֹת מִיָּם מְרוּחַ אֵשׁ מִמִּיָּם וּפְנִימִיּוֹת אֶסְפָּקְלָרְנִי הַמְּאִיר' וְאֶסְפָּקְלָרְנִי שְׁאִינָה מְאִירָה אַרְמוֹז אוֹתָהּ בְּכֹלֵל דְּבָרֵי וְאִם תַּחֲפֹשׁ בְּהֵן הַיֵּטֵב תַּמְצָאנָה וְאֶמְרֵי פְּנִימִיּוֹ לְפִי שְׁמַצָּאתִי ב' מְקַרְאוֹת כ' א' או' נְהוֹרָא עֲמִיָּה שְׂרָא וּכ' א' אוֹמֵר יִשֶׁת חוֹשֶׁף סְתָרוֹ וּמְשַׁנֵּי לֹא קָשִׁי הָא בְּבִתִּי גִנְאִי וְהָא בְּבִתִּי בְּרָאִי פִּי כִּי בְּבִתִּי גִנְאִי נְהוֹרָא וְהוּא הָאוֹר הַנִּבְרָא בִּיּוֹם א' עֲמִיָּה שְׂרָא וְהִיא אֶסְפָּקְלָרְנִי הַמְּאִירָה.

וּבְבִתִּי בְּרָאִי וְהוּא הָאוֹר הַחֲמִישִׁי מֵה' אוֹרִים הַפְּתוּבִים בַּפ' בְּרָאשִׁית חֲשֶׁף סְתָרוֹ וְהוּא הַנִּקְרָא אֶסְפָּקְלָרְנִי שְׁאִינָה מְאִירָה וּפִי' מְאִירָה כְּלוֹמֵר נוֹתַנָת אוֹר לְמִסְתַּפֵּל בָּהּ. וְלִכֵּן קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה שְׁנַתְנַבָּא מִתּוֹךְ אֶסְפָּקְלָרְנִי הַמְּאִירָה וְהִיא הַנִּקְרָא' יוֹם שְׁנֵא' וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם.

וְלִכֵּן לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא בִּיּוֹם וְאֶסְפָּקְלָרְנִי שְׁאִינָה מְאִירָה נִק' לִילָה וְעַל כֵּן פְּתִיב בְּמִרְאָה אֱלִיּוֹאֲתַנְדַּע בְּחֹלֹם אֲדַבֵּר בּוֹ וְהַפְּתוּב הַזֶּה ר"ל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד הוּא מַגִּיד יַיְחֲוֹדוֹ מִמְעַלָּה לְמַטָּה וּמִמַּטָּה לְמַעַלָּה.

אִם נִפְרַשׁ אוֹתוֹ מִמְעַלָּה לְמַטָּה נֵא' כִּי הַשֵּׁם הָא' אֵינוֹ מִדָּה רַק עֶצֶם וּבְמַלְת אֱלֹהֵינוּ רְמָז ב' מִדּוֹת וְהַשֵּׁם הַב' כְּמוֹ כֵּן מִדָּה וְאִם נִפְרַשׁ אוֹתוֹ מִמַּטָּה לְמַעַלָּה נֵא' כִּי הַשֵּׁם הָא' מִדָּה. וְכֵן אֱלֹהֵינוּ רְמָז ב' מִדּוֹת כְּמוֹ הַפִּי' הָא' אֲבָל לֹא כְּאוֹתוֹ הַסֵּדֵר כִּי זֶה הָעוֹלָה וְזֶה יוֹרֵד וְהַשֵּׁם הַב' עֶצֶם וְנִמְצָא כִּי בַּפִּי' הָא' בַּג' תִּיבּוֹת אֵלּוּ הַתְּחִיל לְמַעַלָּה וְסִיּוּם לְמַטָּה וְלִפְנֵי הַב' הַתְּחִיל לְמַטָּה וְסִיּוּם לְמַעַלָּה וְהַזְכִּיר ד' עֲנִינִים.

הַבוֹרָא יֵת' וּג' מִדּוֹת שֶׁהֵן חֶסֶד וְדִין וְרַחֲמִים וְכֹל מִדּוֹת בְּכֹלֵלָם. וְהִנְנִי מְסַדֵּר ב' הַסֵּדְרִים וְאֵתָּה בְּחַר לָךְ הַדְרָךְ שֶׁתִּרְצֶה אִךְ יֵשׁ לָךְ לְדַעַת כִּי תִקְנֵנוּ רַז"ל בַּק"ש בְּשִׁכְמִל"ו תִּקְנֵנוּ לְאוֹמְרוֹ לְפִי שְׁאֶמְרוּ יַעֲקֹב וְתִקְנֵנוּ לְאוֹמְרוֹ בְּלַחֵשׁ לְפִי שְׁלֹא אֶמְרוּ מִרַע"ה מְשָׁלוּ מְשָׁל לְמַה"ד לְבַת מְלֶךְ שֶׁהִרִיחָה צִיָּקִי קִדְיָה אִם תֵּאמֵר יֵשׁ לָהּ גִּנְאִי אִם לֹא תֵאמֵר יֵשׁ לָהּ צַעַר הַתְּחִילוּ עֲבָדֶיהָ מְבִיאִין לָהּ בַּחֲשָׁאִי.

וְדַבְרֵיהֶם דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וְעַלֵּיהֶם אָמַר הַפְּתוּב לְהַבִּין מְשָׁל וּמְלִיצָה דְּבָרֵי חַכְמִים וְיַחֲוֹדוֹתָם. וְהַבְּנַת הַמְשָׁל הוּא לְמַבִּין מִפְּנֵי מָה הַמְשִׁילוֹ עֲנִין זֶה לְעֲנִין זֶה.

וְהַבְּנַת הַמְּלִיצָה הִיא לְהַבִּין עִם מְסַפֵּר עֲנִינֵי הַמְשָׁל מְסַפֵּר עֲנִינֵי הַנְּמָשָׁל וְלְהַעֲמִיד זֶה כְּגַגֵּד זֶה וְקַח בְּיָדָךְ זֶה הָעֵינִיקֵר וּמִמֶּנּוּ תִּבִּין ב' הַדְרָכִים אִם תִּשְׁיֵב אֵל לְבָךְ מָה רָאָה יַעֲקֹב שְׁאֶמְרוּ וּמָה רָאָה מֹשֶׁה שְׁלֹא אֶמְרוּ וְהַטַּעַם הוּא לְפִי דַעַתִּי שֶׁהוֹצֵרָךְ יַעֲקֹב לְאוֹמְרוֹ לְפִי שְׁנִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מִמֶּנּוּ כְּשֶׁרְצָה לְגַלוֹת הַקֶּץ לְבָנָיו נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מִמֶּנּוּ וְאָמַר ח"ו יֵשׁ פְּסוּל בְּמִטָּתִי כְּאֲבָרְהָם שְׁיִצָּא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְאֵל וּכְיִצְחָק שְׁיִצָּא מִמֶּנּוּ עֲשׂוּ.

פְּתַחוּ כְּנֹלָם וְאֶמְרוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וּגו' כָּשֶׁם שְׁאִין בְּלִבְךָ אֶלָּא א' כִּף אֵין בְּלִבְנוּ אֶלָּא א' פְּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר בְּשִׁכְמִל"ו הַמְשִׁיף בְּרַכ' מְלַמְעַל' לְמַטָּה עַל הַסֵּדֵר שֶׁהַזְכִּירוּ בְּנָיו תַּחֲלָה הוּא הַסֵּדֵר שְׁכַתְּבִתִּי לְמַעַלָּה וְע"כ שְׁעַשֶׂה שֶׁתִּשְׂרָה עָלָיו שְׂכִינָה.

ע"כ יֵשׁ לָנוּ לוֹמֵר שֶׁהִיא מְלַמְעַלָּה לְמַטָּה אֲבָל כְּשָׁפָא מֹשֶׁה לְאֶמְרוֹ לֹא הוֹצֵרָךְ מֹשֶׁה לוֹמֵר בְּשִׁכְמִל"ו לְפִי שְׁכַבֵּר הָיְתָה שְׂכִינָה עָלָיו וּמִפִּי הַגְּבוּרָה הָיָה כּוֹתֵב אֲבָל הָיָה צָרִיךְ לְרוֹמֵם וְלְהַעֲלוֹת בַּקֶּדֶשׁ לְכָךְ י"ל כִּי הַתְּחִיל לְמַטָּה וְסִיּוּם לְמַעַלָּה וּפִי' שְׁמַע לִב' הַדְרָכִים אֲסִיפַת הַדְּבָרִים וְעֲנִינָם מְלִשׁוֹן

וישמע שאול ולא יהיה רחוק בעיניו זה פי קרוב הוא מאד וי"מ מזה שמעוה ה' צדק ופי' ישראל דין וישררה כמ"ש פי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל אם למעלה אם למטה פה פי' בלא ספק.

ובהגד' חיה א' עומדת באמצע ושמה ישראל פי' היכל הקדש מכונן באמצע והדת והאש והימין כמ"ש מימינו אש דת למו והקב"ה על כלם ומושל בכלם. ואנו מניחדים אותו בא' אם התחיל למעלה פבר המשיך וראוי לכלול הכל ולסיים בברכה ואם התחיל מלמטה פינון שמגיע לאחד יורד ברכה ומלכות.

ומלת אחד הא' רמז למה שאין המחשבה משגת. החי"ת רמז לחכמה.

נמצא הדל"ת ידוע ולכך יש לנו לחטוף באל"ף שלא להאריך בו המחשבה כמ"ש שלמה ברו"ה אל תתחכם יותר וגו' ובלבד שלא יחטוף בחי"ת יש לנו רשות להתבונן בו ולפי שהוא צריך ליחד בדל"ת מאריך בו ומיחדו בשש קצוות ראה עתה מה טוב ומה נעים אחרי כן בשכמל"ו לפי שצריך להשרות עליו והוא מוזמן ומעונף לכך כמו שהיה יעקב אבינו בשעה שאמרו ע"א החי"ת בחכמה עד יסוד והדל"ת הסוף והמשוף שוללי.

פה שמעתי זה הלשון בשם החסיד רבי יצחק בן הרב הגדול ר' אברהם זצ"ל. ולא הוצרך לכתוב בתורה פסוק זה ר"ל שמע ישראל וגו' לולי טענת אחר ונחבריו האומרים שפי רשויות יש ומקצצים בנטיעה לעשות מן הענף אילן בפני עצמו ומן השורש אילן בפני עצמו והקציצה לפי דעתי בי' דברים כ"א מן הי' בין העשירית לתשיעית ובין התשיעית לשמינית וכן פולם עד א' מאין סוף ועל זה אמר בספר יצירה י' ספירות בלי מהי' ולא ט' י' ולא י"א וכו' והחסיד ר' יצחק פי' י' ולא ט' בענין אחר וכל פירוש שירחיק שאינם אלא ט' או פי' הם י"א הוא טוב וכ"ש ח' וו' וה' או פחות או י"ב וי"ג או יותר ואע"פ שהקציצה באחד מי' דברים.

דכמקצצין בעדן לעקור ממנו בגן הנטוע כמ"ש ויטע ה' אלהים גן בעדן. אבל ירבעם בן נבט חטא לפי דעתי שקצץ לחמש בן חמש וע"כ נקרא חבריו הגזול אביו ואמו וגו' וע"כ עשה צורת עגל זהב ואמרז"ל במ' תענית אמר ר' האי דריא דמאי לעגלא וקאי בין לתהומא תתאה פי' מלאך הממונה על הגשמים פה שמו.

ולפי דעתי לא עשה עגלים לכונת ענין אלא לצורך המקומות ואלו היה צרי' עוד להניח במק"א הי' עושה ג' או ד' אף הכוונה היתה לכלול ב' הפחות כדי להפסיק פח הימין מן האמצעי פי' הפח נמשך אל החומר שהצורה נדבקת בו: פרוק ד' על דרך היחוד אמר הפתוב פי' ביה ה' צור עולמים כמו שפרשתי ועל הרכיבה בערבות כתי' סלולו לרכב בערבות ביה שמו ובהגדה אין הקב"ה רוכב בערבות לא בקדוש שמו ולא בכבוד שמו ולא בה' צבאות שמו אלא בב' אותיות הללו מפני שבב' אותיות הללו ברא הקב"ה את עולמו וכו' וב' אותיות הללו שהם ב' של ביה ה' צור עולמים וב' של ביה שמו אין שמושה של זה כשמושה של זה פי' אות בי"ת פעמים תורה על עצם הדבר הנרמז והמכונן בתיבה שהיא נאה לשמשה כגון אשר בחרת באברהם ופעמים תורה של דבר שהוא תוף הדבר המכונן בתיבה כגון ויוסף היה במצרים ופע' שמורה על אות וסימן בהיותו בין שני עניינים כגון ביד חזקה ובזרוע נטויה ובאותות ובמופתים.

ופע' תורה על חבור ב' דברים במקום עם כמו הרק אף במשה דבר ה'. ופע' במקום בעבור כמו באהבתו ובחמלתו.

וזאת של ביה שמו לפי מ"ש בהגדה משמשת כבי"ת של רוכב שמים בעזרה שלא פדרה הפשט שאני עתיד לכתוב בו ר"ל בפ' של רוכב שמים. אף מה שיש לפ' סולו לרוכב בערכות הוא שגמר ע"ד פשט סולו ביה שמו לרוכב בערכות ועלזו לפניו והושם ביה שמו ועלזו לפניו כדי לשמש לשניהם כלומר סולו אליו ביה שמו ועלזו לפניו כמו כן ביה שמו.

וזאת של ביה ה' צור עולמים משמשת על ב' עולמות העוה"ז והע"הב. העה"ז נברא בה"א והעה"ב נברא ביו"ד נמצאו ב' ביתין אלו משמשות בענין א' וכאמרם שבב' אלו ברא ב' עולמים אין אנו יודעים איזה מהן קודם אבל שאנו רואים היו"ד משמשת קודמת לה"א בשמו הגדול וה' אחרונה בסוף השם אנו יודעים שהעה"ב נברא תחלה ואח"כ נברא העו"הז.

ובספר הבהיר ישוב ר' ברכיה ודרש האי מאן דקאמרי פולי יומא עה"ב ולא ידעינן מאי קאמרינן עה"ב ומתרגמי' עלמא דאתי ומאי עלמא דאתי מלמד שקודם שנברא העולם עלה במחשבה לברוא אור להאיר ונברא אור שאין כל בריה יכולה לשלוט בו עינא ראה הקב"ה שאין יכולין לסובלו לקח שביעית ושם להם במקומו והשאר גנזו לע"ל אמר אם יזכו בזה השביעית וישמרוהו יזכו שאתן להם זה עולם האחרון היינו העה"ב שפבר בא מקודם ו' ימי בראשית הה"ד מה רב טובה אשר צפנת ליראיך וכשאמר העה"ב נברא ביו"ד ר"ל יו"ד וה"א.

וכשאמר העה"ז נברא בה"א ר"ל בה"א ויו"ד נמצא שם שלם בב' עולמות ויהיה רמז למדת רחמים ששתפה הקב"ה עם מה"ד לבריא העולם שנ' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ולא הזכיר בכל ששת ימי בראשית אלא מה"ד בלבד.

ולא יבין טעם הדבר ר"ל מפני מה לא נזכרה מדת רחמים במעשי בראשית מאחר ששתפה במה"ד אלא היודע עיקר שמיטין ויובלות ומצאתי רמז לזה וסמך בפסוק ישמחו השמים ותגל הארץ.

שיש בהם שם בן ד' אותיות בר"ת ויחס י"ה לשמים וו"ה לארץ. והם כנגד ב' עולמות.

אח"כ מצאתי אמר ראב"ע בסליחות יום הכפורים עולם עליון בי"ה עולם תחתון בו"ה. ואע"פ שכתבתי כל זה לא תדחק לומר כי הפוננה היתה על היו"ד ועל ה"א לבדה שהיא הסמוכה ליו"ד בשמו יתברך כי ב' הדעות עיקר ולא יבין הצד השונה שביניהם ההפרש לבדה שיש ביניהם אלא היודע סוד העיבור על עיקרו וא"ת למה הקדים אות ה"א לאות יו"ד באותיות, אבג"ד הנה לו להקדים יו"ד ואח"כ ה"א.

כי בהצטייר האות נמצאו כל פעולותיו עומדות בטח. וא"כ העה"ז קודם אומר אני כי התחילה בה"א כשנמשכו האותיות נמשכו בתחלת הגשת הנוייתן.

וכשנחלקו על הסדר שהן מסודרות בידינו אבג"ד. ובספר יצירה שתיים רוח מרום חקק ונחצב בה כ"ב אותיות יסוד ג' אמות וז' פפולות וי"ב פשוטות ורוח אחת מהן ופי' החסיד ר' יצחק בר' אברהם זצק"ל תחלת הנויות א' אבל קודם המשך האותיות יו"ד קודמת לה"א קדמה בשמו הגדול וקדם העה"ב להבראות מעה"ז כמו שכתבתי ודומה לענין הזה שמעתי בענין מש"ה ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל ואז"ל שהוא נאמר על מ"ש הראובני השמעוני וכן פולם לשם שחתם הב"ה שמו להעיד עליהם וכן הנה לו לדוד להקדים ה"א ליו"ד אלא טעם הדבר שאם תחוק ב' אותיות מפותחות בחותם אחד ותחתןם בהם בדבר אחד הראשונה תקרא אחרונה והאחרונה תקרא ראשונה ועל כן הקדים דוד היו"ד לה"א כף שמעתי מפי החכם ר' יוסף בר שמואל ז"ל ופי' כמו שתרצה על הקתום או על החותם.

וכן בראון פֿשקו האותיות עומדות ברוח הקודש היו מסודרות על סדר תשר"ק. וכשנחקרו ברוח נחקרו בסדר אבג"ד.

ודומה לענין זה מ"ש בב"ר בענין שמים וארץ לבריאה שמים קדמו לשכלול הארץ קדמה וכן ענין הולד פשהוא במעי אמו ראשו למעלה ורגליו למטה ובשעת לידה מתהפף ראשו למטה ורגליו למעלה.

וע"כ הוא מוציא ראשו תחלה. ונדעתי כי אחר זה יקשה לה למה שונה הסדר והקדים ה"א לני"ו באותיות שמו ית' ונאמר לה מאחר שהו"ו ממוצעת בב' ההי"ן נמצאת הראשונה על סדר אבג"ד והשנייה על סדר תשר"ק נמצאו ב' הסדרים רמוזים ולפי הענין הזה נוכל לומר על דרך פשט שלכה נק' שמו של הקב"ה שלום שהשלים ב' הסדרים אף עד"ה נ"ל שנק' שלום על שם שעושה שלום בין מה"ד למדת רחמים שאינם האש והמים ולא ב' המלאכים שעליהם אמר הפתוב המשל ופחד עמו עושה שלום במרומו ואז"ל המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל שהא' מים והא' אש והקב"ה עושה שלום במרומו מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה משום חלישות דעתה של לבנה ודע פי דברי רז"ל דברי אלהים חיים ואין לסתור אותו אבל מצוה על כל חכם לחפש בתורה כפי יכולתו ועד"ה מן הנ"ל כי הם כווננו לרמוז אל המעיינות המתפשטות והנמשכות אל פתבי המדות המובנות מן הרמז אשר רמזתי וקראו אותם בשם המלאכים הדומים להם.

ור' יוחנן פיון אל המתפשטים הגופים ותלה בחלישות דעתה של לבנה ובמחשבת עובדי החמה ואני פונתי אל התחבר המדות והתנחדם שהוא יחיד העולם והמשפיל יבין את פולם שהם יוצאים לענין א'.

והקשה להבין את דברי ר' יוחנן אף הם מתבארים מתוך מ"ש באו ב' ואמרו ראינוהו בזמנו ובלילי עיבורו לא נראה וקבלו ר"ג. א"ר דוסא בן הורכנוס עדי שקר הם האיה מעידיים על האשה שילדה ולמחר פריסה בין שניה א"ל ר' הושע אני רואה את דבריו וזה פח שלום בית שנא' ונדעת כי שלום אהלה וגו' ואומר השם גבולה שלום ומלת גבולה אומר אני כי הוא מל' מגבל ומלשון גבל לתורי.

וכוננת משמעות הפ' המשיכות ואצילות מתאצל מן השלום על הצדק וסמוך לו שנא' צדק ושלום נשקופממשמע פשט מלת גבולה. וכל שלמה האמור בשה"ש קדש חוץ מא' כלו' מלה שהשלום שלו זהו השם גבולה שלום ואח"כ חלב חטים ישביעה שפעת מים אדומים ולבנים וקליפות חטה וחלב שלה ובכלל שלום בית שלום בין אדם לחבירו כי הוא פולל את הפל וע"כ אין לתמונה אם הנה השם ית' נמחה אל המים כדי לשום שלום בין איש לאשתו ונדעתי שאם תבין זה תבין מה טעם נתן השלום לפנחס שנא' הנני נתן לו את בריתי שלום ודע מ"ש פנחס זה אליהו ואליהו בגי' נ"ב כמנין שם בן ד' ב' פעמים ואם תבקש היטב באותו פ' שטים מן וירא פינחס עד סוף הסדר תדע מה פירשו רז"ל ותמצא כי מדה כנגד מדה נתנו לו ברית שלום ואת"ל שהחיים בכלל שלום לכן תמצא בריתי היתה אתו החיים והשלום גם זה נכון וענין א' הוא ואומר קולי שמעה כחסדה ה' כמשפטיה חגיגי.

ומלת קולי ידועה ומשפטיה יסוד עולם הרי בארתי לה הפל עד שלא נשאר בו שום ספק. ונחזור לענין שהיינו בו.

ונכפלו ה"א בשמו הגדול רמז להם מן הכ' שאומר אשרי איש שנמע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזת פתחי וראה והבו בצורת ה"א כי היא סתומה מכל צד ופתוחה מלמטה רמז שכל המתים ירדו לשאול ועוקצו זה מלמעלה רמז שהם עתידים לעלות.

והחלון הזה שמן הצד רמז לבעלי תשובה כף פירשו רז"ל באגדה. ואמר עוד בב"ר כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה ה"א בסופה אתיבון ישובו רשעים לשאולה התם לדיוטי התחונה שבשואול.

זה דעת רז"ל בענין צורת ה"א מבואר ומפנרש כי ה"א צורת פתח שכל צורת קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן זו היא צורת פתח והחלון הזה ני"ו שמן הצד רמז למזוזה וע"כ אמר הכ' לשמור מזוזת פתחי כלו' ב' פתחים.

ואני אומר הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן וגו' זה הני"ו שביניהם שהוא עומד אחר פותליו של ה"א שנייה ודע כי אין בעולם נמצא מוגבל לבעל תכלית ושיעור שלא יהיו שש קצוות שהם מעלה ומטה מזרח מערב צפון ודרום.

והם כנגד ני"ו שהוא שש במספר ואחד בצורה וכנגדה שש קצוות שיש באדם שהוא עולם קטן. ר"ל ששה ענפים שהם הראש וב' הידים וב' הרגלים ואבר המילה הנמשך מן המוח דרך חוט השדרה.

ואל יקשה בעיניך מה שאמרתי כי חלון הזה שיש בה"א רמז הוא למזוזה והוא שמאל הקורא ומזוזה ראויה להיות מימין כי אין בזה קושיא עלינו שתבין מה שכתבתי בענין שבטי יה: פרק חמישי בכאן תבין מה שנמצא בדברי רז"ל אמר רב חסדא לעולם יפנס אדם שיעור ב' פתחים ואח"כ יתפלל שני פתחים ס"ד אלא אימא שיעור ב' פתחים ולשון יפנס נהגו בו לאומרו בענין החכמה כמ"ש ד' נכנסו לפרדס ומה שאומר יפנס אם הוא הכנסה ממש מה יעשה מי שהוא בדרך שאין לו מקו' שיפנס שם וא"ת שפוננתו היתה לו' יכנ' אדם תוף ד"א מרא דשמעת' איך לא פיל פמה שיעור ב' פתחים אם ענבי לכותל או חוץ לפותל כמלוא הפותל או אם גלף אחר המנהג ר"ל מקום שנהגו לבנות גויל הנה שיעור ב' פתחים י"ב טפחים שהרי אמרו זה נותן ג"ט וזה נותן ג' טפחים ומקום שנהגו לבנות גזית יהי' שיעור ב' פתחים י' טפחים שהרי אמרו זה נותן טפחים ומחצה כו' כל זה הנה לו' לבאר אלא ונדאי אחר שלא פיל הענינים הצריכי' לשיעור ב' פתחים יש לנו לומר שהנה דעתו של רב חסדא להודיע ברמז זה ענין התפלה ואיך התפלה נמשכת ואמרו לעולם יפנס אדם להמשיך ולהאציל הברכה והרצון בדבר הנמשך והנאצל והמתפשט ממעין למעין וכבר הדולק מנר.

כף יפנס אדם לפנים מב' פתחים הנז' בפ' שלמעלה מזה ואחר כף יתפלל במחשבה ואצילות מן היו"ד הרומזת מדת ענוה כמו שפירא מצורתה שהיא קטנה וכפופה להורו' מוצאה כמו בב"ת בעוקצה ר"ל בכפיפתה מורה דבר שהכל כפופין לו ועל יו"ד ני"ו נק' הקב"ה מרום וקדוש אשכחן וגו' כלו' המשיך פת הירא' אל החכמה הנרמזת באמרו את ה' אלהיך תירא כי היראה קודמת לחכמה שנאמר ראשית חכמה יראת ה' מרום דין וקדוש רחמים ואת משיך דכא ושפל רוח מלשון ואתא מרבבות קודש כלו' בכל אני נמצא ואח"כ אמר ואותו תעבוד ואחר שהזכיר היראה והעבודה אמר ובו תדבק ואח"כ אמר ובשמו תשבע נמצאו פולם עשרה וסמיה' לי' הוא תהלתך והוא אלהיך וזה ענין עמוק ונעלם לדעת מפני מה נסמכו אבל למדנו שהתחיל ביראה ורמז אל

החכמה כמ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח ואת"כ ואתו תעבוד ובירושלמי אותו ואת תורתו פי' רמז לתורה שנגברת אלפים שנה קודם שנגבר העולם על הדעת שאני עתיד לכתוב באשר אחר כך אמר ובו תדבק אבל עד כאן א"א להדבק בו ואת"כ אמר תשבע לשון שבועה היא היו"ד הכפופה ובה נרמז הענינה והקדושה ועל התעלות הבורא ותפורה במדה הזאת אמר שהקב"ה מתפלל דא"ר יוחנן מנין שהקב"ה מתפלל שנה' ושמחתים בבית תפילתי תפלתם לא נאמר אלא תפילתי והפסוק הזה נאמר על בני נכר הנלוים אל ה' כמו שאומר פ' שלמעלה ממנו ובני הנכר הנלוים ובאומרו אל הר קדשי זהו הנק' כ"י ואחר כך ושמחתים בבית תפילתי.

ואומר אני כי מלת בית רומז היא לאות ב' ואינו לשון בית פמות שהיא נק' וממנה אנו מבינים מ"ש בב"ר האל"ף אומר לה לבי"ת מי בראך ומראה להם בעוקצה זה שלמעלה זהו שלמעלה בראני ומה שמו והיא מראה להם בעוקצו שלאחר' כלפי אל"ף אחד שמו על כן ראוי לו שהבית רמז להמחשב' הנרמזת באות יו"ד ואל יקשה לה מה שתמצא בספר הבהיר למה בי"ת סתומ' מקל צד ופתוחה מלפניה ללמדך שהיא בית לעולם והינו דהקב"ה מקומו של עולם ואין עולם מקומו ואל תקרי בי"ת אלא בית ה"ד בחכמה יבנה בית ע"כ ודע שזהו מש"כ בענין א' ראיה לדבר מה שכתב שם ישב ר' אמורא ודרש למה א' בראש שהיא היתה קודם לכל ואפילו לתורה ולמה בי"ת קרובה לה שהיא היתה קודם תחלה.

ולמה יש לה זנב להראות מאינה מקום היתה. וי"א שמשם מתקנים העולם ע"כ ואחר שהזכירה אמר עולותיכם וזבחיכם לרצון על מזבחי.

ומה טעם להיות כל זה כי ביתי הנז' הוא בית תפלה יקרא לכל העמים לשון הזמנה ושפכתי את רוחי על כל בשר ואומר כי אז אהפוך אל העמים שפה אחת ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחת.

ענין אחר הר קדשי זו כ"י כמו שפכתתי בבית תפילתי פנימית הקו האמצעי שבה המכוון כנגד בה"מ, ופי' והביאותים כמו והכנסתים פי אצק מים מן הימין על הצמא שהם הנשמות שנה' בהן צמאה נפשי לאלהים לאל חי וגו' ונוזלים מן השמאל על יבשה ויקבל כל אחד וא' מפחו והבן מי הוא הנקרא צמא ומי היא הנק' יבשה.

ואחר שתבין זה תבין למה תקנו לומר בתחלת י"ח ה' שפתי תוי"ת. ושפתי לפי דעתי לשון גבול כמו שפת הנגה והם הנקראים אשיות של סמוני באשיות שהוא לפי דעתי יסודו' ר"ל הפחות העליונים שפגגדם היסודות וקרוב לזה מ"ש במדרש שה"ש סמוני באשיות בשני אשנות באש של מעלה ובאש של מטה ד"א סמוני באשיות בב' אשנות תורה שפכת ותורה שבע"פ ד"א סמוני באשיות באשים הרבה באשם של אברהם יצחק ויעקב ושל משה ושל חנה ושל אליהו ושל חנניה מישאל ועזריה וכן דעתך להבין כי לא הנה בכל אלו המאמרות מי שהוציא אשיות ממשמע אש.

ועתה הבן פירושם אש של מעלה ושל מטה שניהם דין גמור תושב"כ ותורה שבע"פ אחת שהכל כלולות זו בזו ואין לתמונה מן תורה בכתב ותורה בע"פ ענינה ידוע וכוננת זה המאמר פמוכן לב' אשים.

ותפס דרך הסדר שהוא מסודר מחתן לפלה ומכלה לחתן באשים הרבה כוללים כל הג' הנזכר בב' המאמרים ואוסף עוד ד' שהן אליהו ונחנני' מישאל ונעזריה נמצאו ז' אשים. ולשון יגיד כלו' ימשך כמו נהר דינור נגיד ונפק מן קדמוהי ואומר שאו ידיכם קודש וברכו את ה'.

וצריך לסמוך גאולה לתפלה לא מפני שהגאולה מקבלת מן התפלה שהתפלה באין סוף והגאולה סוף כל הדברים כמו שאני עתיד לכתוב אלא על נעוץ סופן בתחלתן ותקנו לומר אחר תפלה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לפי לפניה ה' צורי וגואלי והלמ"ד משמשת לענינים רבים ואתה בחר לה הטוב.

וטעם הדבר לפי דעתי מה שתיקנו יהיו לרצון כדי לייחד הפל באין סוף ולהמשיך דרך יציאה כדי שלא יהא דומה לקציצה בנטיעה ודע כי הרצון סבת כל דבר והוא נסתר ונעלם מוכן מתוך דבר אחר ומתפשטת ממנו הנה יש לה השגה והיא החכמה המבררת והמצרפת הרצון ומתוכה הוא ניכר לא מצד עצמו ואחר שאמר לרצון אמר לפניה.

וכל דבר ודבר נקרא פנים ופעמים נאמר על הכוונה ופעמים נאמר על הדבר שהוא הכוונה וע"כ נאמר נקרא פנים שהם פונים לאחרי' ואחרים פונים להם וז"ש הפנים לפנים. ואח"כ אמר ה' צורי וגואלי תדע כי תכלית כל הדברים היא הגאולה.

ואף יעקב כשבינה את אפרים ואת מנשה סיים בגאולה שנאמר המלאך הגואל אותי מאחר שסיים תפילתו והשלים. (ומ"ש ופי יגיד תהלתה).

מפסיע ג' פסיעות לאחרי' לפי שנוכנס שיעור שני פתחים יוצא מהם בשתי פסיעות ונמצא בפסיעה הג' חוזר למקומו. ואע"פ שהפסיע ג' פסיעות לאחרי' לעולם שכינה למעלה מראשו שנאמר מלא הארץ כבודו ואח"כ נותן שלום פתלמיד הנפטר מרבו ונותן תחלה שלום לשמאל שהוא ימינו של הקב"ה ואח"כ לימין שהוא שמאלו: ויש לי ב' דיעות והנני פותב שתייהן אף תחלה אומר לה ב' דברים הא' שהכתוב קורא דרום ימין וצפון שמאל כמו שכתוב אם השמאל ואימינה ומתרגמין אם את לצפונא אנא לדרותא.

והשני משו"ל הרוצה להחכים ידרים ולהעשיר יצפין ישי' שלחן בצפון ומגורה בדרום ואומר אני פי ב' דרכים אלה שהם ידרים ויצפין פתיב נצבה שגל לימינה בכתם אופיר וכתוב שמאלו תחת לראשי וגו' ואם הוא מדרים נותן לשמאלו שלום ואח"כ לימינו כמו שהם אש ומים.

סמוך לזה המשל נפחד עמו עושה שלום בדרומו ואמר המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל וידענו כי מיכאל מימין וגבריאל משמאל א' של מים וא' של אש והקב"ה עושה שלום ביניה'. והנה הוא מצפון נותן שלום לשמאלו ואח"כ לימינו כי התורה ימינו של הקב"ה ותפילין מן השמאל ודרך ארץ להקדים בשלום אלו שני הדעות שיש לי בזה ר"ל לתת שלום לשמאלו תחלה ע"א ידרים יתפנון למדת הימין לבקש משם ממ"ה וכן יצפין שמאל לבקש אותו משם ע"א ידרים הפסא למדת החסד פענן שנה' והוכן בחסד פסא.

יצפין כמו כן פירוש יצפין הפסא פענן כי מצפון זהב יאתה והמדרים והמצפין כונתו אינה משנה סדרו משמאלו תחת לראשי אבל המדרים והמצפין אפשר שישנה סדרו ואפשר שלא ישנה סדרו והנכון לומר שהוא משנה והחכם רבי עזרא ז"ל כתב לא אמר יתפלל בדרום אלא ידרים כלומר יכונן לבו למדת הדרום לאור הבהיר ועל זה היו שלמים ונדרים ותודה נשחטים בדרום והרוצה שיתעשר יצפין למדת הצפון אשר משם העושר..

ומפני זה אמר מפני מה ישראל אינם נענים לפי שאינם יודעים להתפלל בשם כלו' הראוי לאותו ענין ושל אותה המחשבה וזה מיחוד הפל עכ"ל ולא נ"ל פירושו פלל פי מ"ש לפי שאינם יודעים להתפלל בשם לא אמרוהו אלא לפי שישאלו בנלוות ושכינה עמהם ואינם יודעים לעורר האהבה כי נסתמו מישראל המעיינות העוררות בהשביעם שלא יעוררו את הקץ כמ"ש השבעתי אתכם בנות ירושלים אבל בשאר ענינים אין ספק פי הם נענים והתפלה היא שעמדה לאבותי ולנו מיום גלות ירושלי' וברית כרותה לי"ג מדות שלא יחזרו ריקם וכפי רב המעשה הטוב תועיל התפלה בכל ענין וענין כפי הראוי לגלות ומעשה דרבי חייא ובניו דב"מ אינו סותר את דברינו כי יתכן לפרש שאותה שעה בלבד היה להם אותו הפסח כמ"ש אין לה אדם שאין לו שעה והראיה לזה בכל יום ויום ר' חייא ובניו היו מתפללים י"ח אע"פ שלא היו יורדים לפני התיבה ובכללם להביא את משיחנו ועוד איך יתכן לומר שלא היה מחורבן הבית עד דורו של ר"ח ובניו או בדורות שלאחריהו מי שהיה גדול בתקמ' ובמעשים כמו ר' חייא ובניו ולא נענש אליהו לפי דעתי אלא מפני שגלה השעה.

והמקובל בדינו ברחמים ובתחנונים שאני עתיד לכתוב בחבור פטיפה מן הימים הוא כנגד התקמה ועכ"ז ידענו באמת כי יש פסח בתפלה ומקרא מלא הוא אשגבהו כי ידע שמי לא אמר שמותי אלא שמי וסמיהו יקראני ואענהו.

ואם הלכה היא נקבל ואם לדין יש לנו תשובה והנכון מה שכתבתי ענין אחר לפי שאין יודעים להתפלל דבר ידוע הוא כי כל תיקה ותיקה של של תורה תשפנה כפי השתנות נקודה אע"פ שלא ישפנו אותיו גם יש תיבות הרבה שאם תנקוד אותם בנקוד א' יהיו כל אותיות שורש בה ואם תנקוד אותם בנקוד אחר ישפנה ענינה ותשפנה בה אות א' משורש לשמוש פגון ברה אם תנקוד הדי"ת בקמ"ץ והרי"ש בצר"י יהיה ענינה ברכה וכל אותיותיה שורש בה, ואם תנקוד אות הדי"ת בשו"א והרי"ש בפתח תהיה ענינה רה כמו רה טוב והדי"ת משמש בה.

והנה נשפנה משמעות התיקה ונשפנית הדי"ת משורש לשמוש והמלה לא תשפנה סדרה וכן י"ל כי השם בן ד' אותיות לפי נקודו שיכנין אותו מי שידע לבנות בנינו אם יכנין על בנין שהניקוד ההוא יורה עליו תקובל תפלתו ויענוהו מן השמים ואל יהיה זה רחוק בעיניו כי אלולי שאני חדשתיו מלבי הייתי אומר שהוא הלכה למשה מסיני ואפשר שפך היתה דעת התקם ר' עזרא ז"ל.

בספר הבהיר מהו חלם א"ל נשמה אם אשמע לה תחליש גופה לעתיד לבוא ואם תחמוד בה תשי חלאים בראשה וחלייה בראשה ועוד שכל חלום הוא בחלום וכל מרולי' היא לבנה דכתיב ואחלמה א"ל עולו שמעו דקדוקי נקודי דאורייתא דמשה חרק את הרשעים ומינסרם ולצדו הקנאה והשנאה והתחרות וחרק עליו שיניו אל תקרי חרק אלא רחק אלו המדות הרעות.

א"ת חרק אלא קרח בכל מקום שידבק בה חרק נשאר קרח שנא ונק' ומאי משמע חרק לשון שורף משום דההיא אש שורפת בכל האשות. נ"ל מזה הענין הקרח הנורא: פרק ששי קודם מעמד הר סיני היו כל המראות מתעוררו מעצמן מלמעל' לפי שלא היה פסח לאותן הדורות לעלות אלא שהם מוכני' לקבל פסח השכינה לפי שלא נצטוו בני נח אלא על ז' מצות עד שפא אברהם ונצטוה על המילה, ואע"פ שקיים א"א כל התורה שנאמר וישמור משמרת מצותי חקותי ותורתי מ"מ גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה.

ואל תחשוב כי מעלתו של א"א היתה גדולה כ"כ לפני המקו' מצד שקיני' כל התורה שאם בשביל פך היתה נמצאת אומר גדול מי שאינו מצווה ועושה ממי שמצווה ועושה שהרי אי אפשר שלא היה בישראל מי שקינים כל התורה בא' מכל הדורות שפבר היו בהן שמתו בעטיו של נחש אבל חיבתו היתה לפני המקום לפי שעמד בעשר נסיונות.

וכן אמרו בפ"י ב"י נסיונות נתנסה א"א ועמד בכלם להודיע כמה חיבתו של אברהם וכו'. ולפי שלא ניתנה להם התורה לא היה בהם פח לעלות ודומה לענין זה שנאמר בנח את האלהים התהלך נח כלו בעזר עליוני.

ואברהם שלא היה צריך עזר כתוב התהלך לפני וכן זה משנתנה התורה היה פח לנביאים לעלות. אבל קודם לכן לא היה בהם זה הפח וזה שפתוב באברה' ויעל מעליו אלהים.

ומה שפתוב ואברהם עודנו עומד לפני ה' שיש להבין ממנו כי התעוררות המראה היתה מלמטה תיקון סופרים הוא ודרך פבוד למעלה. אבל היה לו לומר עודנו עומד לפני אברהם או על אברהם ובמשה פתיב ומשה עלה אל האלהים ולא פ"י לאיזה מקום עלה אם להר אם למקום אחר ונאמר ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר נכון לפרש בו כי מלת ההר ממש כמשמעות הפשט וכן האמת לפי הנראה כי עדיין היה אצל הר סיני.

כמו שנאמר ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני אל תאמר שלא היה החדוש וההפרש בין הירידות ר"ל ירידה שלפני יום ג' וירידה שפיום ג' אלא שפיום ג' ירד ה' לעיני העם.

אבל קודם לכן לא היה נראה אלא למשה וזה איננו נכון שהרי לא כתב ירידה עד יום הג' וראה מ"ש במסכת סוכה ר' יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלה משה למרום ואליהו למעלה שנאמר השמים שמים לה' ולא ירדה שכינה למטה והכתיב וירד ה' על הר סיני למעלה מי' ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים למעלה מי' ולא עלו משה ואליהו למרום והכתיב ומשה עלה אל האלהים למטה מי' ויעל אליהו בסערה השמים למטה מי'.

מאחז פני פסא פרשו עליו עננו. ואמר ר' תנחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו מאחז פני פסא פתיב אלמ' נקט בי' אישתרבוני אישתרבב ליה כס' עד י' ונקט ביה נמצא שלא היה משה בחר וכל זה ראה כי אין ההר ממש כמשמעו ויש לפר' בו המכונן כנגד ההר מי' ולמעלה עד מי' ולמטה וכתוב ואל משה אמר עלה אל ה' ואמרו זה מטטרו"ן ששמו פשם רבו ולא הוצרכה עליה זו אלא בשביל אהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל שפבר נראה למשה בסנה ובשתי עליות שעלה עוד משה לא היה עמו אלא אהרן ולא איש אחר כמו שנראה ממה שאמר הפתוב ויקם שמה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים וסמיה ליה ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה.

ומפני שאמר שבו לנו שמשמעו שגם יהושע עלה עמו לפיכך חזר ואמר ויעל משה אל ההר ללמד על כולם שלא עלו מן השמימה למעלה חוץ ממרע"ה שכ' ביה ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה מדרגה למעלה מדרגה פלומר משליח לשכינה וג' עליות אלו השניות בפרשת ואל משה אמר עלה אלי ההרה הן ג' עליו' שבפרשת בחדש השלישי לך רד ועלית אתה ואהרן עמך.

עלה אלי ההרה והיה שם הוא מה שנאמר ויקרא אלהים אל משה אל ראש ההר ומה שפתוב ויעל משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים הוא מ"ש ומשה עלה אל האלהים ואע"פ שאין סדר המקראות דומה זה לזה אין מוקדם ומאוחר בתורה וענין כל שר כמו ענין שומר וכ"ש זה

שִׁשְׁמוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו וְכֵן פִּירְשׁוּ הַמֶּלֶךְ לְשׁוֹן שְׁמִירָה אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַּיִת שְׁוֹא עֲמְלוֹ בּוֹנִיו בּוֹ אִם ה' לֹא יִשְׁמֹר עִיר שְׁוֹא שְׁקֵד שׁוֹמֵר.

וּבִבְרָכָה כְּתִיב וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם. וּבִתְוֹכָחוֹת כְּתִיב וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי וּפְנֵי הָאָמֶת נִקְרְאוּ צַדִּיק.

בִּי נִשְׁפַּעְתִּי יֵצֵא מִפִּי צְדָקָה. סְמוּךְ צְדָקָה דְּבָרוֹ לֹא יָשׁוּב וְע"כ אה"כ לך ה' הַצְדָּקָה וְלִנּוּ בְּנִשְׁתַּחֲוֵי הַפָּנִים וְתִמְיָה אֲנִי עַל הַמֶּלֶךְ אֹתוֹ מְלִשׁוֹן שְׁמִירָה אַע"פ שֶׁכֵּן הוּא בְּאָמֶת אִיךָ שְׁכַחוּ שְׁאֵלָה מִטְרוֹנָא אַחַת וְכו' וְכַפֵּל הַטִּי"ת אַע"פ שֶׁהוּא סוּד גְּדוֹל מוֹבֵן הוּא בְּמָה שְׁדָרְשׁוּ בַּפְסוּק וַיִּבֶן וּמִפְּנֵי אֹת טי"ת וְכִתִּיב חֲכֵמַת בְּנִתָּה בֵּיתָה וְנִחְזָר לְעִנְיָנֵינוּ וּז"ש עֲלֵה אֵלַי הִהָרָה הוּא עֲלֵה מִדְרָגָה לְמַעְלָה מִמִּדְרָגָה זֶהוּ אִם אָמַר עֲלֵה נִסְתַּר וְכֵן נִרְאָה מְעַנְּנֵן הַפ' וַיִּשְׁלַח אֶת נְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵע"פ שֶׁהוּא נֹא' עַל הַבְּכוֹרוֹת לֹא הָיָה לוֹ לְהַפְתֵּב נְעָרִים אֲלָא לְמַבְיָנִים לְמָה הָיְתָה עֲבוּדָה זֹו וְכַשְׁנִבְאָרוּ הַבְּכוֹרוֹת לְמַדְנֵוּ מִפְּנֵי מָה לְקוּ הַמְצָרִיִּים בַּבְּכוֹרוֹת כֹּל זֶה רָאָה לְדַבְּרֵנוּ כִּי אָמַר עֲלֵה נִסְתַּר הוּא וְאֲנִי הוּא שָׁב אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁאָמְרוּ וְתֹאמַר כִּי עֲלֵה אֵל ה' וְעֲלֵה אֵלַי הִהָרָה כִּי אֵינְנוּ אֲלָא מִדְרָגָה אַחַת יִהְיֶה תִּימָה שְׁיִכְפִּיל הָעֲלִיָּה ב' פְּעָמֵי אִם לֹא לְתוֹסְפוֹת מִדְרָגוֹת וּבְאָמַר יִהְיֶה הוּא אוֹ אַחַר יֵשׁ תוֹסְפוֹת מְעֻלוֹת וְהָעֲלִיָּה הַיְדוּעָה שֶׁהוּא קְבֵלַת רְשׁוּת לִיְכַנֵּס לְפָנִים מִמָּה שְׁהָיָה אֲבָל כְּשֶׁנִּרְאָה לוֹ בַּסֵּנָה נֹאמַר וַיִּרְא מֶלֶךְ ה' אֵלָיו וְלֹא כָתַב וַיַּעַל מִשָּׁה.

וְהִחֲכֵם ר' עֲזָרָא ז"ל כְּתַב אָמַר מִדַּת רַחֲמִים וְאֵינּוּ נִכּוֹן שְׁיֹאמַר הָעֲלִיּוֹן עֲלֵה אֶל הַתַּחְתּוֹן אִךְ הַנִּכּוֹן שְׁיֹאמַר הַתַּחְתּוֹן עֲלֵה אֶל הָעֲלִיּוֹן וְע"כ אֲנִי אוֹמֵר כִּי הַנִּסְתַּר לְמַטָּה וְהַנִּזְכָּר לְמַעְלָה. מִכֵּל זֶה לְמַדְנֵוּ כִּי בְּמַעֲמַד הַר סִינַי נִתְּנָן כַּח רְשׁוּת לְנִבְיָאִים לְעֻלוֹת אִישׁ כְּפִי יְכַלְתוּ, וַיֵּשׁ סִמְךָ עוֹד לְדַבְּרֵי מִמֶּש"ה וְאָרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי כְלוֹ נֹר' הָיִיתִי לָהֶם בְּמִרְאָה הַכְּבוֹד הַמְעֻנָּתָד לְדַבֵּר אֶל הַנִּבְיָאִים וְלֹא הָיִיתִי נוֹדַע לָהֶם בְּהַשְׁגַּת עֲצָם וְהַפְסָא שֶׁהוּא כְּמוֹ הַגּוֹף לְנִשְׁמָה זֶהוּ וְשָׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם וְדוֹמָה לְזֶה שְׁאָמַר בְּאַגְדָּה וּמֶלֶךְ שָׁמוּ גּוֹף וְכו' וְדַע כִּי הַמִּרְאָה הוּא כְּמוֹ שְׁמִרְאָה עֲצָמוֹ בֹא' מִן הַמִּרְאֹת שְׁאִין לָהֶם הַשְׁגַּת הָעֲצָם כְּמוֹ מִרְאֹת הַדְּמִיוֹנוֹת הַמְצַטְיִירוֹת בְּלֵב מִתּוֹךְ דְּבָר יְדִיעָה עִם הַשְׁגַּת עֲצָם וְמֵהוּתוֹ שֶׁלֹא מִתּוֹךְ דְּבָר אַחַר וְע"כ"א וְאָרָא כְלוֹ הַבְּיָנוּ אוֹתִי מִתּוֹךְ כֶּף וְכֶף כִּי הַמְשַׁכְתִּי לָהֶם הַכְּנָה.

אֲבָל עֲצָם הַש"י לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם כְּלוֹמַר לֹא יְדָעוּ שְׁיֵשׁ כַּח בְּב"ו לְדַעַת אוֹתוֹ וְהוּא לֹא נוֹדַעְתִּי וְלֹא אָמַר הוֹדַעְתִּי וַיִּתְּכֵן לֹמַר שְׁפָנַת הַכְּתוּב לְפָתוּחַ לוֹ פָּתַח לְמִשָּׁה לְבַקֵּשׁ הַהַשְׁגָּה הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁעֻשָׁה וְדוֹמָה לְעִנְיָן זֶה וְעֵתָה הַנִּיחָה לִי ר"ל שֶׁהַכְּנָה הָיְתָה לְפָתוּחַ לוֹ פָּתַח לְמִשָּׁה לְהַתְּפַלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל אֲבָל הָאֲנִכִי הָרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אֲנִכִי יִלְדִתִּיהוּ דְּבָרֵי מִשָּׁה הֵם.

וְלֹא תִמְצָא לְדַבְּרֵי בְּעֲלֵי רוּחַ הַקְּוֹדֵשׁ אוֹ הַנִּבְיָאִים (אֲלָא) כְּגוֹן הַנִּבְיָאִים וְשָׂאָר בְּעֲלֵי רַה"ק שְׁהִיוּ קוֹדֵם מְעַמַּד הַר סִינַי שְׁיֹאמַר רְאִיתִי אֶת הַשֵּׁם וַיִּרְא כְלוֹ אֶת ה' כְלוֹ שְׁיִהְיֶה רוּמָז כִּי הַתְּעוֹרְרוֹת הַמִּרְאָה הָיָה מְמַנּוּ כַּמ"ש קִצַּת הַנִּבְיָאִים מִמִּשָּׁה וְאֵילָךְ וְגַם בַּבְּכוֹרוֹת כְּתִיב וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּר מ"ש מִשָּׁה וְעֵתָה אֲעֲלֶה אֵל ה' וְכֵן עֲמָדוֹ וְאֲשַׁמְעָה.

וּבְפִי אָמַר יַעֲקֹב אֲכֵן יֵשׁ ה' בְּמִקוֹם הַזֶּה וְאֲנִכִי לֹא יְדַעְתִּי אֲלָא זֶהוּ פִי יֵשׁ בְּמִקוֹם הַזֶּה עֵינִי וְעִנְיָן לְהַעִיר הַכְּבוֹד הַנִּרְאָה לְנִבְיָאִים עַד שְׁיִשְׁרָה עַל הָאָדָם וְאֲנִכִי לֹא יְדַעְתִּי כְּלוֹמַר לֹא הָיִיתִי יוֹדַע לְהַעִיר אוֹתוֹ וּמ"ש בְּיַעֲקֹב בְּעִנְיָן בְּשִׁכְמ"ל אֵין לְלַמּוֹד מְמַנּוּ שְׁכָף הָיָה עוֹשָׂה כֹּל שְׁעָה שְׁרוּצָה שְׁתִּשְׁרָה בּוֹ שְׁכִינָה לְפִי שְׁבָאוֹתָה שְׁעָה חוּלָה הָיָה.

ויבָּר אָמְרוּ שֶׁהַשְּׂכִינָה לְמַעַל מֵרֵאשִׁוּתוֹ שֶׁל חוֹלָה. שֵׁנ' ה' יִשְׁמְרֵנוּ עַל עַרְשׁ דְּוֵי וְאֵין לְלַמּוּד מִשְׁעָה שֶׁהִיא רְאוּי לְכַף אֶלָּא שְׁנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְהוֹדִיעוֹ שֶׁאֵין לְגִלוֹת אֶת הַקֵּץ.

וְאַחַר שֶׁיָּבִין שֶׁעַל כֵּן נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ תַּחֲזוֹר וְתִשָּׁרָה עָלָיו וְהוּא חָשַׁב שְׁנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ בְּשִׁבִיל פְּסוּל בְּנֵיו שֶׁהִיא בְּמַטְתּוֹ עַד שֶׁאָמְרוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְהִבִּין כִּי מִפְּנֵי שְׂרָצָה לְגִלוֹת הַקֵּץ נִסְתַּר וְאַחַר שֶׁהִבִּין שֶׁרְתָה עָלָיו כִּי הִ' בּוֹ כַּח לְהַמְשִׁיךְ וּלְפִי שֶׁהִבִּין כִּי מִפְּנֵי גִילוּי הַסוֹ' הִיא הַתְּחִיל וְאָמַר רְאוּבֵן בְּכוֹרֵי וְכו': פָּרָק ז' יֵשׁ בְּרִיאֵי הַנֶּפֶשׁ וְחֻלֵי הַגּוּף וְיֵשׁ חוֹלֵי הַנֶּפֶשׁ וּבְרִיאֵי הַגּוּף.

וְיֵשׁ חוֹלֵי הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף וְיֵשׁ בְּרִיאֵי הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף. וְלֹא תִמְצָא אָדָם בְּעוֹלָם יִשְׂרָאֵל אוֹ מִשְׁאָר אַנְמוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ אֶחָד מִד' דְּבָרִים אֵלּוּ אִךְ שְׁיֵשׁ לְאֶחָד הַפְּרָשׁ מִחֲבִירוֹ בְּרוּב הַבְּרִיאוֹת אוֹ בְּמִיעוּטוֹ וְאֵלָּה הֵד' מִיָּנִים הֵם תּוֹלְדוֹת ד' דְּבָרִים שֶׁאֵרוֹ"ל צְדִיק נֵרַע לוֹ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ.

צְדִיק וְטוֹב לוֹ רָשָׁע וְנֵרַע לוֹ וְנֵדַע כִּי בְּרִיאוֹת הַנֶּפֶשׁ וְחֻלֵי אֵינָם תְּלוּיִים בְּבְרִיאַת הַגּוּף אוֹ בְּחֻלָּיו כִּי בְּרִיאוֹתָהּ הוּא הַחֲכָמָה וְהַשְּׂכָל וְהַהֶפֶךְ הוּא חוֹלֵיָהּ. וְכִמוֹ שֶׁהַמְּאֲכָלִים מִתְקַנְיִם בְּרִיאַת הַגּוּף כְּמוֹ כֵּן הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים מִתְקַנְיִם בְּרִיאַת הַנֶּפֶשׁ עַד שֶׁתֹּאמַר כִּי כְּמוֹ שֶׁעוֹבֵי הַבְּשָׂר וְרַבּוֹ לְאוֹת וְלַעַד לְבְּרִיאַת הַגּוּף כ"כ הַשְּׂתַפְלוּת כְּלוֹת לְבַקֵּשׁ הַחֲכָמָה לְאוֹת וְלַעַד עַל בְּרִיאַת הַנֶּפֶשׁ.

וְכִמוֹ שֶׁהַמְּאֲכָלִים הִרְעִים מְחַלְשִׁים הַגּוּף עַד שֶׁיִּחַלָּה כֵּן הַמַּעֲשִׂים הִרְעִים מְחַלְשִׁים הַחֲכָמָה עַד שֶׁתֹּאבֵד וְכִמוֹ שֶׁהַמְּאֲכָל יוֹתֵר מִדְּאֵי קִשָּׁה לְגוּף כֵּן הַתְּחַכְמוֹת יוֹתֵר מִדְּאֵי קִשָּׁה לְנֶפֶשׁ וְזוֹ הִיא בְּנוֹת שְׁלֵמָה דְּבִשׁ מִצְאָתָּ אֶכּוֹל דִּינֵךְ וְגו' וְכִשֵּׁם שֶׁאֵין מְבֻקֵּשׁ מִן הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים רַק לְחִזּוּק הַנֶּפֶשׁ וְלְהַצִּילָהּ מִן הַחֻלֵי וְלְהוֹסִיף לָהּ בְּרִיאוֹת כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יְכוּלָה לְשׁוּב אֶל שְׂרָשָׁהּ בְּצִיּוּתָהּ מִן הַגּוּף כְּמֵאמָ' לֹא נָתַן שְׂכָר בַּעוֹה"ז רַק לְסִמּוּךְ הַגּוּף וְלַעֲזוֹר אוֹתוֹ בְּהַשְׁלֵמַת הַסְּבוּת שֶׁהַמַּעֲשִׂים מִתְקַנְיִ' וְלְהַרְחִיק מִמֶּנּוּ הַסְּבוּת הַמוֹנְעוֹ' הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וְהַסְּבוּת הַמְּבִיאוֹת אֶל מַעֲשֵׂה הִרְעָה וְכִמְאֵמַר אֵין הַעוֹנֵשׁ בַּעוֹה"ז רַק לְהַסִּיר הַסְּבוּת הַהֵם שְׁיֵשׁ לְמַעֲשֵׂה הַטּוֹב וְלְהַאֲמִין הַסְּבוּת שֶׁהַמַּעֲשִׂים הִרְעָה מִתְקַנְיִים בְּהֵן כְּמוֹ שֶׁאָמַר בָּא לִישְׁתֵּר מְסִייעֵין אוֹתוֹ בָּא לִישְׁמָא פְּתַחֲיָן לוֹ.

יֵשׁ סֵפ' שֶׁפְּתוּב בְּהֵן פּוֹתַחֲיָן אֶבֶל תִּקְנוּ הַגּוֹרְסִים פְּתַחֲיָן לְפִי שֶׁקִּשָּׁה לָהֶם לֹאמַר כִּי מִהַשְּׂמִים פּוֹתַחֲיָן לְמִי שֶׁבָּא לִישְׁמָא כְּלוֹ' מְסִייעֵין אוֹתוֹ לְכַף תִּקְנוּ לֹאמַר פְּתַחֲיָן. וְלָמָּה יִקְשָׁה לָהֶם זֶה מִמָּה שֶׁאָמַר בַּתּוֹרָה מִן הַנְּבִיאִ' מִן הַכְּתוּבִים בְּדִרְךָ שֶׁאָדָם רוּצָה לִילֵךְ בְּהַ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ.

מִן הַתּוֹרָה לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם וְכַתִּיב קוּם לָךְ אִתָּם. מִן הַנְּבִיאִים דְּכַתִּיב אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמְדֶּךָ לְהוֹעִיל מְדַרְכֶּךָ בְּדִרְךָ תִּלָּךְ מִן הַכְּתוּבִים דְּכַתִּיב אִם לְלָצִים הוּא יְלִיץ וְגו'.

וּמִן הַמַּאֲמָרִים הָאֵלֶּה וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן נְלַמּוּד כִּי מִן הַשְּׂמִים עוֹזְרִים אֶת הָאָדָם כְּפִי מַה שֶׁיִּרְבְּצָה לְהִרְעָה אוֹ לְהִיטֵב ע"כ יֵשׁ לָנוּ לֹאמַר כִּי הַטּוֹב וְהִרְעָה הַמַּגִּיעִים לְאָדָם בַּעוֹה"ז אֵין לָהֶם עֶסֶק בְּמַתָּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצּוֹת אוֹ בְּעוֹנֵשׁוֹן שֶׁל עֲבִירוֹת זוּלָתֵי לַעֲזֹר וְלְהוֹעִיל כְּמוֹ שֶׁפְּתַבְּתִי.

וְאוּלַי יִהְיֶה מִי שֶׁיִּקְשָׁה לֹאמַר שֶׁיִּמְצָא בְּדַבְּרֵי רַז"ל הַזֵּהִיר בְּצִיּוּתֵי זוּכָה לְטִלְיַת נְאֻה. הַזֵּהִיר בְּמִזוּזָה זוּכָה לְדִרְהָ נְאֻה הַזֵּהִיר בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם זוּכָה וּמְמַלֵּא גִרְבֵי יֵין לֹא אָמְרוּ דְּבַר זֶה אוֹ כָּל פְּיוּצָא בּוֹ אֶלָּא עַל אֶחָד מִשְׁנֵי עֲנִינִים שֶׁהֵם הַזֵּהִירָתָ לַעֲשׂוֹת מִצּוֹת וְאִפְשָׁרוֹת לְפִטּוֹר עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה כְּגוֹן אֵלּוּ שֶׁאֵין חֲיִיב בְּצִיּוּת אֵא"כ יֵשׁ לוֹ כְּסוּת הָרְאוּי לְצִיּוּת וְכֵן מִזוּזָה מִי שֶׁאֵין לוֹ בֵּית רְאוּי לְמִזוּזָה אֵינוֹ חֲיִיב בָּהּ וְהוּא מְחַזֵּר אַחֲרֶיהָ וְכֵן בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם יְכוּל לְקַדֵּשׁ עַל הַפֶּת וְנִטְרַח וְהִבִּיא יֵין וְע"כ הִיא זוּכָה בְּכָל אֵלּוּ מִדָּה כְּנֻגַד מִדָּה.

ומה שאמר שאלו תלמידיו את ריב"ז במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א של תפלה. ולא כניתי שם לחבירי.

ולא ביטלתי מקידוש היום וכו'. וכן דברים הרבה פיוצא באלו יש בדברי רז"ל בדרשות ובהגדו' שנראה מהו שיש מתן ש"כר בעה"ז תדע לה שאין הש"כר הזה על מצות התורה אלא על מצות שהאדם מסגל לעצמו בטוב מדותיו ורוח בריאות נפשו.

ואין לאותן המצות פח גדול כמו של תורה ע"כ מתן ש"כרן בצדן בעה"ז או יש לפרש במה הארכת ימים כלומר באיזו מצוה הרבית להרגיל בה את עצמה עד שנתחזקה בידה זה ימים רבים יותר משאר המצות ומה שאמר אמא זקנה היתה לי פ"א לא היה לי יין אפשר שהיה ר"ל כי מאמו למד הוא להיות נזהר בקידוש היום שכן למד ממה שעשתה אמו והוא עודנו קטן ובמצות עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת ונסוף המים מצות של תורה הם.

ואמרו במסכת ר"ה בפ"ק מפני מה אמרה תורה הקריבו עומר בפסח וכו' כדי שתתברר לכם תבואה שבשדות. חלילה חלילה להיות ש"כר הקרבת העומר לברך תבואה שבשדות שנראה שיש ש"כר אחר בעה"ז אלא כ"ה היתה כונת רז"ל מפני מה הנקבע פסח להנפת העומר יותר משאר הימים שיש תחלת בישול תבואה ה עד פלות קציר שעורים וקציר חטים לפי שבפסח העולם גדון על התבואה.

עצרת שתי הלחם וכן החג לנסוף המים נאני אומר שכל מצוה שיש לה זמן קבוע של זמן עשיית בעוה"ז כפי הראוי לזמן שהוא ועיקר ש"כרה בעוה"ב ובענין הקורא ק"ש אחר זמנה אמרו ש"כר ק"ש יתבי ליה ש"כר ק"ש בעונתה לא יתבי ליה למדנו שיש ש"כר לעושה מצוה אפי' שלא בזמנה אלא שגזרת הכתוב היא לעשותה בזמנה הקבועה לה כדי לכפול ש"כרו ויש מצות שאם לא עשאו בזמנם אין לו תקנה לעשותן למחר כגון מצוה ושופר וכיוצא בהן כולן אין דומין לק"ש (אלא) ללמוד וראוי' היו לעשותן אפילו לאחר זמנן והפירש יש בין ק"ש לשאר מצות שקריאת שמע יש לה ש"כר כעוסק בתורה.

ונשוב לדברינו ונאמר פי חלי הנפש הוא המעשה הרע ובריאות' הוא המעשה הטוב והיא נהנית ושמה בו כשידעה שמעשיה מקובלים לפני בוראה פאלו אוכלת ושומה ולזה נתפונן המתרגם בויחזו את האנשים ויאכלו וישתו והיו חזן בקרבניהון דאיתקבלו פאלו אכלין ושתין.

ובניקרא רבה ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו שזנו עיניהם מזיו השכינה ר"י אמר אכילה ודאית (פי') דבר להפסד וכבר כתב החכם ר' עזרא ז"ל מה שיש בו די אף אנו נאמר כי הדבר ידוע ודאית שאין פונת האכילה להפסד דבר הנאכל אלא להוסיף לאוכל עוד מענוגים וחיים עכ"א אכילה ודאית ולא חולק עם האומר שזנו עיניהם מזיו השכינה אבל הוסיף פירוש על פירוש לומר שהנפש מתענגת ושמה במעשיה המקובלים לפני הבורא כהנאת הגוף באכילה והיא האכילה הנדאית וזהו מענוג הכתוב אז תתענג על ה' וגו' ואין הכוונה עונג הגוף אלא עונג הנפש שהיא החכמה והמעשה הטוב וכמו שאדם חייב לברך על המצות כמ"ש כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן וכמו שיש אכילה שצריכה ברכה לפנייה ולא לאחריה כגון פחות מכוונת ויש שטעונה לפנייה ולאחריה כ"ה יש מצות שטעונות ברכה לפנייהן ולא לאחרייהן ויש שטעונין לפנייהן ולאחרייהן כגון ברכת מלה וברכת התורה וכיוצא בהן: פרק שמיני ואחר שדברנו במזון אכתוב מה שנ"ל לפרש בענין ברכת המזון אמר מטובו חיינו הרי זה בור שמשמע מדבריו שהם

חיינו ממקצת טובו פלומר בחסרון ואיננו יודע כי לב האילן א"א לו להתקיים במה שהוא יונק מן הארץ לולי הקליפות החיצונות נמצא בור (ואלו) אפ"ל בדרך ארץ כי המעיין כמו האילן והוא יש' והקליפות החיצונות הם שאר הפחות הדומים לקליפות ולענפים המתפשטים בטובו של מקום סביבות הקו האמצעי שהיא כ"י.

וברכת הזן משה תקן אותה בשעה שנתן מן לישר' מן השמים וענינו מבואר ועוד אמר רא"א פל מי שלא אמר ארץ טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא י"ח נחום הזקן ואמר צריף שיזכיר בה ברית ר' יוסי ואמר צריף שיזכיר בה תורה.

פלימו ואמר צריף שיקדים ברית לתורה ודע כי ב' ברכות אלו שהן ברכת הארץ ובונה ירושלים כעין קלל ופרט הן לפי שברכת הארץ כוללת כל א"י ובונה ירושלים אינה כוללת אלא ירושלים לבדה.

וברכת הארץ אחר שהזכיר בה ארץ טובה ורחבה צריף שיזכיר בה ברית והטעם פ' המפרשים לפי שנתנה הארץ לאברהם בשעה שנצטווה על המלה. ולא נ"ל זה הטעם שהרי קודם לכן הבטיחו פעמים.

א' פשהיה בן ע' הנה ברית בין הבתרים כמ"ש ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך וגו' וא"כ איך נצטרף מפני זה להזכיר ברית בברכת הארץ אף נראה טעם הדבר לפי שפיון שנכנסו ישראל לארץ נצטווה הושע למול את בני ישראל שנאמר בעת ההיא אמר ה' וגו' ושוב מול וגו' וכדי לסמוך ברית לארץ צריף להקדים ברית לתורה נמצא הסדר הזה נאמר כן לענין נאה ומשופח כאשר יהיה האופן בתורה האופן מזכיר תחלה ארץ טובה ורחבה שהיא עיקר הברכה ואח"כ מזכיר ברית משום דקמיה ליה ואח"כ מזכיר תורה והוא נתן טעם בדבר לפי שהמילה ניתנה ב"ג בריתות.

ואני כתבתי מה שנ"ל ע"ד פשט כאלו לא נתנו טעם לדבר כי לכל דבר יוכל אדם לתת טעם מדעתו ואין בזה הפסד מאמר והפונה בזה ובכל הדומה לזה שאלמלא לא תקנו כף או אלמלא לא נכתב בתורה כף ראוי הנה אותה תקנה וראוי הוא ליכתב מטעם כף וכף ויגדיל תורה ויאדיר וצריף שיזכיר בה תורה לפי שלא היתה התורה שלמה אלא בא"י שהרי הרבה מצות תלויות בארץ ובב"ר וזה הארץ ההיא טוב אין תורה כתורת א"י ואין חכמה כחכמת א"י.

נמצאת א"י ראוי לתורה ואין התורה שלמה אלא בא"י סוף לזה הענין לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו. זהו טעם להזכיר התורה לברכת הארץ בעוה"ז שבתורה פי היא חייף ואנרף ימיה לשבת על האדמה וצריף שיאמר הודאה תחלה כי על כל כבוד חנפה וסוף לפי שתחלת המחשבה סוף המעשה וברכת הארץ הושע תיקן אותה בשעה שנכנס לארץ ואחר שהזכיר כל זה בברכת הארץ פלל א"י חוזר ומברך ברכה א' כנגד ירושלים לבדה שהיא עיקר הארץ מכוננת כנגד ירושלים של מעלה וצריף שיזכיר בה מלכות בית דוד ושם כסאו ודוד ושלמה תקנו בונה ירושלים דוד תקן על ירו' עירף שלמה תקן על הבית הגדול והקדוש במקום אחר אדבר על מלכות בית דוד ושלש ברכות אלו מן התורה והטוב והמטי' ביבנה תקנו' פרק תשיעי מפל הענינים שכתבתי תוכל להבין שאין מעשה נעשה בעולם שלא יהי לו למעל' פח שהוא נר' כעין דוגמא ודמיון וע"כ כשנמצא בדרז"ל או בד"ת או טעם אחד מן המצות או מתן שפרן ויקראו בשם אחד אל תחשוב בלבך כי הוא נאמר על ענין השפל אבל הוא נאמר על העליון נגד השפל אבל מה

שְׁפָתוֹב בְּתוֹרָה כְּבָר אַרְז"ל אֵין מְקַרָּא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ וּבְאִנְוֹר אֵין מְקַרָּא יוֹצֵא וְלֹא אָמַר מְקַרָּא
נְדָרָשׁ כְּפְשׁוּטוֹ לְמַדְנֹו כִּי אַע"פ שֵׁישׁ לְתוֹרָ' ע' פְּנִים אֵין כָּל א' מֵהֶם מְכַחֵשׁ הַפְּשֵׁט וְאוּלַי הַפְּשֵׁט
אַחַד מִן הַע' וְאֵם פֶּן אֵין רִשׁוֹ' לְשׁוֹם חֲכָם לְפָרָשׁ בּוֹ פִּירוּשׁ שְׁנֹכַחֵשׁ אֶת הַפְּשֵׁט שֶׁאַרְז"ל הוּא פְּשֵׁט
הַמְּפָרָשִׁים הָאוֹמֵר מְקַרָּא זֶה חֶסֶר ד' אוֹ ב' תִּיבּוֹ' אוֹ חֲצִי נוֹסֵף לְלֹא צְוֹרָף אֲלֵא מְקַרָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא.

וּבְאֵמֶת יֵשׁ פְּסוּקִים הַרְבֵּה שְׁאֵנֹו צְרִיכִים לְהוֹסִיף בְּהֵן תִּיבָה א' אוֹ שְׁתֵּים כְּדִי לְהַבִּין פְּשׁוּטוֹ וְלֹא
מִפְּנֵי חֶסֶרוֹן הַמְּקַרָּא אֲלֵא מִפְּנֵי חֶסֶרוֹנֹו שְׁאֵין אֵנֹו מְבִינִים לְשׁוֹן הַקְּוֹדֵשׁ אֲלֵא כְּעֵנֶן שִׁדְמָה לְלִשׁוֹן
שְׁאֵנֹו שְׁקוּעִים בּוֹ מְלִשׁוֹנוֹת הָעַמִּים.

וְאֵם תִּבִּין זֶה תֵּן לְבָב בְּמִש"ה עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלְתָהּ יַעֲשֶׂה לְמַחֲכ' לוֹ וְאַז"ל מֵאֵי עֵין לֹא
רָאָתָה ר' יְהוֹשֻׁעַ ב"ל אוֹמֵר זֶה יֵין הַמְּשׁוֹמֵר בְּעֵנְבֵי מִשְׁשֵׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית רֶשֶׁב"ל אוֹמֵר זֶה עֵדֵן
שֶׁלֹא רָאָתָה עֵין מְעוֹלָם וּא"ת אָדָם הֵיכֵן דָּר בְּגֵן וּא"ת גֵּן זֶה עֵדֵן הָרִי הוּא אוֹמֵר וְנִהָר יוֹצֵא מְעַדֵן
לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן נִכְנָס ר' יְהוֹשֻׁעַ בְּחֻדְרֵי חֻדְרִים וְהַפְּלִיג לְדָבָר עַד שֶׁהוֹצִירָהּ לְמִשׁוֹל הַדּוֹמָה
בְּמִרְאֵיתוֹ לְדָבָר שֶׁבִקֵּשׁ לְרַמּוֹז אוֹתוֹ וְהִיָּה יְכוֹל לֹאמַר גֵּן כִּי הַגֵּן אֲשֶׁר מְמַנָּה הֵי הָעֵנְבִים שֶׁהֵינֵן
מְשׁוֹמֵר בְּתוֹכָן אֵין סֶפֶק כִּי בְּגֵן הֵם כְּמוֹ שְׁנֵאמַר וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים כָּל עֵץ נְחֻמָּד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל
אֲבָל נִתְּפוֹן לְדוֹגְמָא וְעַל פֶּן אָמַר יֵין הַמְּשׁוֹמֵר בְּעֵנְבֵי וְרֶשֶׁב"ל נִכְנָס לְפָנִים מְמַנֵּו וְתַפְס ל' הַפ' וְלֹא
הוֹצִירָהּ לְדַמְיוֹן וּלְמִשְׁל וּשְׁנִיָּהֶם צְדָקוֹ יַחֲדָיו.

וּמִתּוֹךְ דְּבָרֵי שְׁנִיָּהֶם תִּבִּין מַה שְׁאֵמְרוּ בְּעֵנֶן נַעֲשֶׂה אָדָם בְּנִפְשׁוֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים נְמַלְהֵ. וְעַל זֶה
הָעֵנֶן הוּא עֵתָה כְּוֹנֵנִי בְּפִירוּשׁ דְּבָרֵיהֶם הָא' מֵהֶם פִּי גִנְזֵי הַגֵּן וְתִקּוֹן הַדָּבָר הַמְּבֻקֵּשׁ מְמַנֵּו אֲל
הָאָדָם בְּסוּדוֹ הָרְמוֹז בִּפ' עֵין לֹא רָאָתָה וְאֵמְרוּ בְּמִדְרָשׁ ש"ה דוֹדִיָּה אֵלוֹ הָאֲבוֹת מֵיֵין אֵלוֹ הָאֲמֵהוֹת
וַיֵּשׁ לְתַמּוּהָ אֵיף אָמַר כִּי הֵינֵן רְמֵז לְאֲמֵהוֹת וְהֵלֹא אֵין הֵינֵן יָפָה לְאִשָּׁה וְעַכ"א אֵין פּוֹסְקִין יֵין לְאִשָּׁה
וְע"כ הַתְּעוֹרֵר וְדַע שֶׁלֹא נִחְלַק הָאוֹמֵר מֵיֵין אֵלוֹ הָאֲמֵהוֹת עִם הָאוֹמֵר כִּי טוֹבִים דוֹדִיָּה מֵיֵין אֵלוֹ
הָאֲבוֹת וְעוֹד אוֹסִיף לְבָאֵר זֶה הָעֵנֶן בִּמ"א.

וְהֵאָחַר פִּי גִנְזֵי הַגֵּן. וְהַשְּׁגַת הַשְּׁלֵמַת הַדָּבָר הַמְּבֻקֵּשׁ וְהַנְּמַשֵּׁף מְמַנֵּו זֶה קִרְאוּ יֵין לְפִי הָאוֹדָם וְזֶה
קִרְאוּ עֵדֵן לְפִי שְׁמִשָּׁם הַשְּׁקָאָה יוֹצֵאָה לְגֵן וּשְׁנֵי הָעֵנְבִים הָאֵלֶּה רְמוּזֵי בִפ' יְהִיָּה צְמַח ה' לְצַבִּי
וּלְכַבֹּד וּפְרִי הָאָרֶץ לְגֵאוֹן וּלְתַפְאֵרַת וְאֵלוֹ הָעֵנְבִינִי לְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת כְּשֶׁמְקַבְּלִי זֶה אֶת זֶה הוּא
הָעֵנֶן הַצָּפוֹן לְצְדִיקִים הָרְמוֹז בִּפ' הִנֵּה וְהוּא מְפִירוּשֵׁי הַשְּׁכָר וְלֹא כָּל הַשְּׁכָר בְּכֻלָּל הָרְמוֹז בִּפ' הִנֵּה.

וְאֵל תִּתְּמָה עַל מַלְת עֵין כִּי כָּל מְשִׁיג נִק' עֵין וְכָל הַשְּׁגָה נִקְרָא רָאָה וְדָבָר בְּרוּר הוּא כִּי יֵין הַמְּשׁוֹמֵר
בְּעֵנְבֵי הוּא הַפֶּה מְסוּחָט עֵנְבִים וְנִתְּנָה לוֹ אִשָּׁה כְּנֻגְדוֹ דָּם הַנְּנָה בְּאִשָּׁה כֶּף קַבְּלִיתִי מִפִּי הַחֲכָם ר'
יִצְחָק הַצְּרִפְתִּי ז"ל.

וּמִצְאָתִי סִמּוֹ לְדְבָרֵי מִמְשֵׁה"כ כִּי טוֹבִים דוֹדִיָּה מֵיֵין פ' הַדְּבָקַת דוֹדִיָּה טוֹבִים וְטַעֲמָם וְנוֹיִים הוּא
מֵיֵין דוּדִי"ךְ בְּגִי' דָּם וּפִי מֵיֵין כְּלוֹמַר מֵיֵין הַמְּשׁוֹמֵר בְּעֵנְבֵי טוֹבִים דוֹדִיָּה וּפִי מְשׁוֹמֵר מִל' מְשִׁמְרַת
שְׁמוּצִיאָה אֶת הֵינֵן וְקוֹלְטַת אֶת הַשְּׁמֵרִים כְּלוֹמַר יֵין זֶה וְנָקִי בְּתוֹךְ עֵנְבֵי וְכַתִּיב שְׁרָרָה אֲגַן הַסֶּהַר
אֵל יַחֲסֵר הַמְּזִג.

קִרְאוּ מְזִג כִּי הוּא חֲלָק וּמְקַבֵּל ג' וְכָל חֲמָרָא דְלֹא דָרִי עַל חַד תִּלְת כו' וְכָל דָּם טָמֵא לְפִי שְׁמִרְאֵיתוֹ
אֲנָדָם הוּא טָמֵא. וְמַה טַעַם לְאַסּוֹר אֲדוֹם מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה מְזַרְעַת אֲנָדָם וְהִיא סוֹחֶטָה עֵנְבִים וְנִתְּנָה לוֹ
ע"י כֶּף נִקְנָסָה לוֹ מִיתָה לְפִי פוֹרֵשׁ מִמֵּנָה בְּאוֹתוֹ מִרְאָה וְאָמַר מִיּוֹם שֶׁחֲרַב בַּהֲמ"ק נִיטַל טַעַם בִּיאָה
וְנִתְּנָה לְעוֹבְרֵי עֲבָרָה.

הנפש עשאה הקב"ה בכבוד וחקקה לב' חלקים וכו'. למדנו מרב לעבדו ומעבד לרב וע"כ אל יהי זה רחוק בעיניך וכ' ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון והקדים ארץ שהיא דפוס הפירות ונשתבחה א"י בז' מינים אלו והוא תימה כי בא' מן המקומות שבח"ל ז' מינים אלו לרוב ומשאר המיני' הרבה מאד אין ראוי לומר שפוננת השבח היתה כפי הפשט לבדו ואם בשביל שהיו חביבין אלו המינין על ישראל כמו שנראה ממה שאמרו בתלונתם לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון וגו' היתה לו לשבח בקישואים ובאבטיחי' ובחציר ובבצלים ובשומים אף נ"ל שנשתבחה באלו המינים שהן ז' ועולים לעשרה בחטה נכלל פנסמת ובשעור' נכללים שועל ושיפון הרי בין פולן י'.

ועתה הבן אשר נכתב והנחש היתה ערום כלומר כד מערכת חטים יותר מכל הבהמה ומכל חיה ולכך היתה יכול להשיא וז"ש בפרק הרואה אמר רב יצה"ר דומה לזבוב יושב בין ב' מפתחי הלב שגאמר זבובי מות וגו'.

ושמואל אמר כמין חטה הוא שנ' לפתח חטאת רובץ ר"ל חטאת מל' חטה בעבור שפצאו בתורה חטת חסר א' ושעיר עזים א' לחטת שהוא בסדר שלח לה בעבור שהא' נחה בו ומ"ש רב דומה לזבוב נ"ל כי לפי מ"ש בענין ויבקעו המים כל מימות שבעולם פלם נבקעו וע"כ יתכן לומר נערמו מים ימין נצבו כמו נד המשכות השמאל קפאו תהום עליון ותהום תחתון כל זה היתה בלב ים נמשכו ההמשכו' להתפשט בנפרדים.

וידיעו ערום ונערמו ב' הפכים בנושא א' וזאת היתה קריעת ים סוף. ולא פ' באיזה הים והוא הים האחרון: פרק י בכאן אכתוב פ' המאמר הנמצא בדרז"ל א"ל ר"נ לר"ח מ"ד בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה ופ' הפ' נראה כאלו הקב"ה עם מדת קדושה שלו מדבר אומר לא אעשה חרון אפי בירושלים לפי שלא אשוב לשחת אפרים ומל' בשוכה ונחת וכן אם תשוב ישראל נאם ה' וכן ואתה באלהיך תשוב וכן תורת ה' תמימ' משיבת נפש כל אלו ל' מנוחה וישוב הדעת הם.

כי אל אנכי ולא איש כלומר בעל הרחמים וראוי לי לרחם עליהם וזהו שכתוב למעל' ממנו יחד נכמרו גחומי ונדענו כי המדה הזאת היא מדת רחמים וכה"א אלי אלי למה עזבתני כף פירשוהו רז"ל נמצא שהוא מדת רחמים.

ובאמרו ולא איש למדנו כי במקום הזה מדת הדין הוא איש. ואולי ברוב המקומות כמו כן והטעם כי פוננת מלת איש ואשה לשון אש הוא.

אלא שהטיל הקב"ה שתי אותיות משמו ביניה' יו"ד באיש וה"א באשה כדי לשום שלום ביניהם בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר כלומר אתעלה ואתנשא במדת קדושת' בזמן הגלות ולא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה לקיים מ"ש בכל צרתם לו צר והענין שהוא שקראו רז"ל ברכה ותפלה ברכה שמצינו א"ר ישמעאל פ"א נכנסתי לפני ה' להקטיר קטורת וראיתי י"ה אכתריאל ה' צבאות א"ל ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך וכו'.

ובאמת יש תימה בזה כי לא הזכיר לשון ברכה אף גלמוד שא"א לבקשה שפעשה עד שתהא ממנה ברכה למעלה ועל כן הזכיר בלשון ברכה תפלה ואמר שהקב"ה מתפלל בכל יום מאי מצלי יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את פעסי מן ומלאו את הארץ וכבשוה וכבשה פתיב ויותר נוכל לומר כי הוא לשון מניעה וכסוי כמו ישוב ירחמנו יכבשו עונותינו כלומר יהי פח למדת רחמים למנוע מדת גבורתי ופחדתי להתפשט וליגע בהם ויגולו רחמי על מדותי נהוג זה הלשון על הרחמים

מתוך גם ארי אתגוללו רחמוהי וקנה לב חכם להבין מהו על מדותי ואתנהג על בני ואו' פי ה' דבר טוב על ישראל ואל יקשה עליך עד שאבוא פי איננו לשון המקרא אלא לשון החכם המפרש והוא שתשרה שכינה בישראל וידוע הוא ששלוהו של אדם פמותו ומן דעתה להבין למה קראה עיר ואין עיר אלא קטנה וכן הוא או' בב"ר בענין וישובו העירה ולכה אמרתי שהוא מל' בגזרת עירין פתגמא נארו עיר וקדיש מן שמיא נחית ולא יתכן לומר פי בקרבך קדוש נאמר על פנימיות אספקלריא המאירה אא"כ שזה הנביא הוא מתנבא על גלות בבל אבל אם על הגלות הנה הנה מתנבא לא יתכן לומר פן משום שנאמר ויתן לשבי עזו ותפארתו ביד צר וזהו סלוק רוח הקודש וזהו שתקנו בתפלה מפני היד שנשתלחה בבית מקדשה.

ואומר המכעיסים אותי על פני ופי' פני עצמי כמו ופניך הולכים בקרב ודומה לזה משנ"ל כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם ועוד אמר בג' מקומות פי' הכ' שישועתן של ישראל הוא ישועתו של מקום וכו'.

וכשנשתלחה היד במקדש ננעלו כל השערים ושערי דמעה לא ננעלו לפי שהדמעה באה מפח המים שנבראו מן המום ונקראו מים טהורים כדכתיב ונרקתי עליכם מים טהורים וכן נקראים מים חיים שנאמר יצאו מים חיים מירושלים חצאים אל הים השדמוני וחצאים אל הים האחרון וגו' וזהו פירוש הפ' יצאו מימי חסד מן החכמה חצאים אל הים השדמוני וחצאים אל הים המערבי בפיין בימות הדין.

ובחנרף בימות הרחמים. חנם נברא מאש וקור נברא ממים יתיה זה שלא יפסיק עוד כל ימי הארץ וזהו יהללו שמו במחול וכא"א אז תשמח בתולה במחול במחול בגי' יד חסד ותבין ותרא מה טוב ונעים לומר אחר מקרא זה ר"ל יצאו מים חיים המקרא שאחריו ויתיה ה' למלה על כל הארץ ביום שהוא מתעלה מתרומם באין סוף.

ונאמר יצאו מים חיים מירושלים קרא הזמנ' חקק באותיות החקוקות ברוח בינה אל החסד ירושלים זה הציבן כמו חומה כפשט הפתוב שאמר בפירוש הן על כפיים חקתיה. וזה שפרש"י על כפיים על השמים צורת אדם שיש בפסא וכן נשא לבבנו אל כפיים במסכת תעניות בפ"ק.

וכה"א לרובקע הארץ על המים וז"ש ידיו גילי זהב זו ירושלים שעתיד' להפנות בז' מיני זהב ממלאים בתרשיש י"ב מיני אבנים טובים פי' תרשיש תרי שש. כלומר ב' פעמים ששה הם י"ב גבולי אלכסונים ומכאן נלמוד ענין י"ב אבנים שבאפוד שהיו שש שש על שמות י"ב שבטים ונקראו בכאן כולם תרשיש והוא העשירית שבהם והמים הם הנקראים מים העליוני'.

והם התלויים במאמר ובזמן הגלות נקראים שערי דמעה משום שהשיב אחר יד מינו מפני האויב. ובאגדה פשראה את ישראל ידיהם כפופים לאחוריהם אף הוא השיב אחר מינו אבל בימי הגאולה נקרא מים טהורים בשוב כל הדברים למקומן והם מתעלים מלמעלה ומחזור שכינה לבית קדש קדשים ומלכות בית דוד למקומה וראויים הם המים החיים ליקרא מים טהורים פי הם במעלה הז' ואין טומאה נוגעת בה אלא כנגד שש מעלות ושש מעלות הטומאה כף הם.

אבי אבות והוא הפת שני לו אב הטומאה. שלישי לו ראשון רביעי לו שני בחולין.

חמישי לו שלישי בתרומה ששי לו רביעי בקדשים וכחו של מלאך ידוע הוא. ולפי דעתי הוא נחש עלי צור ולכה עשה משה נחש הנחושת להחיות נשוכי הנחשים השרפים ואל יבהילוך רעיוניך בדברים אלו לומר טמא בעזרה מנין.

נדע פי התורה נדרשת במ"ט פנים טהור והם ז' שביעיות ולא שהטומאה עולה אלא שהתורה נדרשת. ואמר ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן להם מתנות ושומר להם שם טומאה.

ומה נחמד לפי זה הענין לטהר טמא מת במי נדה שהם מעפר שרפת הפרה א אדומה וטעם מפני שחטאו ישראל בעגל וזה שהביא רש"י ו"ל בפר' פרה אדומה משלו לכן שפחה שטיגוף פלטרין של מלך אמרו תבא האם ותקנח צואת הבן פה תבא פרה ותכפר על מעשה העגל ע"כ, ומה נמרץ הכתוב שאומר כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר תלה הדבר הנטה' ע"י האש בעבור בואו באש.

ועכ"ז אף בימי נדה יתחטא ואשר לא יבא באש תעבירו במים לא תלה טעמו בבואו במים אלא שאין טומאתו ע"י האש וע"כ הקרב הוא כחלל והוא חלול פי משם פחו. ולפי שהמים הטהורים למעלה מן הטומאות לכה אמר הכתוב מפל טומאותיכם ומכל גילוליכם אטהר אתכם וזה יהיה כשמתחזק השכינה לבית קודש הקדשים ומלכות בית דוד למקומו: פרק יא בכאן אדבר על מלכות בית דוד אשר התעוררנו לדבר בו וכן לבד נדע שמלכו' בית דוד בא משם שנ' ובני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם.

ושם נולד מהול ממנו נולד ארפכשד וכולם עד תרח ותרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן ומהרן יצאו שרה ומלכה שנאמר בת הרן אבי מלכה ואבי יספה זו שרה. וממנו יצא לוט אביהן של רות המואביה ונעמה העמונית.

יצחק נשא רבקה בת בתואל בן נחור הלו יעקב אצל לבן ולקח לו בנותיו ויצא ממנו יהודה והוא היה רביעי כמו כן לאברהם והוא היה שביעי למספר נפשות אברהם יצחק ויעקב ראובן ושמעון לוי ויהודה כנגד ז' ימי השבוע נמצא שהוא כנגד השבת ונאמר ביהודה ותעמלוד מלדת ונא' בשבת וישבת ביום השביעי כלו' שבת ועמד ממלאכה ונ' ביהודה אמה יודוה אחיה ובשבת אומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'.

ביהודה כתיב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו רמז למילה שהיא דוחה את השבת. עד כי יבא שילה מאשר נכתב בה"א שני רמזים שיל"ה בגי' משה שינהיג את ישראל ואונקלוס תרגם משיחא ר"ל לא יסור שבט מיהודה עד שיבוא משה שינהיג את ישראל ויהיה הממשלה לבית לוי ועוד תשוב הממשלה למשה בימי גאולתינו כי הוא יוציא את ישראל כמז"ל אלו הם ב' רמזים שאנו יכולי להבין ממנו ביהודה כתיב גור ארניה יהודה מטרה פלומר טרה מזון פלומר מסתלק עצמו מלעשות אפי' אכל נפש ובשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה ביהודה כתיב פרה רבץ פאריה וכלביא מי יקימו.

ובשבת כתיב שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביהודה כתיב אסרי לגפן עירה פלומר יאסור אותם ממלאכה. ובשבת כתיב למען ינוח שורה נחמורה.

ביהודה כתיב כבס בנין רמז לקידוש היום על הינו. ביהודה כתיב חכלילי עינים מינורמז לפסיעה גסה שנוטלת אחת מת"ק ממאור עיניו של אדם ומהדר ליה בקידושא דבי שמי מציאתי בפ' יהודה נקרא על שם השבת שהיא מצנה ראשונה שנתנה לישראל וכתיב בה טוב להודות והיא מצנה לעשרת הדברות וכן יהודה ד' בלונה ועוד אדבר על ענין השבטים ואכתוב ביהודה ענין אחר ואולי יהיו שני ענינים פענין סותרין זה את זה ולא פן הדבר אף פולם נכוחים למבין וכל אהד ואהד לפי ענינו הוא מה שפכתתי בדברים אחר' נכתה רות המואביה ויצא ממנה דוד ונקראת

רות לפי דעתי לפי שקבלה מצות שהוסיף הקב"ה לישראל יתר על שאר האומות ובאה ממואב שעולה בגי' מ"ט וקבלה עליה את התורה שנדרשת במ"ט פנים טהור ובמ"ט פנים טמא וראוי היה כל זרעו של מואב לקבל את התורה ולהפגס תחת פנפי השכינה אלא שנכתב מאב הראשון חסר וי"ו זכתה נעמה העמונית ונשאת לשלמה שנבנה בה"מ על ידו בשנה רביעית למלכו בירושלים טבור הארץ מכוננת פגוד הקו האמצעי הנקרא ירושלים של מעלה והוא פח מלכות בית דוד: פָּרַק יב יש דברים רבים שעושה אותם האדם ושאָר בע"ח פּמו כן עושין אותן פּמו אכילה ושתיה ופריה ורביה וכינצא בהן ומשתתף האדם באותו הפח ר"ל פי מכריח האדם לעשות המעשה ההוא ומכריח הבהמה שנים הוא הטבע אף בעיקר המעשה יש הפרש גדול ביניהם ועל הפרש ההוא אמר ומותר האדם מן הבהמה אין כלו' יש תרון לאדם מן הבהמה ומהו המותר אין וכף הוא פ"י הפסוק כי מקרה בני אדם ומקרה הבהמה פלומר האדם והבהמה ע"י שכבת זרע נבראים פי מקרה לשון קרי פּמו מקרה לילה ומקרה א' להם מל' אוילי יקרה ה' ומהו המקרה אשר יקרה אותם פמות זה כן מות זה סופ' למיתה ורוח א' לכל כלו' רוחו של הקב"ה בכלם הוא נותן נפש ורוח פּענן הפתוב שאו' אשר ביזו נפש כל חי ורוח כל בשר איש ומותר האדם מן הבהמה אין פלומר יש תרון לאדם והוא אין פלומר נקרא אין והוא רומז דבר אחד כי כל דבר שאינו מתחלק לחלקים לא יתכן להזכירו לשון רבים.

כמ"ש החכם הנשיא ר' אברהם צחב"א שורט"א מורה דבר אחד והוא המותר לאד' על הבהמה והאל"ף רמז לרצון עד אין סוף וממנו פח המתעורר והיו"ד רמז לחכמה להפיר בין טוב לרע וממנו' פח המחשבה והנו"ן פשוטה התפשטו דברים מן החכמה והיא הנקרא' אמונה פמו שכתבתי וממנה הפח ובספר הבהיר א"ר אמורא מאי דכתיב ה' איש מלחמה א"ל רחמני ברפי לא תבועי לך מלתא פשיטא שמע לי אמלכינך לה"ד למלך שהיו לו דירות נאות ושם לכל א' וא' שם וכולן טובה זו מזו.

אמר אתן לבני דירה זו ששמה אל"ף גם זו טובה ששמה שי"ן מה עשה אספם כולם הג' ועשה מהן שם אחד ועשה מהן בית א' א"ל עד מתי תסתום דבריך א"ל בני אלף ראש שני לו י' שי"ן כולל העולם כולו מפני שכ' בו תשובה וז"ש רז"ל נון כפופה נון פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט ופי' כפוף ר"ל הנפרד הנאצל וההתפשטות לפני בריאת העולם ונאמן פשוט בבריאת העולם וראיה לדבר כי הנו"ן כפופה לעול' באמצע התקבה וההתפשטות הזו פגודו הוא הנקרא בלשון הפילוסופים הנפש השכלית.

ומכאן ואילך הטבעים המחייבים הצורות הראויות להם שפגודם הפחות והצורות. זהו מאמר הפלוסוף בסדר ד' השכל והחפץ והנפשי ותחתיה הטבעי החפץ פי' החפץ האלהי ותחתיו השכל פי' השכל הפועל ותחתיו הנפש פי' הנפש השכלית ותחתיה הטבעי נמצא האל"ף בלשונו פגודה החפץ האלהי בלשונם והיו"ד בלשונו פגודה השכל הפועל בלשונ' ולפי שיש באדם נפש שכלית הנמשכת מן החכמה המיחדת עם הרצון ע"כ יש פח באדם לכוף את טבעו ואין פח לבהמה וזהו המותר שיש והטבע הוא נחלק לשני חלקים כוללים כל שאר החלקים והם טוב ורע וכשהיו אלו הב' טבעים נתחייב כל א' צורה בפני עצמו הראוי לו להתאצל עליהם והיא שואבת ממנה תמיד פמו שהם כוללים כל טבע כף צורת' כוללת כל צורה.

ומרוב שהם דקים ונפים וראוים זה לזה ומקבלים זא"ז ולא יש פירוד ביניהם אבל הם מתחברים חבור היחוד והרצון עד יקראו בשם א' ולפי שסוף כל דבר דומה לתחלתו נקרא סוף הכפסא הזו

חֲכָמָה הוּא צוּרָה א' מִן הַב' וּמִמְנֵה וְלַחֲוִיץ נִכְנָס הַפְּרוּד וּבִהְיוֹתָם בְּצוּרְתָן יִפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אֲחִיו וְכִשְׁנִבְרָא הָעוֹלָם נִבְרָא בִּג' דְּבָרִים אֱלוֹ וְהֵן חֲכָמָה וּתְבוּנָה וְנִדְעַת שֵׁנ' ה' בְּחֻכְמ' וְכו' כּוֹנֵן שְׁמַיִם בְּתְבוּנָה בְּנִדְעַתוֹ וְגו' וְכ' בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֶע"פ שֶׁאֲמָרוּ אֵין רֵאשִׁית אֱלֹא חֲכָמָה יָסֵד וּבְרָא ב' עֲנִינִים וְהֵם צָרִיף לִבְנֵי פָמוֹ יָסֵד בְּצִיּוֹן אֲבָן כְּמוֹ יָסֵד אֲרֵץ עַל מְכוּנֵיהָ וְתַבִּין שֶׁעֲנִינֵי הַבְּרִיאָה כִּי הוּא עוֹמֵד בְּעֲצָמוֹ כְּמוֹ הָאָדָם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ בְּרִיאָה עַל הָאֲרֵץ שֵׁנ' וְאָדָם עָלֶיהָ בְּרֵאשִׁית וְכוּ בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאֲרֵץ וְהוּא מִתְנוּעֵעַ הֵנָּה וְהֵנָּה אֲבָל מִי שֵׁנ' בּוֹ יָסוּד לֹא יִתְכַן לְהִתְנוּעֵעַ וּלְזוּי מִמְקוֹמוֹ אוֹ תֵּאמַר כִּי מְכוּנֵיהָ זְנִים הֵא' הוּא הַנִּקְרָא רֵאשִׁית וְכוּ בְּרָא וְהַב' הוּא הַנִּקְרָא חֲכָמָה וְכוּ יָסֵד וּבִפְיֻרוֹשׁ פֶּר' בְּרֵאשִׁית תַּבִּין עֲנִינֵי הַבְּרִיאָה וְאֵח"פ תַּעֲמֹד עַל עֲנִינֵי הַיָּסוּד וְאֵרֹז"ל אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשְּׁמַיִם הָאֲרֵץ בְּהַבְּרָאָה בְּהֵא בְּרָאָם וְלָמָּה בְּהֵא לִפִּי שֶׁהִיא נוֹחָה בְּקִרְיָאָתָהּ יוֹתֵר מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת כִּי לֹא בְּעֵמֶל וְלֹא בִּיגִיעָה בְּרָא הַקַּב"ה אֶת עוֹלָמוֹ אֱלֹא בְּדִבְרֵי ה' שְׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם וְהִיא שְׁנִיָּה שֶׁל שֵׁם כְּמוֹ שֶׁפִּתְבַּתִּי בִּפ"ק וְאֵל תִּתְמָה אִם הִיא נִקְרָאת כֵּן כֵּן כָּל אַחַת וְאַחַת מִשְׁאָר הָאוֹתִיּוֹת וְעַל כֵּן כְּתוּב בְּסִפְרֵי יִצְיָרָה כִּיִּצַד שֶׁקֵּלָן וְהַמִּירָן אֱל"ף כּו' וְאִם לֹא הִיָּתָה כָּל אוֹת וְאוֹת כּוֹלְלָת אֶת כָּלָם לֹא יִתְכַן בְּהֵם הַשְּׁקוּל וְהַמְרָה.

אֲבָל בְּאַמַּת כָּלָם כּוֹלְלוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְעַל כֵּן יִקְרָאוּ בְּשֵׁם שֶׁל זוֹ לְזֶה וְנִמְנֵן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זוֹ לְזֶה וְשֶׁל זוֹ לְזֶה אֲבָל בְּאוֹת ה"א אֲנִי צָרִיכִים לְזַפֵּן אֶת הַדְּבָר תְּמִיד לִפִּי שֶׁבְּהֵא נִבְרָא הָעוֹלָם. וְעוֹד יֵשׁ עֲנִינִים וְטַעֲמִים אַחֲרֵים וּבְכָאן אֲנִי כּוֹלֵל כָּל הַטַּעֲמִים כְּתִיב בַּתּוֹרָה וַיְהִי בְּנִסְנוֹעַ הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' הִיל"ל קוּם אֱלֹהִים מִשְׁנֵי טַעֲמִים הָאֶחָד כִּדִּי לְקַצֵּר דְּבָרָיו וְשֶׁלֹּא יֵאָרִיף בְּדִבְרֵי וְאִם הוּא צָרִיף לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם תּוֹכַחַן בְּלִאֲנָמִים הִיָּה לוֹ לְזַפֵּן הַשֵּׁם שֶׁהוּא מֵדַת הַדִּין כְּמוֹ שֶׁאֲמַר דָּוִד יְקוּם אֱלֹהִים יִפְצוּ אוֹיְבָיו וַיְנוֹסוּ מִשְׁנֵאִיו מִפְּנֵיו וְא"ת כִּי מִסְפֵּר הָאוֹתִיּוֹת שֵׁשׁ בְּקוּמָה ה' כְּמִסְפֵּר הָאוֹתִיּוֹת שֵׁשׁ בִּיקוּם אֱלֹהִים עֲדִינֵן יֵשׁ לְהַשִּׁיב מִפְּנֵי מָה הַזְכִּיר מִד"ר וְלֹא הַזְכִּיר מִד"ה.

וְא"ת לֹא רָצָה מֹשֶׁה לְהַזְכִּיר מֵדַת הַדִּין לִפִּי שֶׁהִיָּה דוֹר הַמְּדַבֵּר קָשָׁה עוֹנֵרָה וְהִיָּה מִתְּנִירָא שְׁמָא יִפְגַּע בְּהֵם מִד"ה שֶׁמְצִינֵנוּ בִּמְקָא שֶׁאֲמַר לוֹ הַקַּב"ה כִּי עִם קָשָׁה עוֹנֵרָה אֲתָה פֶּן אֲכַלְךָ בְּדִבְרֵי. א"כ נֶאֱמַר לָךְ מִפְּנֵי מָה הָאֲרִיף לֹאמַר קוּמָה ה' וְהִיָּה מִסְפִּיק לוֹ לְרַמֵּז מִד"ה הַנִּקְרָאָה בְּהַרְבֵּה מִקוּמוֹת ה' וְלִמְדוֹ שֶׁהַשֵּׁם שֶׁהַזְכִּיר הִיא מֵדַת הַדִּין כִּי אוֹת ה"א רָמַז הוּא לְמֵדַת הַדִּין כְּמוֹ שֶׁאֲנִי עֲתִיד לְכַתּוּב וְאֵלּוֹ לֹא הָאֲרִיף וְאֲמַר קוּם ה' הִיָּתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא מֵדַת רַחֲמִים אֱלֹא שֶׁנֶּהֱפָךְ לְמַה"ד לְתַפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

וְאֵילּוֹ אֲמַר קוּם אֱלֹהִים הִיָּה מִסְתִּיר מִמְּנוֹ מָה שֶׁאֲנִי לְמַדִּים מִתּוֹסְפַת הַה"א וּבְנִחָה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רַבּוֹת אֶלִּפִי יִשְׂרָאֵל וּבְנִחָה כְּתוּב בַּה"א שׁוּבָה ה' לֹא אֲמַר שׁוּב אֱלֹא שׁוּבָה רֵאָה לִפִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי יֵשׁ בְּפִסּוּק וַיְהִי בְּנִסְנוֹעַ ג' דְּבָרִים וּכְנִגְדָן ג' בְּפִסּוּק וּבְנִחָה יֹאמַר כְּנִגְדָן הָאָרוֹן ה"א בְּמִלַּת וּבְנִחָה כְּאֵלּוֹ אֲמַר וּבְנִחָה ה"א ר"ל שֶׁהָאָרוֹן נִקְרָא ה"א וְהַלּוּחוֹת שֶׁהֵן כּוֹלְלוֹת כָּל הַמְּדוֹת הֵיוּ מְנוּחָה בְּאָרוֹן וַיִּתְכַן לֹאמַר כִּי יֵשׁ אִם לְמִסְנוֹרָת וַיְהִיָּה אָרוֹן נִקְבָה וּכְנִגְדָן ה"א שֶׁבְקוּמָה ה"א בְּשׁוּבָה וְשֵׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד ע"כ אֵל יְהִי רַחוּם בְּעִינֵיךָ מָה שֶׁפִּתְבַּתִּי שֶׁרְאוּיָה הִיא הַה"א שֶׁתִּקְרָא בְּכָל שֵׁם וּמֵדָה שֵׁשׁ לְשֵׁם אוֹתִיּוֹת כִּי בָּהּ מִתְיַחֲדִים כָּל הַמְּדוֹת וְכָל הָאוֹתִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּכְלְלוּ בְּמֵדַת הַצְּדָקָה שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ.

עֲדוֹת ה' פְּקוּדֵי ה'. מִצְוֹת ה' יִרְאֵת ה'.

מִשְׁפָּטֵי ה' אֲמַת צְדָקוֹ יִחַדְּיוּ הֵם כָּלָם בְּמֵדַת הַצְּדָקָה שֶׁהִיא מוֹרָה עַל מִד"ה כַּש"נ צְדָקָה צְדָקָה תִּרְדוּן הַלֵּךְ אַחֲרֵי ב"ד יָפָה הַנְּחַמְדִּים מִזְהָב וּמִפּוֹ רַב וּמִתּוֹקִים מִדְּבַשׁ וְנוֹפֶת צוּפִים כְּוֹלָם הֵם מִמְּדַת יְדִיו

של הקב"ה הנקרא זקב שנא' ידיו גלילי זקב ומפז רב זו עטרה שפראשו של הקב"ה שנא' ראשו פתם פז ומתוקים מדבש כלו' הם הם המתק ששבשפתות הכלה שהיא פנסת ישראל שנא' נפת תטפנה שפתותיה פלה וכמו שהם נכללים במדת הצדק פה הם נכללים באות ה"א ונאמר שהצדק נקרא ה"א וכמו כן יש לנו לומר שבג' דברים הללו שבהם נברא העולם שהם חכמה ותבונה ודעת נרמזי' באות ה"א ועוד מצינו שניתוספו ליוסף ע' לשון באות ה"א בשעה שבא לפני פרעה ולא היה יודע אלא לשה"ק והיה פתוב בנימוסי מצרים שלא ימלוך עליהם אלא מי שידע ע' לשון בלבד והוסיף הקב"ה ה"א בשמו וקרא שמו יהוסף פדי שידע שבעים לשון וזהו שאמר הפתוב עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע נמצא עכשיו פי ע"ג דברים פמנן חכמ"ה נרמזים באות ה"א וכשאנו מקיפין את החשבון ונאמר ה' פעמים ע"ג יהיו שס"ה פנגד שס"ה מצות ל"ת ולפי שהיא מורה על הנקבה כמו אמרה אכלה והדומה להם לכך הם חייבות בכל מצות ל"ת בין שהזמן גרמא ובין שאין הזמן גרמא חוץ ממצות מעטות ועוד אמרו רבותינו במק"א בי' דברי' נברא העולם כמו שמפורש אר"ח בר טוביה בי' דברים נברא העולם ואלו הם בחכמה בתבונה בדעת בכח בגבורה בגערה בצדק במשפט בחסד ברחמים בחכמה ובתבונה שנ' ה' בחכמה יסד ארץ פונן שמים בתבונה בכח וגבורה שנ' מכין הרים בכחו נאזר בגבורה בגערה דכתיב עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו בצדק ובמשפט דכתי' צדק ומשפט מכון פסאף בחסד וברחמים דכתיב זכור רחמיך ה' וחסדיך הרי לה י' דברים שבהם נברא העולם היוצא מהן ג' שפבר פללנו אותם פמנן חכמה נשאר שבעה וחכמה הרי שמונים וכשאנו באים להקיף החשבון ה' פעמים שמונים יהיו ד' מאות והראות מפח ה"א כמו שאני עתיד לכתוב ע"כ יש לומר פי משם בא פח של עין הרע וכן עי"ן ר"ע בגי' ד' מאות ומצאתי בתשובת שאלה של גאון פי עין הרע רובו נמצא בתלמידי חכמים ואינו פרצונם וזהו שאמרו כ"מ שנתנו חכמים עיניהם מיד נשרף ראה המאמר הזה איך הוא מספיק עם מה שפתבתי ועוד אמרו כ"מ שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני ועין רע זה של ת"ח רובו נמצא בשביל חלישת הדעת שהחכמה פוגעת באיש ההוא שמצער אותו ומחליש דעתו ומפסיק מן החכמה שהוא עוסק בה ומחשב אותה בלבו פענן מה שאה"כ ובוקע עצים יסכן בהם פן החכמה הבוקע יסתפן בעצמו מפני פח החכמה שרואה אותו וחקלש דעתו.

וראיה גדולה לזה הענין מה שאמרו במדרש שה"ש הביאני המלך חדריו תמן תנינו ד' נכנסו לפרדס ואלו הן בן עזאי ובן זומא ואלישע בן אבויה ורבי עקיבא. בן עזאי הציץ ונפגע ועליו הכ"א דבש מצאת אכול דגה בן זומא הציץ ומת ועליו הכ"א יקר בעיני ה' המונה לחסידיו.

אלישע בן אבויה קיצץ בנטיעות פיצד קיצץ בנטיעות שהיה נכנס לבתי פנסיות ולבתי מדרשות וראה תינוקות שמצליחין בתורה הנה אמר עליהן מלה אינון מסתמין ועליו הפתוב א' אל תתן את פיך לחטיא את בשרף ר' עקיבא עלה לשלום וירד לשלום אמר לא מפני שאני גדול מחברי אלא כף שנו חכמים מעשיה יקרבוה ומעשיה ירחקוה עליו הכ' או' הביאני המלך חדריו ת"ר ד' לפרדס וכו' אחר קיצץ בנטיעות עליו הכת' אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשרף מאי תזא תזא מטטרון דאיתייהבא ליה רשותא תזא שעתא ביומא למיכתב זכותיהו של ישראל אמר גמירידלמעלה אין לו עמידה ולא ישיבה ולא תחרות ולא קנאה ולא ענף ולא עיפוי שמא ח"ו ב' רשויות הם אפקו' למטטרון ומחיהו שיתין פולסי דנורא ואתיהיבת ליה רשותא למקלינהו לכולהו זכותיה דאחר יצתה ב"ק ונאמר שובו פנים שובכים חוץ מאחר נפק אחר לתרבות רעה.

ר"ע עלה בשלום וירד בשלום עליו הכתוב אומר משכני אחריה ואף רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו. א"ל הקב"ה הניחו לזקן זה פדאי הוא להשתמש בכבודי מאי דרש אמ' רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ואתא מרבבות קודש אות הוא ברבבה שלו.

רפן שמעון בן גמליאל אומר אמר ה' צבאות שמו אדון הוא בצבא שלו ר' חייא בר רבה א"ר יוחנן לא ברוח ה' וכו'. ובמסכת ע"א י"ב שעות ביום ג' ראשונות יושב הקב"ה ועוסק בתורה שניות יושב וזן את העולם כולו מקרני ראמים ועד ביצי כנים שלישיות יושב ושחק עם לוחטן ושנאמר לוחטן זה יצרת לשחק בו אמר רב נחמן בר יצחק כו' אלא ברביעיות מאי עביד יושב מלמד תינוקות של בית רפן תורה שנאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי חלב עתיקי משדים.

מעיקרא מאן מלמד להו אי בעית אימא מטטרון ואב"א הא והא עביד קב"ה. לכה יש לו' שפל זה ראיה למה שכתבתי וכנגד ד' מאות אותיות אלו של חשבון הה"א נגזר על אברה' אבינו להשתעבד ד' מאות שנה שנא' ויאמר לאברהם ידוע תדע וכל כף למה יש לומר לפי ששילטה ביה עינו של שטן וי"ל לפי שנולד יצחק מבין שני הה"ן שנוסף אחד באברהם ואחד בשר'.

והענין דומה למה שאמרו רבותינו שלש מתנות טובות נתן להם הקב"ה לישראל וכולם לא נתנו אלא ידי יסורין ואלו הן תורה וארץ ישראל ועולם הבא תורה דכתיב אשרי הגבר אשר תינסרנו יתן ומתורתה תלמדנו.

א"י דכתיב כי פאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מינסר. וכתוב בתורה כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה.

העה"ב דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ודרף חיים תוכחת מוסר. אף כאן גזר ד' מאות שנה על זרעו כשבא להבטיחו שיצא ממנו זרע שירש את הארץ שנאמ' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לה את הארץ הזאת לרשתה ואין לשון ירושה נופל אלא על מי שיש לו זרע דכתיב קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת וגו' וכתוב לו הברית בין הבתרים כשהיה בן ע' שנה שנא' ומושב בני ישראל אשר ישבו בארץ מצרים ל' שנה וד' מאות שנה והחשבון הזה מתחיל מברית בין הבתרים שהיה א"א אז בן ע' ועשה שלשים שנה עד שנולד יצחק והיה אברהם בן מאת שנה שנא' ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו וד' מאות שנה משנולד עד שיצאו ממצרים הרי ל' שנה וד' מאות.

ואל יקשה בעיניך דבר זה כשתמצא לתת לה את הארץ גו' שתבין ממנו שהיה עומד בא"י וכתוב בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרו שכבר יצא משם קודם לכן ואחרי כן חזר שם ויצא כשהיה בן ע"ה שנה כף מפרש בסדר עולם וארבע מאות הללו תחילתן משנולד יצחק: פרוק יג שני הה"ל הללו שהם ה"א של אברה"ם ושל שר"ה אין טעם תוספת זה פטעם תוספת זו שה"א של שרה הנה לבטל פח המזל כמו שאומר שרי לא תלד שרה תלד אבל ה"א של אברהם למה אם להוליד כבר הוליד ישמעאל קודם שנקרא אברהם שהרי יצא ממנו ישמעאל בעוד שהיה שמו אברהם ולמה הוסיף הקב"ה ה"א בשמו כדי שיהא עולה למנין אברכה שהוא בגי' רמ"ח מצות עשה וכנגד רמ"ח אברים ואחר כף יצא ממנו זרע שהיה ראוי לברכה ושיתיחד שמו של הקב"ה עליו ככה פירשוהו בב"ר ועוד אמרו למה הוסיף הקב"ה באברהם ה"א משאר אותיות אלא כדי שיזכו

כל אבריו של אדם לחיי העה"ב כפיכחול פי נשלם הענין דכתי'פי בצלם אלהים עשה את האדם ואמרו ואברכה זה שאמר אלהי אברה'.

זהו לפי פי' מ"ר. אבל על דרך פשט י"ל שהוסיף אות אחת על שמו לפי שגלוי נידוע לפניו שעתידות האמהות לינשא לשלש האבות שהן שרה ורבקה לאה ורחל שהאומיות שלהן י"ג ושל אבות י"ב לכה הוסיף אות אחת על שמו של אברהם נמצאו בין כ"ו, אותיות פנגד גימטריא של שם בן ד' אותיות ולמה הוסיף ה"א יותר משאר אותיות לפי שגלוי נידוע לפניו שעתיד יעקב שיכתב מלא כמו שמצינו שכתב יעקב מלא בני"ו בה' מקומות הרי ה' ו' שמו של הקב"ה.

ומ"ש פי יעקב נטל אות נא"ו מאליהו כדי שיבוא ויבשר את בניו טעם זה מספיק הוא לאות אחת ואינו מספיק לאות נ"ו שיכול ליטול ממנו אות אחרת ומפני מה נטל ו' אבל הטעם המספיק לזה לפי הפשט הוא מה שכתבתי וכן נאמר לפי הפשט שהטעם לתוספת אות ביעקב לפי שנקרא שמו ישראל והיה מספר האומיות (י"ג) ל"א הוסיף עוד אות אחת להשלים ל"ב נתיבות חכמה נמצא של אברהם להשלים י"ג ושל יעקב להשלים ל"ב ודברי רבותינו דברי אלהים חיים אבל אני אומר שאלמלא לא היה תוספת ביעקב מן הטעם שאמרתי ראוי היה מן הטעם שכתבתי ואין בזה הפסד לדברי ולמה הוסיף באברהם וביעקב וביצחק לא הוסיף לפי שיצחק מדתו דין כמו שאני עתיד לכתוב לה לא הוסיף בו ונחזור לענינינו ולמה בטל פח המזל של שרה באות ה' לפי שכל המזלות נמסרו להם בו' ימי בראשית עם בריאת העולם אלא שכל אחד פועל בזמנו הקצוב לו כמו שנאמר לכל זמן ועת לכל חפץ ומפני שנברא העולם בה"א בטל פח המזל שהוא בכלל בריאת עולם בה' ודומה לענין זה מש"נ בהפיכת סדום שנא' המכסה אני מאברהם אמר הקב"ה מה שאני עושה בסדום לא יפה לי לעשות שלא מדעתו אני נתתי לו את הארץ וכו' אף כאן בה' ברא את העולם ובטל בה' פח המזל כדי שלא יאמרו הוא גזר ואחר מבטל אלא הגזר הוא המבטל ואין אחר יכול לבטל המושל הוא הפותח הוא הסוגר וזהו ענין הקרש והמסגר.

והענין בזה אל יהי קל בעיניך ושמרהו וזכור אותו תמיד ג' או ד' או ה' פעמים ביום מבקר ועד ערב ויבאר לה סתומות בהפינה אותו ותלמוד ממנו לענינים אחרים: פירק יד פבר התבאר לנו שהחכמה ותבונה נדעת נרמזים באות ה' ועל כן אני אומר פי נקראת חכמה והיא נקראת תבונה ונקראת דעת.

ולא אלו בלבד אלא כל דבר וענין ושם ומדה שזכר בשום פנים בבריאת עולם יכול אני לקרותם בו. כגון י' דברים שבהן נברא העולם כמו שכתבתי בפירק י"ב וכגון דבר ורוח שנאמר בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם.

וכגון שעל נזרת ושליש שנאמר מי מדד בשעלו מים ושמים בנזרת תפן וכל בשליש עפר הארץ ומאמר כמ"ש שנברא העולם בי' מאמרות לכה יש לומר פי כל מקום שנאמר בו לשון אמירה יכול אני לפרש אותו בתורה שבע"פ וכן כתב החכם ר' עזרא וזהו מה שכתוב באיכה רבה א"ר יוחנן פי מאסו את תורת ה' זו תורה שבע"פ.

וכן י"ל כ"מ שיש בו לשון דבור יכול אני לפרש אותו בתורה שבע"פ וז"ש בב"ר שעשר לשונות של נבואות הם קשה שבכולם דבר שנא' דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות ר"ל פי הוא מדת הדין ובברכות מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דינא נמי היינו תורה ובספר הבהיר אין דין אם אין חכמה שנאמר וה' נתן חכמה לשלמה ואחר כך דן את הדין על

מתכוונתו נמצאו כל הדברים זה בזה פנים בתוך פנים וראוי ליתן את של זה בזה והבורא הפל מן תוך בכול וכולם מיוחדים בו וכשם שיש חכמה לרעה ויש חכמה לטובה כך אות ה"א רמז לירידת שאול והעליה ממנו כמו שמפירש בהגדה בדברי רז"ל כמו שפתי בפרק ה'.

ולפי שאות ה"א רמז לשאול הוסיפה באברהם עד שבא לצוות במצות מילה שנ' התהלך לפני והיה תמי' במצות מילה ואותה שעה הוסיף ה"א על שמו שבזכות המילה ישראל נצולין מגיהנם דכתי' גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו והחכמ' הזאת הנרמז' באות ה' היא החכמה שנתנה לשלמה זהו שאה"כ ראו כי חכמת אלהים בקרבו לעשות משפט והוא מה שבקש ממנו שלמה כששאל לב שומע והיא החכמה שהזכירו בירושלמי בענין טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרכך שאלו לתורה החוטא מהו עונשו א"ל יביא קרבן ויכופר לו.

שאלו לנבואה החוטא מהו עונשו אמרה להם הנפש החוטאת היא תמות. שאלו לדוד החוטא מהו עונשו א"ל תמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה.

שאלו לחכמה החוטא מהו עונשו א"ל חטאים תרדף רעה ואת צדיקים ישלם טוב שאלו להקב"ה חוטא מהו עונשו א"ל יעשה תשובה ואני מקבלו ופירוש המאמר הזה נ"ל השמים ושני עמודיו ודוד הוא יסוד העולם והחכמה הוא שלמה.

ותשובה לתשובה הוא בינה כמו שאמר הכ' וסור מרע בינה. והחכמה הזאת נקראת פסא ה' שנאמר וישב שלמה על פסא ה' פסא דוד שנאמר וישב על פסא דוד אביו וי"ל כי מה שאמר ושלמה ישב על פסא דוד הוא נאמר על פסא מלכותו ממש ומה שאמר וישב שלמה על פסא ה' נאמ' על פוננת פירוש שפירשו שהוא פס מלכות בית דוד ואומר בעת ההיא יקראו לירושלים פסא ה' והוא רמז למד"ה שבמדת הדין נברא העולם וכת' בראשית ברא אלהים.

וזה השם הוא מדת הדין ונברא בה"א לכה יש לנו לומר שה' מדת הדין. וזהו שאמר הפתוב תפול עליהם אימתה שתי מלות כלומר אימת ה' ופחד.

אף מה שאמר הכ' כי טוב זמרה אלהינו אעפ"י שיש לנו לו' שהוא מקיר כמו טוב להודות לה' ולומר לשמה עליון אומר אני שהוא צווי ותוספת הה"א פירוש למי מזמר שאין לה כל אות ואות באל"ף ב"ת שלא תהא רמז להקב"ה וזהו פ' הפסוק את ה' כי טוב צדיק כמו שאמר אין טוב אלא צדיק שנאמר אמרו צדיק כי טוב זמר ה"א אלהינו כי נעים זהו הקב"ה שנ' הנה יפה דודי אף נעי' נאנה תהל' להיות לו'.

בונה ירושלים לשון פלה שנאמר ויכן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם וארז"ל מלמד שקלעה הקב"ה לחנה ככלה והביאה לאדם שכן בכרפי הים קורין לקלעית' בנייתא ואחר כך נדחי ישראל יבנס תחלה למעלה ואח"כ למטה וזהו מה שאה"כ הנה אנכי מרביץ בפוח אבניך ויסדתיך בספירים וכתוב ושמתי כדכד שמשנתך ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ ואח"כ וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך ופירוש אמר אין כל אומה ואומה נופלת למטה עד שתפול שרה תחלה למעלה שנאמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום וגו' ולפי המאמר הזה יש לומר שאין כל אומה ואומה עומדת למטה עד שעומד שרה תחלה למעלה.

ע"כ אמר הפתוב ציון במשפט תפדה למעלה ושביה בצדקה למטה זהו הענין הנראה בשתי פסוקים אלו שהם כי טוב זמרה אלהינו ובונה ירושלים לפי שיש פי' תוספות ה"א במלת זמרה שהיא ה' ראשונה של שם בן ד' אותיות אבל הה"א שנוספת במלת אימתה היא הה"א השנייה

ואח"כ אמר ופחד והיא המדה שנתנה ליצחק כמו שקרא ליעקב ופחד יצחק שנתן חסד לאברהם ואמת ליעקב שגאמר תתן אמת ליעקב וגו' ופחד נתן ליצחק: פרוק טו המדות הללו נתנו לאבות והוא כמו שארז"ל במדה שאדם מודד בה מודדין לו לפי שנתנסה אברהם אע"ה במדת החסד כדכתיב ויטע אשל ונוטריון שלו אכילה שתיה לוייה לפיכה ניתנה לו מדת החסד.

ולפי שגבר יצחק ביצרו ונתרצה להתקרב עצמו עולה תמימה לפני בוראו ופחד מיוצרו ולפיכה ניתנה לו מדת פחד שהיא מפת הגבורה ועל פן הנה ראוי לבוא באותו נסיון ולפי שהיה יעקב אבי אמתו ונתאמתו דבריו שגאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשורנו לה.

והיו בנים ואפרים ומנשה שאמר עליהם אפרים ומנשה פראובן ושמעון יהיו לי נמצא שהיו י"ד הוצא מהם ד' בכורות לד' אמהות שאין קדש מוציא קדש נשארו עשרה והפרי' הקב"ה אחד לשרתו ולברך בשמו והוא שבט לוי ולפי שנתאמתו דבריו נת' לו מדת האמת ועוד שנתנה לו מדת האמת כדי להעיד עליו שלא במרמה קבל הכרחה ושלא רמה את לבן ומ"ש אנכי עשו בכורה פי' אנכי במקום עשו בכורה פלומ' לבכורה שבשביל הכורה רצה יצחק לברך את עשו ועל פן היה הכרחה ראויות ליעקב במקומו שפבר לקח ממני הכורה והוא מפחו פא לבכורה ולכן ראוי לה והפא מפת חברו הרי הוא כמוהו ועומד במקומו לאותו דבר שהוא לו מפחו שהרי המלאך כשהיה מדבר עם הנביא הנה אומר אני ה' וכן הנביא כשהיה מדבר עם ישראל.

ועל זה אמר יעקב אנכי עשו בכורה וכן באומר אני בנה בכורה עשו פלומו לענין הכורה והראוי לה נאלו הנה אומר אני עשו ושתק הנה אומר שקר על פן הזכיר הכורה בכל פעם וכן אתה זה בני עשו כלו' שיש לי לברך כי הכרחה לו הם ראויות ומה שאמר עשיתי פאשר דברת אלי פאלו אמר בעבורי פלומו לטובתי דברת וכן האמת כי לולי שצוה את עשו לעשות לא שמעה רבקה ולא הגידה ליעקב הנה יכול לברך את עשו שאותו צווי לצורה יעקב ולטובתו הנה ועל פן אומר לו עשיתי פאשר דברת אלי ובאנמרו קום נא שבה ואכלה מצדי גם בזה לא אמר שקר אף על פי שלא צייד אותם כי מלת צדה ידוע שהיא פאה על שני ענינים.

הא' צדה ממש והב' במזון כמו שגאמר הכינו לכם צדה לדור ורבים מעין זה ועל פן אמר לו ואכלה מצדי פאלו אמר מזוני שאני מביא לה וברכו בטל וברוב דגן ותירוש ולמה לא ברכו במטר וביצהר שאותו זמן פסח הנה כמו שנראה ממה שאמרו בענין שני גדיי עזים שהאחד הקריב פסח והאחד עשה מטעמים ובפסח הוא זמן הזכרת הטל וע"כ ברכו בטל ולא במטר וכן ברכו ברוב דגן לפי שבפסח העול' נדון על התבואה וכן ברכו בתירוש לפי שעתידין ישראל לשנות ד' פוסות של יין בפסח ולא ברכו ביצהר שהוא פא מפירות האילן שזמן דינו בעצרת ואין לו טעם בפסח ומה שעשה יעקב בצאן לכן כדכתיב ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולו.

ואומר ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים לא הנה לא מרמה ולא שקר וראה והבן מה שאמר לרחל וללאה ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני וארא בחלום והנה העתודים העולים על הצאן ודע פי פשראה יעקב את המראה בחלום ידע פי הבורא עושה לו כדי שלא ירמה את לבן כמ"ש אלהי אבי הנה עמדי ואומר לולי אלהי אברהם ופחד יצחק הנה לי פי פי עתה ריקם שלחתי ואחר שראה פי מן השמים עוזרים אותו הציג המקלות ההם לב' עניני' האחד כדי לכפות הגס ולהעלים אותו כדי שלא ישלנט בו עין הרע וכן מצינו בפאלישע שאמר לגחזי קח משענתי פינדה ולה וגו' וכל פה לפה כדי שלא יכנס עם בני אדם בדברים ויודיע להם למה הוא הולך ועל שלא שמר את הדב' שלט' בו עין הרע ולא הקיץ הנער.

ואל תתמה באמרי כי ישלחט בו עין הרע אפי' בדבר שהוא מעשה נס שהרי בלוחות הראשונות לפי שנתנו בפומבי שלטה בהן עין הרע ונשברו. וכן יעקב על אשר היה נרא שלא ישלחט עין הרע באותו ענין אם יבינו שהוא ע"י נס והענין הב' לפי שאמר לו המלאך שא נא עיניך וראה כל העתונדים העולים על הצאן וכבר ידע כי זה הוא אסור להסתפל בגי'אוף ובעופות בשעה שנתקין זה עם זה.

ואם פן איך אמר המלאך שא נא עיניך וראה וע"כ הבין יעקב כי לצורך דמיון ומשל נאמר לו כמו שנגמרה להושע קח לה אשת זנונים והלך ועשה הפל בנבואה וכן יעקב נשא עיניו בחלום וראה את העתונדים העולים על הצאן כמו שנגמרה ויהי בעת יחם הצאן והבין כי הוא צנה לעשות דבר להיות סבה לגם והיה הדבר ההוא ענין נראה לעין וע"י פן יתקין הגם.

וכן מצינו בהרבה ענינים ובהרבה נסים שעשה הקב"ה לישראל כמו שמצינו בענין העי שאמר לו הקב"ה ליהושע שים לה אנרב לעיר מאחריה וכן מצינו שאמר לו למשה עשה לה שרף ושים אותו על נס וכן דבר נא באזני העם וישאלו מאת רעהו וגו' דבר אל בני ישראל וישובו וגו' וכתוב ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים וגו' וכתוב וחזקתי את לב פרעה וגו' וכן הרבה ענינים בתורה וכמו כן צנה ליעקב לעשות דוגמא לראיה לפיכך עשה מה שעשה.

ומפני מה צנה השם לעשות דוגמא לזה הענין ומפני מה נכתב ענין המקלות זהו באמת מש"ה כי אל דעות ה' וגו' עשה כדי ללמד לבני אדם שיטהרו עצמם בשעה שינדקו עם גשומיהן כי כפי המתשבה יהיה העופר וז"ש לעולם יקדש אדם א"ע בשעת תשמיש.

וכן היה בענין המקלות כשהיו הצאן מתחממות והמקלות לעיניהם היו עופריהם מצטיירים בצורת המקלות המצטיירות בלב הצאן. ומזה המעשה יש ללמוד זה הענין בלי ספק.

ועל פן נכתב בתורה זה הענין שאם הבהמ' שאין לה דעת להפיר הדבר ותועלתו או הזיקו ולהתבונן בו ואינה עושה אלא מפח הטבע אעפ"כ מחשבתה ורעיונה אל הצורות המצטיירות בלבה באותה שעה יש לה פח להתלבש באותו מעשה האדם שהוא בעל חכמה ויודע לצייר במחשבתו על מה שירצה הן טוב הן רע ויודע לכונן לאותו ציור אין ספק בזה שהוא צריך לטהר עצמו באותו שעה.

ועל זה ועל פיוצא בזה אמר שלמה ומותר האד' מן הבהמה אין. ואחר שפא זה לידינו נא' מפני מה הקדים יעקב ואמר ויהי בעת יחם הצאן וגו' ולבסוף אמר ויאמר אלי בחלום שא נא וגו' ולא יתכן לומר שאחר שראה זה יעקב חזר המלאך ואמר לו שא נא עיניך ולמה עשה פן כדי שלא להפסיק מאמר המלאך אשר בשבילו קרא אותו ולסיני' דבריו במה שהיה צ"ל לו עתה קום צא מן הארץ וגו' ונחזור לענינינו לפי שהיה יעקב אבינו ע"ה אמיתי לכה נתנה לו מדת האמת להעי' עליו מהדוגמא מש"ה לא יעקב יאמר עוד שמה וגו' המלאך אלהים.

אנשים עשו ולבן. כלומר לא יאמרו עוד שקבלת הברכות במרמה אלא בשררה ודין וכן לא יאמרו שרימית את לבן כי אם באמת ובתמים עשית מה שעשית.

אלו הם הענינים שבשבילם נתנה מדת האמת ליעקב ונתן המשפט לדוד כמו שכתוב אלהים משפטיה למלך תן וגו' ואומר וימלך דוד על כל ישראל וגו' והמשפט הזה שנתן לדוד נקרא עוז שנגמרה ויתן עוז למלכו והוא מדת הדין וענין משפטיה כענין שכתבתי תשמרו ולפי שנתנו אלו המדות לאבות לכה אז"ל האבות הן הן המרפכה ואין אבות אלא ג' ואין מרפכה פחותה מד' כמו

שנראה מזה הפסוק שנאמר ותעלה ותצא מרפבה ממצרים וגו' ומי הוא הרביעי דוד ורבותינו לא הזכירוהו כמו שלא הביאו ראיה אלא מאברהם ויעקב.

אבל בארבעתם מצינו שנתניחד שמו של הקב"ה על כל א' וא' להקרא אלוה ולא לזולתם. ומש"ה ניחל משה את פני ה' אלהיו נאמר על אמונתו באלהות וכן ויתפלל יונה אל ה' אלהיו וכל הדומה לאלו נאמר על האמונה ולא שנתניחד שמו עליו להקרא אלהי משה אלהי יונה וכן מ"ש אלהי אלהיו תפלת אלישע היתה אבל הוא לא קרא עצמו אלהי אלהיו כמו אלהי אברהם יצחק ויעקב ודוד והחכם ר' יצחק ז"ל הנה רגיל לומר אלהי דוד ובונה ירושלים ועל הענין הזה אמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ולמה עשה שזה לפי שאע"פ שפבר הבטיחו שנאמר והנה אנכי עמך ושמתיה עכ"ז הנה ירא שמה יגרום החטא לכה לא רצה להכנס לפניו מן החסד הפל הוא דין וקו הינשר אבל פשבא לכה את אפרים ומנשה נכנס לפניו ויצא דרה קו האמצעי והמשיך הברכה ואחר שאמר יברה את הנערים חזר וברכן משלו ומשל אבותיו כמ"ש ויקרא בהם שמי ושם אבותי אבל תחלה הזכיר הבורא וקראו במדת הדין זהו ענין האבות הן הן המרפבה.

נדבר שלא הזכירו רז"ל אלא האבות שהן אברהם יצחק ויעקב שאין קורין אבות אלא לג' אלו ולא הזכיר דוד ולא פי' חזקאל מקום פני הנשר אם מלפניו אם מלאחוריו או לצדדין ר"ל זמין האריה או לשמאל השור ולכל משפיל וחקם הזהיר לגלות עניני המדה ההיא ואין מוסרין סוד העיבור אלא למי שיש לו מסורת החכמה בידו זה פינרשתי לפי הענין האמיתי על דרה הקבלה הנכונה שקבלתי במאמר האבות הן הן המרפבה.

ולפי פשט ההגדה י"ל שלא היתה פונתם באמר' האבות אלא על אברהם ויעקב לבדם כמו שהביאו ראיה משניהם או לפי שלא מצאו ראיה מפורשת אלא בשניהם כמו ויעל אלהים מעל אברהם. והנה ה' נצב עליו. ויעל מעליו האלהים.

וכן מצינו במקום אחר שקראו לאברהם ויעקב לבדם האבות. באומרם בתשרי נולדו האבות ופי' אברהם ויעקב.

אבל יצחק בפסח נולד פאומרם בפסח נולד יצחק ואפשר שלא היתה פונתם באומרם האבות הן הן המרפבה על האבות לבדם ועל דוד אלא על כל צדיק וצדיק שידבק במדה אחת ממדותיו של הקב"ה.

אבל הזכירו האבות שדבקו באותן המצות הנוראות שהעולם מתקיים בהם. חסד שנא' עולם חסד יבנה וכתוב עמודי שמים ירופפו וגו' ובפני' אמר על ג' דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר אמת ומשפט ושלום וגו'.

קראו המשפט דין כמו שקראתיו ופינרשתי למעלה וגדול פח האמת שנאמר צדקתה צדק לעולם וגו' ואומר תורת אמת היתה בפיהו ואל תתמה במשז"ל האמונה כולל כל תרני"ג מצות כמ"ש בא חבוקו והעמידן על א' שנא' וצדיק באמונתו יחיה.

ולא אמר בא דוד והעמידן על א' שנ' וכל מצותיה אמת. או כמ"ש כל מצותיה אמונה פי זה הנה לפי שלא באו רבותינו לדבר זה אלא מצד השכר והגמול כמו שאמר יחיה כל' חיי העה"ב וכה"א אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וחי בהון לחיי עלמא ודבר זה לא פינרשו דוד ע"כ אמרו בא

חבוק וְהַעֲמִידֶן עַל א' לִפִּי שְׂאִין הָאֲמוּנָה לְבַדָּה כּוֹלֶלֶת כּוֹלֶלֶת אֵלָּא שְׁהָאֲמוּנָה כּוֹלֶלֶת אוֹתָם כּא' וְכַל או"א כּוֹלֶלֶת אֵת פּוֹלֶן אֶבֶל הַזְּכִירוּ הָאֲמוּנָה שְׁהִיא שׁוֹרֵשׁ גְּדוֹל וְגְדוֹל כַּח הָאֲמִתּוֹ שְׁהוּא רְמוּז בְּשֵׁם בְּן ד' אוֹתִיּוֹת שֵׁנ' לְמִשְׁה בְּסִנָּה שְׁעוֹלָה בְּגִי' כ"א וְאִם תְּרַבֵּה הַחֲשָׁבוֹן כ"א פְּעָמִים כ"א יְהִי תִמְ"א מְגִינֵן אֲמ"ת וְכִדִּי שְׁלֵא יְהִיֶּה הַדְּבָר הַזֶּה רְחוּק בְּעֵינֵיהֶ הַרְיֵנִי מִפְּרֵשׁ אוֹתָהּ בִּפ' אַחֲרֵת בִּפ' וְאַתְחִיל מִתְחַלֵּת הִפ' שְׁהוּא וּמִשְׁה הִנֵּה רוּעָה וּמָה שְׁיִתְגַּלְגַּל עִמָּה.

וְנָשׁוּב לְעֵנִינֵנוּ וְנֵאמֵר אֶפְשָׁר שְׁיִהְיֶה דַעַת רוז"ל. בְּמֵאֵר הָאֲבוֹת עַל כָּל צְדִיק וְצְדִיק שְׁיִדְבֵק בְּמֵדָה אַחַת בְּמֵדוּתוֹ כְּמוֹ שְׁכַתְּבֵנוּ לְמַעַלָּה, וְטַעַם זֶה הֵעֲנִינוּ כִּי הָאָדָם כְּשֶׁנִּפְטָר מִן הָעוֹלָם אִם צְדִיק הוּא נִדְבֵק בְּזִכְיוֹתָיו שֵׁנָא' וְהִלֵּף לְפָנֶיהָ צְדָקָה.

וְאִם רָשָׁע הוּא נִדְבֵק בְּחֻבוֹתָיו שְׁנֵאמֵר וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לְשָׁכַב אֶצְלָהּ לְהִיּוֹת עִמָּה. לְשָׁכַב אֶצְלָהּ בַּעַה"ז לְהִיּוֹת עִמָּה בַּעַה"ב.

וְכַה"א בְּעֵצְתָהּ תִּנְחַנְנִי וְגו' הִתִּי"ו לְנוֹכַח בִּל' זָכַר וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ אוֹתָהּ בְּנִסְתָּר בִּל"ג וַיְהִיֶּה פִי הַפְּסוּק כִּי בְּעֵצְתָהּ תִּנְחַנְנִי בַּעַה"ז וְאַחֲרַי כְּבוֹד תִּקְחֵנִי כְּמוֹ וְאַחֲרַי בְּאוֹ מִשְׁה וְאַהֲרֵן כְּלוֹמֵר אַחֲרַי שְׁתִּנְחַנְנִי בְּעֵצְתָהּ בַּעַה"ז כְּבוֹד תִּקְחֵנִי בְּשַׁעַת בְּשַׁעַת מִיתָה וַיְהִיֶּה כְּבוֹד לְשׁוֹן נִקְבָּה וְכֵן בְּסוֹדָם אֵל תְּבֵא נִפְשֵׁי בְּקִהְלָם אֵל תִּחַד כְּבוֹדִי אוֹ יְהִיֶּה פִי אַחֲרַי כֵּן אֵתָהּ כְּבוֹד תִּקְחֵנִי וְכֵן אֵל תִּחַד אֵתָהּ כְּבוֹדִי וְע"ד הַפְּשֻׁט אַחֲרַי כְּבוֹד שְׁתִּכְבְּדֵנִי בְּחַיֵּי תִקְחֵנִי כִּלּו' תִּמְיַנְנִי כְּמוֹ כִּי לְקַח אוֹתוֹ אֱלֹהִים וי"מ אַחֲרַי כְּבוֹד תִּקְחֵנִי אֵתָהּ כְּלוֹמֵר תִּנְחַנְנִי תִחַלְהָ וְאַחֲרַי כְּבוֹד תִּקְחֵנִי אֵתָהּ.

אֵין סֶפֶק כִּי הַעַה"ז מְעִין הַעַה"ב. וְעַז"ה נוֹכַח לּוֹמֵר כִּי הַצְּדִיקִים שְׁיִדְבְּקוּ בְּשִׁכְנָה בְּשֵׁמוֹ יֵת' כִּי הַדְּבָק נִק' עַל שֵׁם הַמֵּדָה שְׁהוּא דְבָק בָּהּ כְּעֵנִין מִש"ה הוֹלֵף אֵת חֲכָמִים חֲכָם וְגו' אַע"פ שְׁיֵשׁ לְנוּ פִי אַחֲרַי אֵין זֶה מִתִּיר אֵת זֶה שְׂאִין סֶפֶק כִּי הַדְּבָק בּוֹ נִק' עַל שֵׁמוֹ כְּמוֹ שְׁאֵנִי עֲתִיד לְפָרֵשׁ בִּפ' ה' בְּשָׁמַיִם הַכִּין כְּסֹאֵו כִּי הַדְּבָקוֹת וְהַשְׁגָּה נִק' עַל שֵׁם עֵנִינָם וְעַל שֵׁם פְּנִימִיּוֹתָם פְּגוֹן כְּסֹאֵו וְהִיכַל וְהַדוּם וְדָבִיר וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְאוֹלֵי יִקְשֶׁה לָּהּ בְּרֵאוּתָהּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת בַּתּוֹרָה שְׁיִקְרָא הַחִיצוֹן בְּשֵׁם הַפְּנִימִי וְעֵנִינוּ מוֹכִיחַ עָלָיו שְׁהוּא חִיצוֹן וְכֵן יִקְרָא הַפְּנִימִי בְּשֵׁם חִיצוֹן וְעֵנִינוּ מוֹכִיחַ עָלָיו שְׁהוּא פְּנִימִי הֵעֲנִינוּ הַזֶּה ע"ד אַהֲרֵן וּמִשְׁה מִשְׁה וְאַהֲרֵן אוֹ ע"ד שְׁהַדְּבָרִים כְּלוֹלִים זֶה בְּזֶה הַפְּנִימִי בְּחִיצוֹן וְהַחִיצוֹן בְּפְנִימִי אוֹ עַל שֵׁם שְׁפָל א' מֵהֶם סוֹבֵב כָּל אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ וְכוֹלֵל עִמּוֹ כָּל הַדְּבָרִים כְּמוֹ שְׁתִּרְאֶה בְּגִלְדֵי הַבְּצָלִים שֶׁהֵם סוֹבְבִים זֶא"ז וְהַגִּלְד הָעֲלִיוֹן יִקְרָא בֵּית אוֹ הִיכַל אוֹ דָבִיר אוֹ מַעְזָן לְגִלְד אֲשֶׁר תַּחְתּוֹ וְכֵל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ לְמַטָּה הַגִּלְד הַשְּׁנַי לְשֶׁאֵר הַגִּלְדִּים אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ לְמַטָּה וְכֵן הַג' וְכֵן הַד' וְכֵן כָּלֵם עַד הָאֲמָצְעִי נִמְצָאִים כְּלוֹם נִקְרָא בֵּית וְהִיכַל וְדָבִיר וְמַעְזָן לְאֲמָצְעִי.

וְהָאֲמָצְעִי יִקְרָא כְּסֹאֵו וְהַדוּם לְכוֹלֵם וְהַסְמוּף לוֹ מְלַמְעֵלָה יִקְרָא כְּסֹאֵו וְהַדוּם לְאֲשֶׁר מְלַמְעֵלָה מִמֶּנּוּ וְכֵן כְּלוֹם עַד הַגִּלְד הָעֲלִיוֹן וּמִן הָאֲמָצְעִי וְלְמַטָּה מִתְּהַפֵּף הֵעֲנִינוּ מָה שְׁיִקְרָא לְמַעַלָּה מִן הָאֲמָצְעִי בֵּית וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אֲשֶׁר לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ יִקְרָא כְּסֹאֵו וְכִיּוֹצֵא בּוֹ לְאוֹתוֹ דְּבָר עֲצָמוֹ כִּי הָעֲלִיוֹן לְמַעַלָּה תַּחְתּוֹ לְמַטָּה שְׁכֵן דָּרָךְ כָּל דְּבָר עָגוּל שְׁיֵשׁ בְּתוֹכוֹ דְּבָר עָגוּל כְּמוֹהוּ וְכֵן אֵתָהּ אוֹמֵר בְּעֵנִין הַגִּלְגָּלִים וְכֵן בְּעֵנִין חֲכָמַת הָאֱלֹהִית.

וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת הַרְבֵּה בַּתּוֹרָה שֶׁהֵן כִּי וְהַנְּסִתָּר אֲשֶׁר בְּאֵלוֹ נֵאמֵר עַל מֵדָה מִן הַמֵּדוּת אוֹ נְפָרֵשׁ אוֹתָן הַמְּלוֹת שְׁלֵא כְּפִשְׁטָן וְהַנְּנִי מִפְּרֵשׁ בְּכָאן שְׁנֵי פְּסוּקִים שֶׁהֵם בֵּית וְהִיכַל וְדָבִיר וְהֵם יְהִיּוּ פוֹתְרִין לְשֶׁאֵר מְקוֹמוֹת וְהַשְּׁמוֹת.

מה שפתיב וְאֵי בְּרֹב חֲסֵדָהּ וּגו'. בִּיתָהּ לְמַעַלָּה מִן הַחֲסֵד וְהַקִּב"ה הוּא בֵּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲשֶׁתְּחִנָּה אֶל הַיֵּכֶל קִדְשָׁהּ לְמַעַלָּה מִן הַחֲכָמָה הַנִּקְרָאת קִדְשׁ.

בִּירְאָתָהּ זֶהוּ רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים. עֲנִין אַחַר אָבוֹא בֵּיתָהּ נֶאֱמַר עַל סוּף הַיַּחֲוֵד הַמְתַּיַּחֵד וְהַמְתַּפְּשֵׁט לְמַטָּה לְד' רַאשִׁים שֵׁנָא' וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהִיָּה לְאַרְבַּעַה רַאשִׁים וְאֵין מִלְּשׁוֹן בֵּי"ת הַסְּמוּכָה לְאַל"ף וְרֵאשִׁי שִׁיקְרָא בֵּית אֲשֶׁתְּחִנָּה אֶל הַיֵּכֶל קִדְשָׁהּ בִּירְאָתָהּ רֵאשׁ הַדְּבָר הַנִּקְרָא אֲמַת וְיִתְכַן לֹאמַר אָבוֹא בֵּיתָהּ עַל הָאֲמַת לְפִי שֶׁאֲמַר בְּרֹב חֲסֵדָהּ וְהוּא סְמוּדָהּ לֹא שֵׁנָא' חֲסֵד וְאֲמַת נִפְגְּשׁוּ צָדֵק וְשִׁלּוֹ' נִשְׁקוּ.

הַיֵּכֶל קִדְשָׁהּ הַכְּבוֹד הַמְתַּכְּבֵּד מִמְקוֹמוֹ כְּמוֹ שֶׁסְּמָהּ לֹא קִדְשָׁהּ. יִרְאָתָהּ הִיא חֲכָמָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הֵן יִרְאֵת ה' הִיא חֲכָמָה וּגו' זֶהוּ פִּי בֵּית וְהַיֵּכֶל וְהוּא שֶׁאֲמַר שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֵלֶיךָ מִפְּנֵי הוּא עַל מִנְת שֶׁתְּבִין מֵהוּ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שׁוֹמְעִים וּגו' אוֹ יִתְכַן שֶׁהוּא נֶאֱמַר עַל הַקוֹל הַנִּשְׁמָע מִבֵּין הָאוֹתִיּוֹת וּלְפִי דַעֲתִי זִש"ה קוֹלִי שֶׁמְעֵה כְּחֲסֵדָהּ בְּנִשְׁאֵי יְדֵי אֶל דְּבִיר קִדְשָׁהּ וְהוּא מִל' דְּבָר עֲמִים תַּחֲתִינוּ וְהִיָּה פְּנִימִי יוֹתֵר מִכּוֹל וְלְמַעַלָּה מִן הַקִּדְשׁ נֶאֱמַר: הִיָּה כְּפִשׁוּטוֹ אֵינוֹ סוֹתֵר דְּבָרֵינוּ הַדּוֹם אֵין סִפְק כָּל מִשְׁמַעוֹתוֹ חִיצוֹן יוֹתֵר מִכֶּסֶף אֵא"כ נֹכַח לְהוֹצִיא מִפְּשׁוּטוֹ וְכֵן מְעוֹן נִפְשֵׁט בֵּית וְהַיֵּכֶל אִף אִם יֵשׁ לְהוֹצִיא מִפְּשׁוּטוֹ נֶאֱמַר כִּי הוּא עֲנִין שֶׁפַּעַת מִים מִלְּשׁוֹן אֲצָאִי מְעִיָּה כְּמַעוֹתָיו אוֹ מִל' מְעוֹז כְּלוֹ' נְתִיבַת כַּח אוֹ עֲנִיָּה אוֹ מְעִיָּה כִּי הַחֲכָמָה ר' עֲזָרָא ז"ל כְּבָר יְדַעַת מֵהוּ מַדַּת הַדִּין וּמַדַּת הַרַחֲמִים וְהַכֹּל נִקְרָא כֶּסֶף לְתִשׁוּבָה וְזֶהוּ כּוֹנֵן לְמִשְׁפָּט כֶּסֶף וְכֶסֶף אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד.

יִשְׁבֹּת לְכֶסֶף שׁוֹפֵט צָדֵק כֶּסֶף לְדוֹר וָדוֹר אֱלֹהִים יָשֵׁב עַל כֶּסֶף קִדְשׁוֹ. מֵאֲחָז פְּנֵי כֶּסֶף.

זוֹלָתִי הַכְּתָרִים הַנִּקְרָא מְעַנֵּן מְעוֹנָה וְזֶהוּ מְעוֹנָה אֱלֹהֵי קָדָם וּגו' ע"כ. וְלִי נִרְאָה כִּי מְעוֹנָה הִיא הַחֲכָמָה וְתוֹסֶפֶת הַה"א רְמַז לְה' שְׁמוֹת שֵׁשׁ לְנִשְׁמָה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זְרוּעוֹת עוֹלָם.

וְאֵינָם סְמוּכִים וְכַמְשֻׁפֵּט אָדָם שֶׁת אָנוּשׁ עַל כֵּן וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיָהּ אוֹיֵב שֶׁכָּל זְמַן שֶׁרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ שׁוֹרָה בְּעוֹלָם הַרְמוֹז בְּכֶסֶף זֶה יִשְׂרָאֵל מִתְעַלִּים וּמִצְלִיחִים וְאוֹיְבֵיהֶם כָּלִים וַיֹּאמֶר הַשְּׂמֵד מִל' הָאֲמִירָה כְּלוֹמַר הָאֲמֵר וְהַשְּׂמֵד עַל הַשׁוֹנְאִים לְהַשְׂמִידָם וְלְהַאֲבִידָם וְאֲמַר מְעוֹנָה אֱלֹהֵי קָדָם הוּא מְעוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָמוֹ וְאֵין עוֹלָמוֹ מְעוֹנוֹ וְהַדּוּמָה לְמָה שֶׁכְּתֹב בְּסִפְר הַבְּהִיר לְמָה ס' סְתוּמָה מִכָּל צַד כְּמוֹ שֶׁכְּתִבְתִּי בַּפ"ק וּבִירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי מָה מְכַנִּים שָׁמוֹ שֶׁל הַקִּב"ה וְקוֹרִין אוֹתוֹ מְקוֹם לוֹ' שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכוּ' ר' הוּנָא בְּשֵׁם ר' אֲמִי אָמַר כְּתִיב מְעוֹנָה אֱלֹהֵי קָדָם לֹאמַר שֶׁהוּא מְעוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכוּ' ר' יוֹסִי בַר חֵלְפָתָא אָמַר כְּתִיב וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכוּ'.

א"ר בְּשֵׁם ר' יַעֲקֹב ה' בֵּם סִינֵי בַּקִּדְשׁ לֹא מְסַתְּבָרָא אֶלָּא קִדְשׁ בְּסִינֵי לֹאמַר שֶׁהוּא מְקוֹם שֶׁל עוֹלָמוֹ וְכוּ': פָּרַק טז הַצְּדִיקִים הַדְּבָקִים נִקְרָא מְרַכְּבָה אִף הָאֲח' יִקְרָא לְבַדּוֹ כֶּסֶף כְּמוֹ הַמּוֹשֵׁג אֵלָיו שְׁאֵין דְּרָף הָא' לְהַקְרָא מְרַכְּבָה שְׁאֵין מְרַכְּבָה פְּחוּתָהּ מִד' וְהַמְרַכְּבָה כּוֹלֶלֶת הַכֶּסֶף וְהַחֲסִיּוֹת וְהַכֶּסֶף אַע"פ שֶׁהוּא כּוֹלֵל הַכֹּל הוּא תֹאֵר מִיְּחֻד, לְמַדָּה אַחַת אֵי זֶה מֵהֵן שֶׁתִּהְיֶה.

וְהַמַּדּוֹת נִתְּנוּ לְאַבּוֹת כְּמוֹ שֵׁנ' תַּתֵּן אֲמַת לְיַעֲקֹב חֲסֵד לְאַבְרָהָם וְעוֹד כְּתִיב תְּנֵה עֲנוּנָה לְעַבְדְּךָ וּגו' וְכְתִיב אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמִלְּךָ תֵּן וּגו' וְתַתֵּן לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ וּגו' וַיִּשְׁעָהּ בְּמְקוֹם זֶה מַדַּת הַדִּין כִּי הַתִּיבּוֹת הַנִּזְכָּר בְּמְקוֹם אֶחָד לְמַדַּת הַדִּין לְבַד נִזְכָּר בְּמְקוֹם אַחַר לְרַחֲמִים וְהַכֹּל לְפִי הָעֲנִין וּלְפִי הַצְּרִיף.

כְּמוֹ הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד בֵּן ד' אוֹתִיּוֹת שֶׁהוּא נֶאֱמַר בְּרֹב הַמְקוֹמוֹת עַל הַרַחֲמִים וּפְעָמִים נִזְכָּר עַל הַדִּין וְשֵׁם שֶׁל אֲדֹנָי שֶׁהוּא מַדַּת הַדִּין וְנִזְכָּר עַל הַדִּין בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת. פְּעָמִים שֶׁהוּא נִזְכָּר עַל הַרַחֲמִים.

והוא שאמרו גדולים צדיקים שמהפכין מדת הדין למדת הרחמים וקרשעים מהפכין מדת הרחמים למד"ה ע"ד הפי' האחד מב' הפירושים שיש לי בזה המאמר וכן כל שאר המדות זולתי המדות שפירושו פמשמעו כמו חסד ושלום ורחמים והדומה להם שלא יתכן לומר שהם נאמרים על הדין אף יתכן לומר כי הם מדות הרחמים הבאות מפת הדין ואותו החסד הוא בדין וכן שאר המדות הדומות לאלו או נאמר כי הדין נוהג שיתנהג העולם או האדם עם חברו בחסד ולא יתכן לומר כי הבורא מרחם שלא בדין כי אין לפניו משוא פנים וכשהוא מרחם בדין הוא מרחם.

ואמרו ואפנס לבני לפני משורת הדין אם לא היה לפניו הדין כף לא היה אומר כף וזהו שאמר היה הפסא מתמוטט עד שסמכו בחסד וחסד הוא לפני משורת הדין ולולי החסד לא היה עולם מתקיים ולא נברא שנה' עולם חסד יבנה ואומר והוכן בחסד פסא נמצא שיש לו מן הדין להתנהג עם כל בריותיו בחסד וברחמים עד שתמלא סאתם או עד שתכלה זכותם הראוי להם בעוה"ז וישעף שאמר דוד הוא מד"ה לפי שסמך לו וימינה תסעדני והוא מד"ה פדכתי מימינם ומשמאלם וארו"ל וכי יש שמאל למעלה והא כתיב מינה ה' נאדרי בפח מינה ה' תרעץ אויב אלא אלו מלמדים זכות ואלו מלמדים חובה ויהיה זה הפסוק ר"ל ותתן לי מגן ישעף מסכים עם הכתוב שאומר אורי וישעי לפי הדרך הזאת יהיה פשט הכתוב כף נתת לו למגן ולצנה ישעף קרא שם פחו ישעי ויתכן לומר כי מלת מגן של ישעף רמז לומר פגן שמאלית כדרך המגן להיות בשמאל ויהיה ישעף נאמר על האמצעי שלא כדרך הכתוב שאמר ה' אורי וישעי שאין אור אלא תורה שנאמר כי נר מצנה ותורה אור ויהיה ראיה לזה מה שקראו דוד להקב"ה שמש ומגן שנה' פי שמש ומגן ה' וע' פנים לתורה.

ואה"כ וענותה תרבני ופי' ענותה נתינת פח ועוד מל' אענה את השמים ובמשנה הפל לפי העונה ויש שגורסים עונה בו' ופי' מה שתענה הארץ כף פתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה המשניות שלו במסכת פיאה וראיה לזה הפי' מ"ש בספר שמואל וענותה תרבני בחולם על הנו"ן ודומה לעגן זה אע"פ שאינו על דרך זה הוא שאמר דוד כל פועל ה' למענהו ומדה זו שנתנה לדוד נקראת עון שני ויתן עוז למלכו ואומר בעצה ישמח מלך ואומר תנה עונה לעבדה ואומר במדרש אין עוז אלא תורה שנאמר ה' עון לעמו ויתן והיא תורה שבעל פה על פן אמר במקום אחר אין עוז אלא תפילין כמו שאני עתיד לבאר ואומר ה' מלך גאות לבש היא החכמה העליונה לבש ה' עון התאזר היא העשירי ויהיה פי' עוז לבש עון והתאזר בו ויש לומר כי מלת עון סמוכה עון של התאזר שהוא ו' מאות י"ג בגי' תרנ"ג ויהיה התאזר רמז לתורה שבכתב ועון רמז לתורה שבע"פ שהיא עזה ועטרה שלה ולא ניתנה ליכתב רמז לזה שאה"כ כל כבודה בת מלך פנימה פלומר נסתרה ונעלמה מעין וקבר אמרו שאסור להסתפל בקשת הוא מראה דמות כבוד ה' והוא מקום הציץ כף קבלתי בשם החסיד יצחק בן הרב הגדול ר' אברהם ז"ל ולפי דבריו ראיה גדולה לזה מ"ש ציץ מכפר על עזות פנים כתיב קא והיה על מצחו תמיד וכתוב התם ומצח אשה זונה היה לה וכמה נאה וראוי לפתח בו קדש לה' וראוי הוא להיות של של זהב משום שנאמר משבצות זהב לבושה וכתב החכם ר' עזרא ז"ל ועון פגיו ישנא כמו ומלך פגיו כי כפר ידעת מלת עון הוא מדת שר הפנים עכ"ל ועל המדה הזאת אמר דוד רגלי עמדה במישור שאני זכאי לפניך יש לי לברך אותך בתוך קהל ועדה ויהיה פי' רגלי כמו הרגיל אצלי: פרק יז כפר נתבאר לנו שהחכמה שנתנה לשלמה היא מדת הדין והיא לב שומע שבקש ממנו פדכתיב וה' נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו והיא אות ה' א שפה נברא העולם ולפי שנברא בה' רמזו במתן תורה ולמה פן לפי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שיתזירם לתהו ובהו ובשעה שקבלו ישראל את התורה רמז בניתנה בריאת

העולם פלומר נתקיים הענין והתנאי ולא ה"א בלבד רמז אלא ו' ימי בראשית וי' מאמרות ול"ב פעמי' שהזכיר שם של אלהים במעשה בראשית כולם נרמזו במתן תורה.

פיצד בה' נברא העולם בה' קולות נתנה התורה וידברי האומר ז' וידברי האומר י' נאמר פי ה' חומשי תורה היו פנגד הה' וה' קולות הללו ראו אותן ישראל שנאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים.

ובספר הבהיר אומר מאי דכתיב וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים וכי נראין קולות אלא וכל העם רואים את הקולות אותן שאמר דוד קול ה' על המים קול ה' בכתח ונאמר בכתח ידי עשיתיו ואומר אף ידי יסדה ארץ.

קול ה' בהדר ואו' הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד קול ה' שובר ארזים זו קשת שמשפרת עצי ארזים ועצי ברושים. קול ה' חוצב להבות אש זה שעשה שלום בין האש ובין המים שחוצב פח האש ומונע אותה מללחון המים גם מונע להבתו.

קול ה' יחיל מדבר שנאמר וענישה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם יותר מן המדבר. קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו פלו או' כבוד וכתוב השבעתי אתכם בנות ירושלי' בצבאות או באילות השדה.

הא למדת בה' קולות נתנה התורה ובכולם נגלה אדון עולם עליהם וראוים והיננו דכתיב וכל העם רואים את הקולות. וכל זה נבין אותו כמשמעו קול ה' בכתח שהביא עליו ראיה אף ידי יסדה ארץ אותו פי' אף ה' ימיני מוכיח עליו קול ה' בהדר אחר שהביא עליו הוד והדר פעלו אין אנו צריכים לפ' אותו פי' הוא מפנרש מאד קול ה' שובר ארזים פירשו אותו זו קשת ופי' ונראתה הקשת אשר יהיה בענין קול ה' חוצב להבות אש זה שעשה שלום בין האש והמים מפנרש הוא פי' שלום שמו של הקב"ה ואע"פ שיש לפרש בענין אחר אין בזה המקום דרך לנטות ימין ושמאל קול ה' יחיל מדבר הביא עליו לדוד ולזרעו עד עולם ופי' אור זרוע לצדיק.

ויהיה השביעי ידוע או ירצו לו' פי' וענין חסד למשיחו לדוד הוא פי' יחיל מדבר וג"כ לא היו צריכין לפרש השביעי וזה יותר נכון. ואע"פ שראו מן הקולות מה שראו או' אני שלא שמעו מהן אלא אחד שנאמר קול דברים אתם שומעים ואומר אחת דבר אלהים שמים זו שמענו וכן מציינו בפי' בהעמקת המורה.

ודע פי' האדם מדבר בעשר ענינים שהם מפנרשי' במקרא ואלו הן שתי עינים שנ' קורץ בעיניו. בתוארו שנאמר הכרת פניהם ענתה בם וחטאתם פסדום הגידו לא כחזו.

ואו' מדוע פניכם רעי' ובמראהו שנאמר איש אלהים בא אלי ומהיכן ידעה שהוא איש אלהים אלא במראהו. הרי ד' ודבור הפה הרי ה' שתי ידים דכתיב מורה באצבעותיו הרי ז'.

ושתי רגלים דכתיב מולל ברגליו הרי ט'. ובהליכתו דכתי' גם בדרך פשהסכל הולך לבו חסר ואמר לכל סכל הוא וכמו כן יאמר חלי הוא הרי עשרה ענינים שבהם יודע ויגיד האדם איזה דבר שיהיה וכן יבין מהם מה שראוי להבין מהם.

ועכ"פ פי' אדם למעלה על פן אמרו כי רואים היו אותם בשכינה ולא שומעים זולתי קול אחד ששמעו וראו כמו שמתוך תנועת השפתי הדב' אע"פ שלא נשמ' נמצא דב' הפה נראה ונשמע והאחרים נראים ואינם נשמעים זהו לפי הפשט או נוכל לומר שלא היה אפילו אחד מהם נשמע.

ומה שאה"כ השמע עם קול אלהים כאשר שמעת אתה ויחי ואומר וקול דברים אתם שומעים. נוכל לפרש אותם לשון הבנה כמו לא תשמע לשונו ונראה כי בשתי דעות אלו נחלקו רז"ל אם נראו ונשמעו כולם או לא נשמע מהם אפילו א' כמו שנמצא במדרש שה"ש ישקני מנשיקות פיהו אמר ר' יוסי מלאך הנה מוציא הדיבור מפי הקב"ה על כל דבור ומחזירו על כל אחד מישראל ואומר לו מקבל אתה עליה הדבר הזה כה נכה דינים יש בו כה נכה עונשים יש בו כה נכה גזרות יש בו.

כה נכה מצות יש בו קלין ונחמורין יש בו והנה ישראל אומר לו הן וחוזר ואומר לו מקבל אתה עליה אלהותו של הקב"ה והוא אומר לו הן מיד הנה נושק אותו על פיו הה"ד אתה הראת לדעת ע"י שליח.

ורבנין אמרין הדבור עצמו הנה מחזיר על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו אתה מקבלני עליה כה נכה דינין יש בי כה נכה עונשין יש בי כה נכה גזרות יש בי כה נכה מצות יש בי קלים ונחמורים יש בי והנה ישראל אומר לו הן וחוזר ואומר מקבל אתה עליה אלהותו של מקום והוא אומר הן הנה הדבור נושקו על פיו נמצא לדברי ר' יוסי לא שמעו מהם אפילו דבור אחד אלא מפי המלאך שמעו וע"י המלאך ראו מה שראו.

ולדברי רבנן הדברות עצמן דברו להם וראו אותן ואם לא ייטב בעיניך זה שפירשתי בי קולות כי עכ"פ היו נשמעים כלם. עשרה קולות יש בפרואים והם נשמעים ותוכל לומר כי הם פנגדם י קולות של מתן תורה וע' פנים לתורה ונחזור לענייננו ונאמר כי חמשה חנומשי תורה היו פנגד ה' של בריאת העולם ועוד דבר אחר שהזכיר שמו בה' דברות הראשונות בלבד ולא בשאר הדברות ובי מאמרות נברא העולם ופנגדם עשרה קולות במתן תורה ולדברי האומר ז' ולדברי האומר ה' היו י' הדברות פנגד י' מאמרות.

בששה ימים נברא העולם בששי בסיון נתנה התורה ל"ב פעמים הזכיר שם האל"ף למ"ד במ"ב ח' פעמים הזכיר שם של ד' אותיות בי' הראשונות ח' פעמים שהם ל"ב אותיות ורמוזים בב' אותיות א' בראש התורה בי"ת של בראשית ואחת בסוף התורה למ"ד לעיני כל ישראל לפי שנקללה כל התורה.

ואמר ומשפטים ב"ל ידעום פי' תחלה אומר מגיד דבריו ליצקב לא עשה כן לכל גוי דבריו וחווקיו ומשפטים פנגד תורה נביאים וכתובים אבל הודיעם לישראל ועוד הודיעם משפטים ב"ל פלומר ל"ב מדות שהתורה נדרשת בהן ואלו הן ל"ב נתיבות התורה והם הנקראים תורה שבעל פה וחקמה שיש להבין באו' כל ידעום ולא אמר לא ידעום ועל ל"ב נתיבות אלו רמז הכתוב מלא אותם חכמת לב.

וזהו ענין קונה לב וחסר לב שאין משמעותו לב ממש כי מי שאין לו לב לא יקנה מאחר גם לא יחיה מי שהוא חסר לב וכנגד ח' אנפרות שיש בי' הדברות יש בתורה טמא וטהור אסור ומותר חייב ופטור פסול וכשר וכנגד ח' פנים אלו נאמר בתורה כי יפלא ממה דבר וגו' דברי ריבות הרי ח' ועל ידם הזהיר הכתוב וקמת ועלית וכנגדם אמר דוד אלפ"א בית"א בח' פנים והבטיח התורה שלא ישבתו ח' דברי' ואלו הן זרע וקציר וקור וחרם וקמץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו.

ואם תרצה לומר כי לא ישבתו נאמר על יום ולילה גם הוא טוב ויהיה פשט הפתוב עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וגו' אלו ששה פנגד ששה סדרי משנה ויום ולילה לא ישבתו כי בהתמדת היום והלילה הבריות מתקיימות.

וה' דברות האחרונות אע"פ שלא הזכיר שמו בהן שהוא עולה בגי' כ"ו יש בהן כ"ו תיבות מלא תרצה עד אשר לרעה ולפי שהוצרך להזכיר שמו ח' פעמים בי' הדברות מתפרך הבוטח בו בח' ברכות כמו שנאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' שניה ויהיה ה' מבטחו פלומר לא יבוש מן הבטחון ואין כפל לשון כי אין בכל התורה כפל ללא צורך ק"ו מלשון קצרה שהרבה מקומות יש בתורה שמוציא דבר מגונה מפיו כדי לתפוש דרך קצרה זולתי מקומות מעטים שמאריף בלשוננו תיבה או שמים או יותר כדי שלא יוציא דבר מגונה מפיו ולמדנו מזה שני דברים האחד שלא יוציא אדם דבר מגונה מפיו כל היכא דכי הדדי גינהו והב' שאם יצטרך להוסיף בדברו יותר מט' אותיות אין לו לחוש הרי הוא מוציא דבר מגונה מפיו ביותר אינו צריך להוסיף יותר מח' אותיות אבל אם רצה להחמיר עד תבא עליו ברכה ואם בלבד רמז ל"ו בתורה לתפוש דרך קצרה איך יתכן להיות בה דבר ולשון ללא צורך ובאמת צריכין אנו לומר כי יש בתורה עכ"פ כפל לשון ללא צורך שאם לא פן לא היה נמצא הכפל בדבור בני אדם הממהרים לדבר עד שפופלים דברים פעמים ושלש.

וכי לזה הענין אם יהיה הכפל במקום אחד ללא צורך בשאר המקומות יהיה כפל לצורך ענין. וגם המקום שהוא הא' אין ראוי לומר עליו שהוא ללא צורך לפי הטעם שפתבתי בו הוא בעבור שימצא הכפל בלשון בני אדם נמצא פולם לצורך.

על פן אמרתי כי יהיה ה' מבטחו ברכה שניה היא. ג' והיה כעץ שתול על פלגי מים.

ד' ועל יוכל ישלח שרשיו. ה' ולא יירא פי יבוא חנם.

ו' והיה עליהו רענן. ז' ובשנת בצורת לא ידאג.

ח' ולא ימיש מעשות פרי. ומי שבטונו על ב"ו נתקלל בח' ארור הגבר אשר בטח באדם ב' ושם בשר זרועו כלו' יצטרך לבריות ולמתנת ב"ו וצופה לטובה המגיעת אליו מאתם וע"כ ישים בשר זרועו.

ג' ומן ה' יסיר לבו פלומר ולא תהיה תפלתו נשמעת והוא צועק ואינו נענה ומתנאש מן הרחמים ד' והיה פערער בערבה. ה' ולא יראה פי יבא טוב ו' ושפן חררים במדבר ז' ארץ מלחה.

ח' לא תשב. ח' ברכות וח' קללות פנגד ח' פעמים שהזכיר שמו בי' הדברות שנא' במקו' אחר מלא כל הארץ כבודו ונאמר חסד ה' מלאה הארץ לומר כי החסד נקרא כבוד ושמעתי מי שהיה קורא אותו כבוד ראשון וקורא הגבורה כבוד שני והרבה דברים נקראו כבוד ונסתר והנעלם מן השגה ושאין בלבו לחקור אותו נקרא כבוד שנאמר כבוד אלהים הסתר דבר.

והחכמה נקרא כבוד שנאמר כבוד חכמים ינחלו. פענין הפתוב בספר הבהיר מאי ניהו מלא כל הארץ כבודו אלא כל אותה שנבראת ביום שהיא למעלה פנגד ישראל מלאה ומאי ניהו חכמה דכתיב כבוד חכמים ינחלו ע"כ וכתיב ומארכו יצאו ומאורייתא נפקו שנא' ובלב כל חכם לב נתתי חכמה.

והנשמה נק' כבוד שנאמר למען יזמרה כבוד ואומר עורה כבודי והגוף נקרא כבוד שנאמר וכבודי לעפר ישפן סלה וי"מ פי הוא נאמר על הנפש ואינו נכון שפכר הזכיר ואמר ירדוף אויב נפשי ואין צורך לכפול והפנים לבדם נקרא כבוד שכן מצונו שאמר משה הראיני נא את כבודך והשיבו לא תוכל לראות פני מתוך התשובה למדנו עיקר הבקשה באומרו הראיני נא את כבודך.

וכסאו של הקב"ה נקרא כבוד שנא' אל תנאץ למען שמך אל תנבל פסא כבודך ואומר פסא כבוד מרום מראשון וגו' אם נפרש אותו פסא שהוא כבוד וסוף דבר כל דבר שהוא למטה מדבר אחר נקרא כבוד לאותו דבר שלמעלה ממנו: פ"ק יח ומשה הי' רועה את צאן יתרו חותנו וגו' לפי המקובל בידינו מענינו של מרע"ה ראוי לנו לומר פי משה היה מוכן מו' ימי בראשית להרוג את המצרי ולהיות רועה צאן וע"כ פתיב היה רועה ולא אמר ויהי רועה או וירעה משה גדול כח הצאן שמעשירות את בעליהן ר"ל בצמר בחלב ובנלדות ולפי' היה חביב הצאן לאבותינו ומקדימין אותו בכל מקום לשאר בע"ח באברהם פתיב ולאברהם הטיב בעבורה ויהי לו צאן.

וביצחק פתיב ויהי לו מקנה צאן וביעקב פתיב ויהי לו צאן רבות. אף מה שאמר יעקב למלאכים ששלח לעשו ויהי לי שור נתמור ואח"כ הזכיר הצאן עשה פן בכונה לב' ענינים הא' לרמז לו רמז שפכר נולד לו יוסף שהוא שטנו של עשו דכתי' ובית יוסף להבה לפי שיוסף נק' שור דכתי' בכור שורו הדר לו לפיכך פתח בשור זהו ענין א' והענין הב' לפי שלא רצה לפתוח לו בצאן לפי שע"י הצאן זכה לברכות שנאמר לה נא אל הצאן וגו' לפיכך לא רצה לפתוח לו בצאן וכשחזרו המלאכים פתיב ויחז את העם אשר אתו ואת הצאן וגו' וכן אחר שנתרצה אליו וקבל מנתתו פתיב אדוני יודע כי הילדים רפים והצאן וגו' בב' מקומות אלו הקדים הצאן לשאר המקנה ואין קפידא בדבר בב' מקומות אלו הא' שלא היה בפני עשו, והב' לפי שפכר נתרצה לו ומה שהקדים במנחה הצאן פדכתיב עזים מאתים וגו' והכל נק' צאן פדכתיב בפסוק מן הפכשים ומן העזים תקחו וכתוב משכו וקחו לכם צאן וכתוב ואם מן הצאן קרבנו מן הפכשים וגו' עשה כף פדי להפחידו לומר אתה בא להלחם בי ולא תוכל שפכר ברכני אבי שהבאתי לו מטעמי גדיי עזים ואמר לי הוי גביר לאחיה וקה אמר את אחיה תעבוד אכל תחלה כששלח המלאכים לא רצה לפתוח בצאן שלא יהא כמקניטו והזכיר במנחה אתונות עשרים באחרונה לומר עתיד אתה ליפול בידי בימי משיחנו שנא' בו גילי מאד ציון הריעי בת ירושלים הגה מלכך יבא לה צדיק ונושע וגו' ואם אתה סבור להלחם בי לבד הרי לה רמז בעונה זכרים הראוים כנגד נקבות לומר עדיין יש לי להוליד שבט שעדיין לא נולד בנימין בשביל זה פתח בעזים ותנשים וסיים באתונות ועיירים.

ע"א פתח בעזים ואח"כ רחלים שהיו זכרים שלה' מרובים משל אחרים והקדים כמנהגן פי בכל עדר קודמים עזים ותנשים זש"ה והיו פעתודים לפני צאן ואח"כ גמלים שהיו זכרים כמ"ש גמלים מניקות ובניהם שלשים פלומר בין כולם שלשים נשארו פרות ואתונות שהן זכרים שלהן י' כמ"ש פרות ארבעים ופרים עשרה אתונות עשרים ועיירים עשרה הקדים הטהור ואח"כ הטמא ובכולן הקדים הנקבות לזכרים שהיו מרובות וי"מ לפי זמן עבוריהן הקדימן כל שחדשו מועטין הקדים אותו חדשי עבוריה של עזים ורחלי' ה' חדשים ושל אתונות י"ב חדשים ונשוב לדברינו ונאמר לפי שיש טוב והנאה גדולה מצעת מהן לבעליהן לכה היו אבותינו אנשי מקנה ויש לומר פי מאשר ידעו אבותינו שעתידין ישראל להיות משועבדי למצריי' לרעות צאן פדי להיות רחוק בעיניהן עבודת צורת צאן כמו שהמצריים עובדים צאן שנאמר פי תועבת מצרים

כל רועה צאן או שיתנו להם מקום מיוחד כמ"ש וְאַמְרַתֶּם אֲנֹשִׁי מִקְנֵה הָיוּ וְגו' מְפַיְיֵה עֲנִינִים הָאֵלֶּה הִנֵּה מֵרַע"ה רועה צאן יתרו וינהג הצאן אחר המדבר.

לשון אחר אינו נופל אלא א' מג' ענינים ההולך אחר חברו כמו וירדוף אתריו וילך מנוח אתריו אשתו וילכו אתריו זקני ישראל וההולך אחר רצון חברו כמו ויקם וילך אתריו דאלישע שהוא אחר דבריה וצצתה כף אמרו רז"ל בפרק הרוואה כמו אתריו ה' אלהיכם תלכו והמאחר בזמן כמו ואחר יצא אחיו אחר הדברים האלה.

ונאני אבוא אתריו. כלומר אחר שתלכי את לפי פשט המקרא אין אחר המדבר מא' מג' פנים אלו ודרשוהו מל' ההולך אתריו ואתר שיהיה הולך אחר המדבר כלומר המדבר בורח ונעשה יישוב עד שבא אל הר האלהים חורבה ואומר אני כי מלת המדבר אינו מדבר ממש אלא מלשון ידבר עמים תחתינו שהוא לשון הנהגה כלומר מתוך הפרעה נתן לבו בענין הפרנסה להבין מהיכן הכל מתפרנס ומי המתפרנסים אם הנפש או הגוף ונכנס מענין לענין עד שהגיע להר האלהים חורבה וכמו כן אמרו אין הרים אלא אבות שנאמר שמעו הרים את ריב ה' והוא מלשון הורים לכך יש לנו לומר שגם זה רמז לאבות שהוא שני לחסד שנאמר נתן לחם לכל בשר וגו' ואמרו לא הר חורב שמו אלא הר סיני שמו ולמה נק' שמו חורב שמשם יצא חורבה לעובדי כוכבים והוא לפי דעתי ואשר חרב גאונתו כלומר ישורון הסרב שאמר הוא גאונתו.

ר"ל מדת הדין של הסרב גאות' על ישראל חלילה אלא בשעה שישאל צדיקים שמאל נעשה ימין וכנגד החר הנה היא הנפש והיא האוכלת ואומר צדיק אוכל לשונבע נפשו. וכבר כתב מזה החכם ר' עזרא כפי הצורך באר היטב ומכאן הנה המקדש ראוי שם פדי להשלימו בכל הענינים הדומים לקרבנות והוא הנה בצפון: ויבא מלאך ה' אליו מתוך הסנה פינן שנתעסק משה בחקמה הזאת יום אחר יום שנה אחר שנה משנכנס לבית יתרו עד אותו יום שא"א להיות פחות משני שנים שהרי נולדו גרשון ואליעזר ובכל שעה שהיה משה מגיע לגבול אחד מגבולות החקמה הנה המדבר בורא ונעשה יישוב כלומר הנה הקב"ה פותח לו שערי חקמה ורואה שעדיין לא הגיע למה שהיה דורש עד שהגיע אל החר הנה מיד נראה לו מלאך ה' בלבת אש בענין הראוי למדת הדין וע"כ נהפך המטה לנחש וידו מצורעת ועוד אמר לו והנה לדם ביבשת.

וז"ש בסוף הענין ויחר אף ה' במשה וגו' ונראה אליו מתוך הסנה אם נפרש אותו מענין שמו נאמר כי רמז לו רמז לתורה שנתנה מהר סיני כלומר סנה וסיני ענין א' הם ואם נפרש אותו על פי ענינו שהוא מין ממיני הקוצים כבר ידעת מה טיבם ומה ענינם והיכן שורשם.

ואם נכניס אותו בגי' יהיה ק"כ רמז לשנותיו של משה שנא' ומשה בן ק"כ ורז"ל אמרו שנתרא' לו מתוך הסנה על שם שני' עמו אנכי בצרה ויהי' המאמר הנה שמור בידך ויועיל לך במה שאני עתיד לכתוב ויבא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל כל השגה שאדם משיג בין בעין בין בלב תחלת' ב' ענינים ר"ל איזה מהם שישגי תחלה והם האחד להשיג ולהזכיר הדמיון שיש בין המושג הנה ובין מיני הנמצאים האחרים והשני להזכיר ההפרש שיש בינו ובין שאר מיני הנמצאים.

ושני הענינים האלה היו בכאן כשנתרא הסנה בוער באש הפור שהוא אש שהרי נדמה אליו בענין ההבוער לאש של משה שהרי הנה ההפרש ביניהם בענין האכילה הראויה לאש ע"כ אמר והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל ולפי שנדמה אליו אש ולא הנה אוכל לפיכך קם לסור ולראות

מדוע לא יבער הסנה באש ואלו הנה ההבדל נאמר על האש הנה אומר מדוע לא תבער האש
אע"פ שמצאנו אש בלשון זכר אחר רבים להטות ועוד שהיל"ל בסנה כי בכל מקום שההבדל
מיוחס אל האש המלה המורה על הפעול בא באות ביי"ת ותבער אש בעדתם ותבער בם כי בערה
בם וכן רביסוע"כ תרגם אונקלוס לא מתוקד אסנא והנה הסנה בוער באש לשון הדלקה הוא כמו
לא תבערו אש וגו' ובער עליה הפהו ואינו לשון פליגיה והשחתה אבל לא יבער הסנה הוא לשון
פליגיה והשחתה כמו פאשר יבער הגלל עד תומו ובערת הרע מקרבך וכשראה משה כי יבער
הסנה ואינו אוכל הפיר שיש הפרש בין האש שהוא ובין האש שלנו ולא הנה יודע שהיא של
מעלה שאילולי הנה יודע לא הנה סר לראות כמו שנאמר ויאמר משה אסורה נא וראאה את
המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה לפי שנתלה האש בעצם חשב כי אש הוא וכשראה כי
לא יבער הסנה הנה בעיניו משתנה משאר האש וע"כ קם לסור ולראות מדוע לא יבער הסנה אם
נשתנה הסנה משאר העצים או האש משאר האשים וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו וגו'.

בכאן נקרא המלאך אלהים. ויאמר משה וגו' כל דבור ודבור שיוצא מפיו של הקב"ה מתחלק
לע' פנים שהם מדת הדין ומדת הרחמים בשנים וע"כ המלאך קורא לנביא פעמים ויאמר אל
תקרב הלום וגו' כשבקש משה לסור ולראות מדוע לא יבער הסנה קראו המלאך וצוהו שלא
יקרב אל המקום שהוא כמו שנה' אל תקרב הלום.

ולזה המתין לדבר עמו עד שבא לראו' לא תכף שנה' לו וכן כדי להקדימו בלא תעשה ואחר כך
בעשה. אנכי אלהי אביך וגו' אל תקרב הלום לא תעשה כלומר אל תתחכם יותר כדי להשיג
מדוע לא יבער הסנה כי לא תשיגו שאין הדבר תלוי בסנה אלא באש משא"כ אש של מטה שכל
מה שלא יבער אינו מצד האש אלא מצד הדבר.

של נעליך מעל רגליך עשה רמז לכ"י שנה' מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב שלא יקל ראש כנגד
שכינה כמו שאמר לישראל השמר מפניו ושמע בקולו וגו' כי המקום אשר אתה עומד עליו וגו'
פתח לו פתח להתבונן בקדש הסמוך לו כמו שנה' וישלח מלאך ויוציאנו ומלאך פניו הושיעם.

נמצא שעדיין לא השיג אספקלריה המאירה וראיה לדבר זה מ"ש בענין כי ירא מהביט אל
האלהים כמו שאני כותב במקומו. ועוד ראיה אחרת שגם ליהושע שנה' אליו שר צבא ה' וצוה
אותו של נעלה מעל רגלך וגו' ואין ספק כי לא הנה בנביאים מי שיתנבא באספקלרי' המאירה
זולתי מרע"ה ונסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים כי קרן עור פניו בזכות כי ירא זכה לויוראו
מגשת אליו בזכות כי ירא מהביט זכה לתמונת ה' יביט זו היא אספקלרי' המאירה כמו שכתבתי
ראה ראיתי את עני עמי וגו' יש בפסוק זה ג' ענינים שהם זה למעלה מזה הראשונה ראיה.

למעלה ממנה שמיעה ר"ל כי פח השמיעה זה ונדק יותר מפת הראיה למעלה משתיהן ידיעה שאין
השלמת הראיה או השמיעה אלא בידיעה לפי שאם יראה אדם דבר או ישמע קול ולא ידע מהו
כאלו לא ראה ולא שמע אותו הקול וע"כ יבואו שני ענינים אלה בתורה במקום הבנה כמו אשר
לא תשמע לשונו וכן ולבי ראה וגו' והיודע דבר א' אע"פ שלא ראה אותו ולא שמע אותו לעולם
הרי הוא כאלו או ראה או שמע והבן הענין הזה ואל תשפח אותו ודע שלא תקרא ידיעה עד שתהא
צורת הדבר הידוע חקוקה בתוך לב היודע הפרש שיש בינו ובין זולתו לכלל מן הפללים ולפרט
מן הפרטים או שתהיה עם הידיעה אמונה וכל אמונה ידיעה מדבר ראיות מכריחות להאמין שהוא
כך והמקובל מפה אל פה נקרא אמונה וכל אמונה ידיעה צריכה ר"ל שיאמין מה שיודע.

והנה פה בזה הפסוק לומר איה ראיתי ואיה שמעתי כי ידעתי את מכאוביו. ובה תעמוד על פונת איוב באומרו העיני בשר לה וגו' לא אמר העינים לה ואם תראה אתה אף אמר העיני בשר לה כלו' העינים שלך בשר הם ויהיה משמעותו בשר ממש או י"ל בעיני בשר ויהיה משמעותו איש כמו ובשר פי יהי בעורו ואונקלוס תרגם ארי גלי קדמי פיביהון.

ונהדומה לפי' הנה מביט בתורה ראיה היות בעצמו שהיו היות ומן התקמה מתוך היות ההם מכיר שהיו היות התקמה שאין עתידין להגלות כה שמעתי זה הל' בשם התסיד ר' יצחק בן הרב ר' אברהם ז"ל וכן היתה דעת הרב בעל מדע באמרו מתוך שהוא יודע בעצמו יודע כל הנמצאים אעפ"כ תמה הרב בחלק השני מהעסקת ספר המורה בפ' ששי במשז"ל אין הקב"ה עושה פלום עד שמסתכל בפמליא שלו והביא שם מאמר אפלטון פי האל ית' מסתכל בעולם השפל ונאציל ממנו שפע המציאות והביא מה שאמר במקומות אחרות עד שנגמלה בפמליא שלו לפיכך אין לתמוה לא ממסתכל ולא מנגמלה.

אעפ"י שכתב אפלטון מה שכתב פי אין דעתו המסתכל ונגמלה. ומסתכל ונגמלה אינם דומין זה לזה פי יש הפרש גדול בין שניה' בין מסתכל בין נגמלה פי מסתכל נאמר על התקמה ונגמלה על המדות.

אבל לדעת הרב אין הפרש ביניהם ואמרו ששה דברים קדמו לבריאתו של עולם ויש מהם שעלו במחשבה להבראות התורה וכסא הכבוד נבראו התורה דכתיב ה' קנני ראשית דרכו. כסא הכבוד דכתיב נכון כסאך מאז.

האבות עלו במחשבה להבראות שנגמלה זכור ענתה קניית קדם. בית המקדש דכתיב מרום מראשון מקום מקדשנו.

ושמו של משיח דכתיב יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו. ר' חייא בר זעירא אמר אף התשובה שנגמלה בטרם הרים וילדו וגו' תשב אנוש עד דכא.

ראה אלה הראיות שהביאו לעלו במחשבה. הא' ראשי' והב' קניית ג' מרום ד' לפני שמש.

ה' בטרם. ופי' עלו במחשבה כלו' נתפשטו ונתמששו עד שהיה כח במחשבה להשיגם.

כאלו אמר נתעלו הושג עילויים. וכן עלה אלהים בתרועה פלומר נתעלה.

כתב התקם ר' עזרא בענין המאמר הזה מכאן נלמוד פי מביט בתורה שאמר היא תורה שבעל פה ועכ"פ המעשה יוצא כפי ציור המחשבה ולכך הנהירו לקדש אדם עצמו במחשבתו לכל מעש' זה מבואר וכה"א אז ראה ויספרה ובמדרש תנחומא בזכות מה ברא הקב"ה את עולמו בזכות ישראל שנגמלה קדש ישראל לה' ראשית תבואתה.

אמר ר' אבא בר כהנא תבואתה כתיב ישראל עלו במחשבה כו' עד מקום מקדשנו פנימיות עכ"ל התסיד. ונראה מתוך דבריו כי סברתו בבונה את העולם מן אלה תולדות השמים והארץ ואילך הוא כתב לפני מזה עכ"פ קודם שיעשה הנגר הכלי הוא מצוייר בשכלו וזהו מביט בתורה וזהו אני חקמה שכנתי ערמה ואומר לי עצה ותושיה וגו' וזהו הבסוד אלוה תשמע וגו' וזה מי תפן את רוח ה' מזה נראה פי בונה את העולם מניאמר אלהים יהי אור עד אלה תולדות ודעתי מניאמר אלהים ואילך מביט בתורה פלומר מסתכל בחקמה והוא ידע את מקומה במדת הדין ונמצא ל'

החסיד אומר על נכון ונדעתי כי יש בפירושי מביט מה שיקשה לה והשב אל לכה כי נתעטר בפלמה וברא הפלי.

וראיה גדולה יש לי מזה שאמר התורה קדמה לכסא הכבוד על דרך מה שיש לפרש בכסא הכבוד שהיא התורה וממה שאמר מחשבתו של ישראל קדמה לכל והקדמת התורה לכסא לפי פירושינו שלא נקרא פסא הכבוד עד שנבראו המדות שהן פסאו שנ' השמים פסאי וכבר קדמה התורה להקראות תורה שפבר קדמו האותיות החקוקות רוח מרוח כמו שכתב בספר יצירה שמים רוח מרוח חקק וקצב כ"ב אותיות.

ואל יקשה לה באמרי פי הקדמת קריאת שם התורה תורה הוא בעבור שפבר קדמו האותיות החקוקות ברוח מרוח ונדע כי משפילי רבני צרפת קוראי לרוח מרוח התורה שפכתב לתורה שבע"פ כף שמעתי בשם החכם ר' יצחק הצרפתי ויש עוד אצלי שני פירושים לכסא הכבוד האחד עיקר הפשט הנעלם מן ההמון והפילוסופים נספמים באותו הפשט והב' הוא אמצעיית התורה שבעל פה פי כל דבר נסמך ונעזר מפנימיותו ותיצונו נק' פבוד אין א' מב' פירושיםאלו סותר דברינו ובמקום אחר אמרו שבעה דברי נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה וג"ע וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח בין כולם ט' דברים ואומר אני כי הם קדמו להיות הח' בתקמה שהם עמה ט' אף החכם ר' עזרא ז"ל כתב בזה המאמר היא החכמה הנמשכת מלמעלה למטה בבנין והיא היתה בכלל הכל.

ותשובה הוא הרוח הנטע הקו האמצעי נראה שיש בין פירושי לפירושו פהפרש שיש בין מטה למעלה. ראיתי לפרש בזה הפסוק קדש ישראל לה' ראשית תבואתה שכתב בה"א וקרי בני"ו יש אם למקרא ופי' ישראל של מעלה ישראל סבא של דין ושורה רמז לאצילות.

ויש אם למסורת לישראל של מטה וזה בני בכורי ישראל פטר כל רחם בבני ישראל ונחזור לענינו ונא' כי מה שכתבה התורה ידעתי את מכאוביו הוא על עיקר פירושי ידיעה המוכן מן הפשט על פי דרך לשון ידיעה הנהוג ברוב המקרא ויש לנו פנים אחרים בלשון ידיעה ב' וג'.

ואחד מהם הוא הנכון לפי דעתי וחפש אחריו כי תמצאנו בראש וזהו שאמר וידע אלהים. אחר שראה אותם בצער המשיח בהם כח וברכה והשקה אותם כדי שיפרו וירבו לפי שפירשו מנשותיהם פשגזר עליהם פרעה כל הבן הילוד וגו' וז"ש בהגדה וירא את עניינו זו פרישות דרך ארץ כמ"ש וירא אלהים את בני ישראל וגו' ואל תתמה מזה שהרי נאמר בכתוב ולא תצא אלהים בצבאותינו נאמר אעלה אתכם מעני מצרים וגו' תמה גדול הוא איך האריך הכתוב כל כף לשבח עצים ואבנים וטרח לכפול ארץ העמים, ועוד מי שהוא בשעבוד גדול תחת יד צריו הלא די לו שיבשרו אותו בגאולה ואפי' על מנת לצאת במדבר לא מקום זרע ותאנה וגפן אלא פרנסתו בלבד ולמה טרח הכתוב והרבה שבח העצים ואבנים.

לכה אני אומר כי אין פירושי הפסוק הזה כמשמעות הפשט ומלת ארץ סמוכה היא ארץ של טובה ושל רחבה ושל זבת חלב ודבש ויהיו שמות נאמרים על התורה טובה על שם שנא' כי לקח טוב נתתי לכם רחבה על שם שנא' לכל תקלה ראיתי קץ רחבה וגו' ארץ שנאמר ארנפה מארץ מדה וגו' זבת חלב ודבש על שם שנאמר דבש וחלב תחת לשונך ופי' נאמר אל ארץ הפנעני פלומר ארץ אין האנמות ההם ראויים לשבת במקום ממשלת תורה שהיא א"י וז"ש אין תורה כתורת א"י ואין חכמה פחכמת א"י.

ע"א אל מקום הכנעני רמז שהבטיח לאברהם שנאמר והכנעני אז בארץ ובאותו זמן א"ל לזרעה אתן את הארץ הזאת ועתה לכה ואשלחה אל פרעה וגו' וזהו שא"ל וזה לך האות כי אנכי שלחתיך כלומר האות הנוספת במלת לכה והיה יכול לומר לך הוספתי אות ה' בעבור כי אנכי שלחתיך ומ"ש בהוציאה את העם ממצרים תעבדון את וגו' כלומר ועוד הוספתי אות זה להודיעך דבר אחר וזהו בהוציאה וגו' כמספר האות הנה על הקר הנה שהוא סיני וכן הוא פי בר"ח סיון באו מדבר סיני וחנו שם ה' ימים ובששי קבלו התורה ועל אותן ה' ימים אמר בהוציאה את העם ממצרי' תעבדון ואל יהי דבר זה רחוק בעיניך לפירוש אותו מלשון אותיות שהרי כה פירשו וישם ה' לקין אות חקק לו אות משמו על מצחו: ואמרו לי מת' שמו' מה' וגו' רמז בכאן שם ד' אותיות בסוף תיבות י"ל ששאל משה פירוש השם ומהותו וב"פ גרמז בענין מ"ש רמזו בכאן בסוף תיבו' ואולי זה רמז למה שהשיג בכאן והכ' רמזו בסוף הענין בר"ת ידעתי פי דבר "ידבר" הוא וגם הנה כנגד מעלין בקדש ולא מורידין או לרמז שפמו ששכינה למעלה כה שכינה למט': ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה.

דע כי בתורה ג' מעלות זו למעלה מזו תורה שבעל פה המאושרת והמקבלת פה מתורה שבכתב ותורה שבכתב מן האותיות שאי אפשר שתכתב בלי אותיות. וע"ז הדרה תמצא מפירוש משו"ל אני אהיה עמכם בצרה זו כמו שנהר' אליו מתוך הסנה ואמר אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו ואני אהיה עמכם בצרה אחרת זו אמת שנאמר ותשלח אמת ארצה רמז לצורתו של יעקב החקוק בכסא הכבוד הרי היא מקלקל' לאפיהון הה"ד השליף משמים ארץ תפארת ישראל.

כמ"ש פלום הם מכעיסים אלא בשביל איקונין של יעקב שהיא חקוקה בכסא הכבוד הרי היא מקלקל' לאפיהון הה"ד השליף משמים ארץ תפארת ישראל. ומפני זה אח"כ ויתן לשבי עניו וגו' וזה המכעיסים אותי.

וכבר ביארתי הכתוב הנה בפרק באר היטיב. אמר לפניו רבש"ע דיה לצרה בשעתה א"ל פה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם לא הזכיר בכאן שעבוד לא של מצרים ולא של שאר גליות ויאמר עוד אלהים אל משה אחר שהודיעו כל זה חזר ופירש פה תאמר לבני ישראל חקמה ובינה הגדולה והגבורה והת"ת.

זה שמי לעלם נאה הוא שמי להיות לעולם וזה זכרי שמו פן לדור דור. דרה הפתוב לשבח התורה כלומר נאה השם לזכר ונאה הזכר לשם ר"ל נאה תורה שבכתב לתורה שבעל פה ונאה תורה שבע"פ לתורה שבכתב ונכתב לעלם חסר ללמדנו שנעלם ממנו מה ששאל באמרו מה שמו שלא השיג אמתת אספקלריא המאירה עד עלה אלי ההרה ואע"פ שנכתב (להרתם) חסר יש אם למקרא והוא מה שפירשנו בו.

ובמלת להרתם כמו כן שנכתב חסר שאעפ"י שיבא הדבור לנביא ע"י אחד מן השלוחים מ"מ מלמעלה היה יוצא ועכ"א אשר כתבתי וכאשר תבין דברי אלה ותדע מש"ה גם את זה לעומת זה עשה האלהים ואמרו כל מה שברא למעלה ברא למטה אז תעמוד על עיקר הדברים: פרק יט אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים יודע הנה הקב"ה שהיו ישראל שקועים במצרי' ולמדו ממעשיהם הרעים ואמונותיהם הרעות שהיו מאמינים בהם והתרחקו מן האמונה האמתית כמ"ש ואנדע להם בארץ מצרים ואומר אליהם איש שקוצי עיניו וגו' לפיכך הודיע להם אלהותו בדבור ראשון וחקקם בדרה מופת לפי שאין ידיעה שלמה אלא שיש עמה

האמונה מדרוך המופתי פלומר חיוב הדבר מצד הכרח שהשכל וראיותיו מכריחין להאמין בו שהוא כן.

כגון יציאת מצרים שהדבר ידוע פי כחם עליוני יצאו ועל פרחם שלחום המצרים וכן קריעת ים סוף ידוע פי הנה כחם עליון לומר שהוא הבורא או שתהיה צורתו תקוקה בתוך לב הידוע כגון ידיעת האדם את חברו שמכיר אותו בצורתו ורואה אותו בעין לבו אפילו פשהוא נסתר ממנו וכל ידיעה שהוא באחד מב' ענינים אלו תקרא ידיעה ואם אין הידיעה באחד מהם אינה שיהיה לא תקרא ידיעה לפי שאין הדעת סובלת כל ידיעה שהדעת אינה סובלת אינה ידיעה.

ודומה לזה הענין הוא מה שנהוג בדברי רז"ל פשהיה יודע אחד מהחכמים דבר שאין הדעת סובלתו ולא נראה לשכלו שכן הוא היה אומר שלא שמע אותו הדבר מעולם באמר 'לא שמיע לי' ודבר ברור הוא שלא יודע האמת עם הספק ר"ל מי שידע האמת והוא אינו מאמין שכן הוא אעפ"י שהאמת פמות שהוא יודע כל זמן שיהיה לו ספק לא יאמר עליו שהוא יודע האמת.

ואין ידיעה באחד משתי הענינים הנזכרים. וידיעת דבר שהוא מפה אל פה נקראת אמונה וע"כ פשפא הקב"ה ליתן תורה לישראל נתן להם מופת על אלהותו ומצד המופת ההוא ידעו אותו והאמינו באלהותו.

והיה המופת אשר נתן להם על אלהותו הוא שהוציאם ממצרים פדכתיב אשר הוצאתיך מארץ מצרים. וכשנתן להם התורה וראו במעמד הנורא ושמעו הקול ההוא אשר החרידם פדכתיב ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר הפירו שיש יכולת פידו להוציאם ואי אפשר להיות זולתו.

ומפני זה לא אמר אשר בראתי את העולם או עשיתי את השמים ואת הארץ שכשיצאו ישראל ממצרי' היתה אמונת המצריים פידם כמש"כ והמצריים לא היו מאמינים שיש לעולם בורא זהו שאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה' ולא היתה להם ידיעת אלהי מצד חדוש העולם ובריאתו.

והיו עובדים לצורת הצאן שהוא על צורת מזל טלה לפי שהשמש אז הוא ראש השנה לימות החמה והוא בית פבודו ולפיקה היו עובדים אותו ועל דרך פשט המקראות אומר אני שלא היה להם אלוה לא מצד גלגל המזלות ולא מצד הכוכבים ולא מצד בריאת העולם אלא מצד הטובה שפל מי שמטיב להם היה אצלם ראוי לעובדו ועל זה הענין היו עובדים לצורת הצאן פדכתי' פי תועבת מצרים נזבח לה' אלהינו בעבור שהיתה טובה גדולה מגעת להם מצד הצאן יותר מפל שאר בע"ח ואין בני אדם משעבדין אותם בגופם כמו שונרים לחרישה וסוסים לרכיבה והחיות שאינם תחת ידם שאינם נוחות להפכש כמו הצאן והם מזיקות לבני אדם ואשר אינן מזיקות אינן מועילות פלום לבעליהן ואין להם בהם הנאה פלום זולתו דבר אחד לבדו שהן מאכלן.

אבל מין הצאן היה נכבד בעיניהם וראוי לעבוד צורתו מפל צורות הנבראים שהאדם צריך לטרונם בהם ואין משועבדין בגופן אלא שמגעת מהן לבעליהן טובה בגנה וחלב וולדות ובשביל זה היה הצאן נכבד בעיניהם וראוי לעובדו ומזה הטעם המלכים עושין עצמן אלוהות לרוב גודלן וממשלתן והיכולת להרע או להטיב יותר משאר האדם כמו נמרוד שהיה עושה עצמו אלוה כמו שאומר עליו הפתוב הוא היה גבור ציד לפני ה' וכמו פרעה שהיה עושה עצמו אלוה ונילוס נהרו כמו שאמר עליו הנביא עליו השלום התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי ואני עשיתי ולא נמצא בתורה מי שעשה עצמו אלוה אלא מלה לפי שיש יכולת פידו יותר משאר בני

אדם ומעניינים אלה מוכיח הנביא את ישראל על עבודת העליונים ולעבוד לבשר ודם שנה' פי אמרתי אלקה אחרים מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקוני פלומר הפחות העליונים או בני אדם מטיבים להם וזה היה מנהג מצרים נאמונתם והיו ישראל משועבדים להם ולמדו מעשיהם על פן הנצרה הדבר פשפא הקדוש ברוך הוא ליתן להם תורה לישראל ולהודיעם אלהותו שיבא להם מדרך המופת שהוא הטוב הגיעו להם מאתו לעיניהם ואמר להם בדבור ראשון אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים ולא אמר להם עושה שמים נאמן או זולתם מן הנפלאות וכשהזכיר יציאת מצרים היו בכללה קריעת ים סוף וטטיעת פרעה וכל חילו וירידת המן וכל הנמשך אחר יציאת מצרים עד שבאו לקבל את התורה בהר סיני פי היתה אם לכול' לא יהיה לה אלהים אחרים' על פני אחר שהודיע להם פי הוא האלוה ושהוא אשר הטיב להם הטוב הגדול שהוא יציא' מצרים הנהיר' שלא לעבוד אל אחר שלא יאמרו אחר שעושה סבות ועל ידי מלאכיו ועל ידי שלוחים שמצוה אותם והם מקיימים גזירתו אחר שנברא העולם כמו שכתבתי וע"כ יאמרו נדאי ראוי לעבוד גם את הסבות גם את השלוחים לכבודו והמשל אומרים עבד מלך מלך ושלוחו של אדם כמותו ואם פן ראוי לכל המאמין בו שהוא האלוה לעבוד לכבודו מלאכיו ושלוחיו פוכבי השמים ובכלל כל השלוחים וכל האמצעיים בינו ובין המעשה והמלאכה ופעולות הנעשות בעולם לכה הנהיר אותם ואמר לא יהיה לה אלהים אחרים על פני.

ואולי יש ללמוד מפסוק שהנהירם שלא יעבדו אלהים אחרים שרגילים היו במצרים לעבוד לאלוהות הרבה שכל המטיב להם היו עובדין אותו כפי הראוי לאותה טובה אם לשעה או לשנה או כל ימי חייו של מטיב.

ולכה הנהיר אותם שלא לעשות פן אלא שיהיו עובדים לאל אחד שלא כל אחד ואחד ייטב בעיניו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו. ואם לא היה מן הראוי אצלם לעבוד לאלוהות הרבה לא היה צריך להנהירם ולומר להם לא יהיה לה אלהים אחרים על פני שהודיעם שהוא אלהיהם שפבר היה זה דבר מגונה בעיניהם.

אף באמת יש בזה הפסוק רמז פי רגילים היו לעבוד לאלוהות הרבה ומספר המטיבים להם כמו שכתבתי למעלה. ומפני שהיו רגילים בזה הענין המגונה שהוא עבודת אלוהות הרבה גם מפני הצורך שלא יטעו בדעתם לו' שדבר נאה ומקובל הוא לבורא ית' לעבוד שלוחיו ומלאכיו וכוכביו וכל המשלוחים מאת כבודו לעשו' בעה"ז מעשה מן המעשי' או להיות סבה מן הפעולות הנפעלות הן צרכי שעה פגון הנסים והנפלאו' שהוא עושה לרבים או ליחיד הן הפעולות והמעשים שהעולם מתנהג בהם משנברא ועד עתה ע"כ הנהירם שלא לטעות במחשבה הרעה והמגונה הזאת.

ואין ספק פי אם לא היה הענין הזה פראוי וכהגון בעיניהם לא היה צריך להנהירם ודומה לזה הפי' מפורש בתורה ובדברי רז"ל ע"ה והוא מה שאמר הכתוב הנה אנכי שולח מלאך לשמרך בדרך וגו' השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו ועשית כל אשר אדבר ראה איך רמוז בג' פסוקים אלו כל מה שכתוב למעלה בזה הענין רמז גדול שהוא כמבואר וכמפורש התחיל ואמר הנה אנכי שולח מלאך לפניה כלו' דע שעתידי מלאך לקחת לפניך להועיל ולהטיב לה ולהדריכה בדרך אשר תלך אף לא מרשות עצמו ולא מרצון נפשו יעשה לה כל הטוב שהוא פי אם בשליחותי ואין לו פח לעשות בלא מצותי ואין לה לתלות הטובה שהיא שבאה אליך על ידו פי אם בי ולא בו לפי שאין בידו לעשות מאומה רע או טוב זהו הענין הנרמז בפסוק הנה אנכי שולח מלאך לפניך אם פן השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו.

מרור על שם שמררו ועניני אחרים רבים. צנצנת המן למען יראו את הלחם ומטה אהרן למשמרת לאות לבני מרי ומדברי רבותינו נר חנוכה משום פרוסומי נוסף ולפי שהענין הזה שהוא עשיית פסל ותמונת לזכר הנפלאות הנעשות ע"י אמצעי שהוא שהפסל בתמונתו קרוב לעשיית אלה המצות לכה יהיה בעיניהם מן הראוי לעשות.

ויבואו לחשוב בלבם שבעשותם אלו התמונות לזה ישיגו רצון הבורא ית' כמו בעשיית מקצת מצות התורה שהם דומים בקרובים להם על פן הזהירם שלא לעשות ואסר לנו התמונות אשר בשמים ממעל ואשר בארץ וגו' כמו שכתב לא תעשה לה פסל וכל תמונה אשר בשמים וגו' ולמה אסר להם לעשות צורות להיות זכר לנפלאותיו אחר שצוה קצת מצות לזכרון כמו שכתבתי לפי שגלוי וידוע לפניו שאם יעשה אדם פסל ותמונה אמצעי והדומה לו סופו להשתחוות לו ואם השתחוה סופו לעובדו.

וכן מצינו שאמר הכתוב אשרי האיש אשר לא הלה בעצת רשעים ובדרך חטאים וגו' ואמרו רז"ל מאחר שלא הלה מהיכן עמד ומאחר שלא עמד מהיכן ישב אלא לומר לה שאם הלה סופו לעמוד ואם עמד סופו לישוב ואם ישב סופו ללויץ ואם לץ עליו הכתוב אומר אם חכמת חכמת לה ולצת וגו' וכן בכאן אסר בעשייה כדי שלא להשתחוות ואם השתחוה סופו לעבוד על פן אסר ואמר לא תעשה לה פסל וכל תמונה וגו' לא תשתחוה להם ולא תעבדם אחרון חמור ולא הזכיר המים העליונים אשר מעל השמים כמו שכתוב ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין וגו' וכתוב והמים אשר מעל השמים יהללו את שם ה' וכשלא הזכירם יש להבין ממנו א' מג' ענינים הא' שאין המים העליונים ממשיים עד שיהיו בריאות ממשיות על פן לא הוצרך לאסרם שכתב וכללו במ"ש לא יהיה לה אלהים אחרים על פני שאין ספק שיעקר המצוה הזאת נאמרה על המלאכים שהם צורות בלא גוף שאין אדם משיגם אלא בנבואה ואיך יעשה צורתם על פן לא הוצרך להזכיר והענין הב' שלא יהיו במים העליוני צורות כלל לא ממשיות ולא רוחניות ועל פן שתק מהם הכתוב ולא הזכירם.

והענין הג' שיהיו בהם צורות שהותרו לעשות ונאמר בהם שהם צורות הכרובים ודעת החכם הנשיא ר' אברהם צחב"א שורט"א ז"ל במים אשר מעל השמי' כי הוא נאמר על הצורה שאינה נדבקת אלגוף כלל.

לא תשא את שם ה' וגו' אחר שהודיעו להם אלהותו בדבור ראשון ואסר להם אלהים אחרים ועשיית פסל ותמונה בדבור שני הזהירם בדבור שלישי על כבוד שמו וקדושתו שלא ישבע לשון ואפי' על האמת ללא צורך ולבטלה וליעדם בכאן יחוד שמו שכל דבר ודבר נרמז בשם שיש לו. וז"ש וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו. ובהגדה ומנ"ל דשמו גופו שנאמר ושם רשעים ירקב אטו שמו ירקב אלא גופו ירקב.

זהו טעם איסור ההזכרה לבטלה וללא צורך. ע"א שמו לשון.

כל שבועה בנקיטת חפץ כגון ספר תורה שהתורה שמו של הקב"ה כמשז"ל מאי ועוזבי ה' יכלו זה שמניח ספר תורה פשהוא פתוח ויוצא. וכתוב באברהם שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך בה' וגו' ואומר כי כל בשמים ובארץ וידוע הוא שכל שבועה של תורה חפץ בידו הוא וכשהוא אומר לא תשא את שם ה' אלהיך לשון ולא אמר לא תשבע בשם ה' אלהיך אין לומר שיעשה פן כדי לתפוש דרך קצרה שהרי מספר האותיות שיש בלא תשא את השם כמספר אותיות שיש בלא

תִּשְׁבַּע בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ וְכֵן לֹא תִשְׁבַּע בְּה' וְהָיָה תוֹפֵשׁ דְּרָךְ קִצְרָה לְכָף לְמַדְנוּ שֶׁהַנְּשָׁבַע בַּתּוֹרָה נִשְׁבַּע בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וְכָל הַנוֹשֵׂא ס"ת נוֹשֵׂא שְׁמוֹ לְכָף אָמַר לֹא תִשָּׂא וְכֵן גֵּרְמַז בְּאוֹמְרוֹ לֹא תִשָּׂא אִיסוּר הַהַזְפָּרָה לְבַטְלָה שְׁכֵן מְצִינוּ לְשׁוֹן גְּשִׁיאוֹהַּ בְּהַזְפָּרַת שְׁמוֹת ב"ו שֵׁנ' וּבִל אֲשָׂא אֶת שְׁמוֹתֵם עַל שְׁפָתַי.

וְלוֹלֵי שְׁפָל שְׁבוּעוֹת שֶׁל תּוֹרָה חֲפִץ בִּיְדֵיהֶם הֵייתִי אוֹמֵר שְׂאִין לֹא תִשָּׂא תִזְכִּיר אֲלֵא אַחַר שִׁישׁ בְּהַ נְקִיטַת חֲפִץ א"א לְהוֹצִיאֵו מִפְּלֵל פְּשׁוּטֵו הַכּוֹלֵל ב' עֲנִינִים וְנְקִיטַת מְצוּהַ שֶׁל תּוֹרָה כְּגוֹן מִילָה אוֹ צִיצִית אוֹ תְּפִילִין אוֹ א' מִשְׁאָר הַמְצוּת שֶׁל תּוֹרָה דְּמִי הוּא כְּמוֹ שְׂאוּחֵז אֶבֶר מְאַבְרִיָּה שֶׁל תּוֹרָה שְׂאִין לָהּ מְצוּהַ אַחַת מִמְצוּת שֶׁל תּוֹרָה מְצוּהַ קִלָּה אוֹ חֲמוּרָה מִתְּרִי"ג מְצוּת שֶׁלֹּא יְהֵא כְּנֻגְדָה אֶחָד מְאַבְרִיו שֶׁל אָדָם אוֹ א' מִגִּידִים כְּמוֹ שְׁפָתַתִּי וְהוֹצֵרָה לְאַסוּר לָהֶם הַהַזְפָּרָה לְשׁוֹן וְהַהַזְפָּרָה לְבַטְלָה.

וְהַהַזְפָּרָה לְשׁוֹן הִיא לְצוֹרֵךְ דְּבָר כְּגוֹן שְׁבוּעָה שְׂאִין לָהּ בְּיַדִּי כְּלוּם וַיֵּשׁ לוֹ אוֹ יֵשׁ לִי בְּיַדְךָ וְאִין לוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהַ שְׁהוֹן שְׁבוּעוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרֵוֹ שְׂנֵאֲמַר שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם וְגו' וַיֵּשׁ בְּזוֹהַ ב' תּוֹעֵלוֹת לִב' עֲנִינִים כְּשֶׁנִּטְטַהֵר שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע בְּשִׁקְרָה.

הֵא' שְׁבַטֵל הַשִּׁקְרָה וְהֵב' שְׁהַעֲמִיד הָאֲמַת כְּשִׁימְנַע שֶׁלֹּא יִגְזוֹל מִמּוֹן חִבְרֵוֹ נְמַצַּאת תּוֹעֵלַת לִב' עֲנִינִי אֲלֵה בְּאִיסוּר שְׁבוּעָה לְשִׁקְרָה. וְהַהַזְפָּרָה לְבַטְלָה הִיא כְּגוֹן הַנְּשָׁבַע לֹא צוֹרֵךְ עַל דְּבָר יְדוּעַ כְּגוֹן הַנְּשָׁבַע עַל עֲמוּד שֶׁל שִׁישׁ שֶׁהוּא שֶׁל שִׁישׁ וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָף וּבְכֻלָּל זוֹה' לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ בְּדַבְּרֵי הַבַּל וְרִיק וְהוֹצֵרָה לְאַסוּר לָהֶם דְּבָר זוֹ לְפִי שֶׁהוּא קָרוֹב לְהִיוֹתוֹ רְאוּי לְעֲשׂוֹתוֹ בְּאֵהְבָתוֹ אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ וַיְהִיָּה דוּמָה בְּעֵינָיו כְּמוֹ שְׂמִזְכִּיר אוֹהֲבֵיו תְּמִיד לְצוֹרֵךְ וְשֶׁלֹּא לְצוֹרֵךְ בְּכָל עַת וּבְכָל שְׁעָה וְכֵה"א בְּאֵהְבָתָה תִּשְׁגָּה תְּמִיד וְפִי' תִּשְׁגָּה כְּמוֹ תִּהְיֶה וּלְכָף הוֹצֵרָה לְאַסוּר לָהֶם שֶׁלֹּא לְעֲשׂוֹת דְּבָר זוֹ וְשֶׁלֹּא יִשָּׂא שְׁמוֹ כִּי אִם לְצוֹרֵךְ עַל הָאֲמַת.

וַיֵּשׁ בְּזוֹהַ רְמֵז לְמַה שְׂאֲמַר הַכְּתוּב מְבָרַךְ רַעְהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל וְגו' וְכֵן מַה שְׂאֲמַר לְעוֹלָם אֵל יִסְפָּר אָדָם בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל חִבְרֵוֹ יוֹתֵר מִדְּאִי וְאִין סִפְקַ כִּי זוֹהַ נֶאֱמַר עַל הַמְּבָרַךְ וְעַל הַמְּסַפֵּר הַשִּׁבְחָ לֹא צוֹרֵךְ וְדַע כִּי כָּל זְמַן שְׂאָדָם מִחֻשָּׁב בַּתּוֹךְ לְבוֹ שְׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה אוֹ א' מְנַפְּלֵאוֹתֵיו יֵשׁ לְפָנָיו הַתְּעוֹרְרוֹ כְּפִי מִחֻשְׁבַּת מַעֲלַת הַחוֹשֵׁב וּזש"ה בְּכָל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי וְגו' וְכִשְׁהַתְּעוֹרְרוֹ הֵיִיא מִתְּעוֹרֵר עַל דְּבָר רִיק בְּמַה יְכַרְכְּהוּ וְהוּא רְאוּי אֵל הַהַפָּךְ וְקָרוֹב לְעֲנִין זוֹהַ מִש"ה אִם תְּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאֵהְבָה עַד שְׁתַּחֲפֵץ וְאִם לֹא הָיָה כֹּחַ בְּאָדָם לְעוֹרֵר הַדְּבָרִים לֹא הָיָה מְשֻׁבְּעֵם שֶׁלֹּא לְעֲשׂוֹת.

וְפִי' עַד שְׁתַּחֲפֵץ עַד שְׁתַּצַּא מִן הַכֹּחַ אֵל הַפּוֹעֵל כְּלוֹ' לֹא תְּעִירוּ עֲצָמְכֶם שְׁכֵן מְצִינוּ לְשׁוֹן עוֹרְרוֹת בְּדוֹד אַע"פ שֶׁהוּא מְבַנֵּן הַפְּעִיל כְּמוֹ הַעִירָה וְהַקִּיצָה לְמִשְׁפָּטֵי לֹא הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֵהְבָה עַד שִׁיְהִיָּה שֵׁם הַדְּבָר הַרְאוּי שִׁיְהִיָּה הַתְּעוֹרְרוֹת בְּזוֹהַ עַל יָדוֹ זְהוּ עַד שְׁתַּחֲפֵץ שְׁתַּעֲשֶׂה רֹא עַל יְדֵיהֶסְבָּה הֵיִיא. מִלְּשׁוֹן רז"ל לְאַנְקוּטִי חֲפָצָא בִּיְדֵיהֶם כְּלוּמַר כְּלִי. וְהַרְבֵּה כְּמוֹ זוֹהַ בְּלִשׁוֹן גְּמָרָא ר' יוֹדֵן וּר' בְּרַכְיָה ר' יוֹדֵן אָמַר אֶת הָאֵהְבָה שְׂאֵהֵב יִצְחָק אֶת עֵשׂוֹ שְׂנֵאֲמַר וַיֵּאֱהָב יִצְחָק אֶת עֵשׂוֹ מַהוּ עַד שְׁתַּחֲפֵץ עַד שְׁנַעֲשֶׂה חֲפָצוֹ שֶׁל זְקוֹן.

ר' בְּרַכְיָה אָמַר הָאֵהְבָה שְׂאֵהֵב הַקַּב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁנֵא' אֵהְבָתִי אֶתְכֶם אָמַר ה' עַד שְׁתַּחֲפֵץ מַלְכוּת שֶׁל מַעֲלָה לְכַשְׁתַּחֲפִּין מִדַּת הַדִּין מֵאֵלִיָּה אֲנִי הוּא מְבִיאֵם בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת וְלֹא מְעַכֵּב עַד שְׁתַּחֲפֵץ. וּמַחֲלֻקַּת ר' בְּרַכְיָה עִם ר' יוֹדֵן לְפִי שֶׁלֹּא הַזְכִּיר הַכְּתוּב עוֹרְרוֹת זוֹהַ אִם לְהַפְּסִיקָה אוֹ לְהוֹסִיף עָלֶיהָ

ר' יודן מפרש להפסיקה האהבה הנפש האוכלת והראיה כי ציד בפיו ולפי שנשמע לר' יודן שהוא להפסיק לכה אמר עד שנעשה חפצו של זקן כלו' שיכלו עונותיהן של ישראל בגלות.

ור' ברכיה מפרש להוסיף בה ופי' האהבה זו כ"י עד שתחפץ מדת הדין. ולשון שבועה גזור מל' שבועה ונמצא מזה הלשון סמוך ומוכרת כמו שבוע זאת וכן חג שבועת ימים שהוא אצלי כאלו אומר שבועה ימים וכן שבועת ה' תהיה בין שניהם ופי' הפסוק הזה ב נשבועתי אשר נשבועת להם בך ועכ"א שקל העולם נודעו כשיצא דבור זה מפי של הקב"ה.

זכור את יום השבת לקדשו ובמשנה תורה שמור. זכור ושמור בדבור א' נאמרו ובהגדה זכור לזכר ושמור לנגבה וכתוב את שבתותי תשמרו לא אמר שבת אלא שבתותי לפי שמצינו שבת זכר ונגבה דכתיב שומר שבת מחללו.

וכתיב ושמרתם את השבת פי קדש היא מחללה מות יומת. ואלמלא שמור לא היו הנשים חייבות בקידוש היום לפי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא וכל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות ובא שמור לחייבן שהוא לא תעשה כמ"ש כ"מ שנ' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וכל שיננו בשמירה ישנו בזכיר' ואמר לקדשו ולא אמר לכבדו ומהו קידוש הזה אם לאישור מלאכה כב' פי' לא תעשה כל מלאכה אם לקדשו על היין כב' נאמר זכור את יום השבת ומכאן למדו רז"ל לומר זכרהו על היין ולא למדוהו מלקדשו.

ומהו לקדשו לקרא אליו הקדש אם תאמר בו נאה לשון קדש בענין שבת כשמצמוד על עיקרו. וטעם לקידוש היום על היין פי הוא פנגד יין המשומר בענביו וכל המכרה על היין בערבי שבתות זוהי וממלא גרבי יין ובפי' אמר נוקלת העה"ב שבת.

וכתיב ויין ישמח לבב אנוש אמר לבב ולא אמר לב רמז לב' לבות ואמרו בענין וסעדו לבב' שלא אמר לבב' שאין להם אלא לב א' נמצא לפי דבריה' פכל הבי"ת אינו ללא צורך כמו שיחשבו הפתאים אבל היא מורה על ב' לבות לא תעשה כל מלאכה אמר יפה ת"ת עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משפחת עון וע"כ קדמה העונה בשבת להיות עזר פנגדו לפי שהוא בטל ממלאכה וז"ש עונה של ת"ח מערב שבת לערב שבת ע"מ שלא לצאת ממה שכתבתי בו וי' אלו ואלו יש בו פי ששית ימי עשה ה' וגו' לא אמר בששית אלא ששית על פן י"ל פי מלת עשה משמשות לכאן ולכאן כלומר עשה ששית ימים עם השמים ועם הארץ עם הים ועם כל אשר בם ר"ל עם כל א' וא' הנז' עשה שי דברים והן בין פולם כ"ד ואלו הן כ"ד ספרים נקרא ימים נו שון אור כמ"ש ויקרא אלהים לאור יום אור שנאמר פי גר מצנה ותורה אור וזה שכתוב פי ששית ימים עשה ה' וחסר ממנו אות ב"ת כדי ללמוד מחסרונה וזה הענין לבד הפשט שאין ספק שהוא כאלו אמר בו' ימים שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ואעפ"כ כל מה שיוכל אדם לחדש בתורה על דרך האמונה יגדיל תורה ויאדיר בס' הבהיר לא אמר בששית ימים מלמד שכל יום יום יש לו פחו וינח ביום ה' פי עשה ששית ימים אלה הנק' תורה שבכתב וינח ביום הז' זו תורה שבעל פה וכשהוא אומר ביום הז' למדנו שאף יום הז' יש לו עיקר שאם לא הנה או' פי ששית ימים עשה וגו' לא הנה צריך לומר ביום הז' אלא בא ללמדנו שיש לו ז' ימים פנגד ז' אקלמים ונאקלים שיש בו א"י פנגד יום ז' ופסוק מלא הוא פי א"י נקראת מנוחה שנאמר זאת מנוחתי עדי עד וגו' ואומר פי לא באתם עד עתה אל המנוחה.

על שְׁנֵי הַעֲנִינִים אֵלּוּ שֶׁהִזְכִּיר שָׁהֵם עֲשִׂיתָ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וּמְנוּחָה בְּיוֹם הַזֶּה בְּרַךְ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיִּקְדָּשׁהּ כְּכֹר בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית כִּמ"ש וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ וְאֵל יִבְהִילֶךָ כִּי בּוֹ שָׁבַת לֹאמַר שְׁלֹא בָרַכּוּ וְלֹא קִדְּשׁוּ אֶלָּא עַל הַשְּׁבִיטָה וְעַל הַמְּנוּחָה שֶׁשָּׁבַת בּוֹ וְנַח בּוֹ מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ וּע"כ בָּרַכּוּ וַקְדָּשׁוּ שְׁאֵלּוּ לֹא פָּעַל קוֹדֵם יוֹם הַזֶּה לֹא הָיָה נִקְרָא נַח וְשׁוֹבֵת בּוֹ.

ול' בְּרַכָּה נּוֹפֵל עַל הַהִתְפַּשְׁטוֹת הַנִּמְשָׁךְ מִן הַמְּקוֹר בְּלִשׁוֹן בְּרִיכָה לְפִי שֶׁהוּא יוֹם מְנוּחָה קִדְּשׁוּ וּכְבָר רַמְזֵתִי פִירוּשׁ לְקִדְּשׁוּ וְכֵן וַיִּקְדָּשׁהּ בְּרַכָּה לְקַדְּוֶשָׁה לְפִי הַקְּבֵלָה קַדְּוֶשָׁה מְקַבֵּלֶת בְּרַכָּה כִּי הַבְּרַכָּה מֵאִין סוּף וַקְדְּוֶשָׁה הוּא מְקַדֵּשׁ.

ע"א הַקִּדִּים בְּרַכָּה לְקַדְּוֶשָׁה י"ל כִּי זֶה רַמְזוֹ לְקַדְּוֶשָׁה לְמַה שֶׁאָמַר כָּל הַמְּצוֹת פְּנֻלָן מְבָרֶךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר לְעֲשִׂיתָן. וְעכ"ז שֶׁאָמְרוּ שֶׁמְבָרְכִין עַל הַמְּצוֹת קוֹדֵם שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן אִם לֹא בְרַךְ יֵצֵא שְׂאִין הַבְּרַכָּה מְעַכָּב' הַמְּצוּה וְאִינָה אוֹסֶרֶת אֶלָּא מִן הַנְּהַגְנוּ בְּלִבְד שֶׁכָּף אָמְרוּ מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן עוֹבֵר לְעֲשִׂיתָן וְלֹא אָמְרוּ שֶׁאִם לֹא בְרַךְ עוֹבֵר לְעֲשִׂיתָן לֹא יֵצֵא י"ח אֶלָּא כָּף אָמַר שֶׁכָּף רָאוּי לְעֲשׂוֹת עַל פֶּן יֵשׁ לֹאמַר שֶׁאִם לֹא בְרַךְ יֵצֵא אֶלָּא שֶׁהַפְסִיד הַבְּרַכּוֹת וְרָאִיָה מְלוּלָב דָּאָמַר מִר מְדַאֲגָבְהִיָה נִפְיָק בְּיָה וּמִשׁוּם הֵכִי מְבָרֶךְ עַל נְטִילַת לִיָּלָב דְּמִשְׁמַע לְעַבֵּר וְשָׁמָּה תֵּאמַר מִפְּנֵי מָה אֵינּוּ מְפַסִּיד הַבְּרַכָּה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי לְמַעַל' לֹאמַר שֶׁבְּשִׁעָה שֶׁהַגְּבִיָהוּ לֹא הַגְּבִיָהוּ לְשֵׁם נְטִילָה אֶלָּא לְהוֹלִיכּוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבָרֶךְ עֲלָיו תְּחִלָּה וְאַחַר יֵצֵא בּוֹ וּמִן הַתּוֹרָה אֵינּוּ צָרִיךְ אֶלָּא לְקִיחָה בְּלִבְד דְּכַתִּיב וַלְקַחְתֶּם לָכֶם לְפִיכָ' יוֹצֵא בּוֹ מְשִׁלְקָחוּ כְּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ אַחַר שֶׁהִזְכִּיר הַזְּהִרָת הַשְּׁבוּעָה שְׁלֹא יֵשֵׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׂוֹא הַזְּכִיר שֶׁמִּירַת שַׁבָּת וְהַזְּהִיר עֲלֵיהָ וְהַזְּהִיר עַל כְּבוֹד אָב וְאִם שֶׁנֶּאֱמַר אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְאָמַר כְּבֵד אֶת אָבִיךָ וְגו' וְנֶאֱמַר כְּבֵד אֶת ה' מִהוֹנָה הַשְּׁוֹה הַפְּתוּב מוֹרָא אָב וְאִם לְמוֹרָאוֹ שֶׁל מְקוֹם.

וְנֶאֱמַר וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת וְנֶאֱמַר אִישׁ כִּי יִקְלַל אֱלֹהָיו וְנִשְׂא חַטָּאוֹ הַשְּׁוֹה הַפְּתוּב בְּרַכַּת אָב וְאִם לְבָרְכָתוֹ שֶׁל מְקוֹם וְכָל כָּף לְמַה לְפִי שֶׁג' שְׁוֹתְפִין יֵשׁ בּוֹ בְּאֲדָם הַקַּב"ה וְאָבִיו וְאִמּוֹ פִּיצַד כ' דְּבָרִים הֵם בְּאֲדָם עֲשֶׂרָה מִשְׁל הַקַּב"ה וְה' מִשְׁל אָבִיו וְה' מִשְׁל אִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר ג' שְׁוֹתְפִין יֵשׁ לוֹ לֹאד' הַקַּב"ה אָבִיו וְאִמּוֹ אָבִיו מְזַרֵּע לִבְנֵי שְׁמֵנּוֹ עֲצָמוֹת וְגִידִים וְצַפְרָנִי' וּמוֹחַ שֶׁפְּרָאֵשׁ וְלִבְנֵי שְׁבָעִינִים אִמּוֹ מְזַרְעַת אֲנָדָם שְׁמֵנּוֹ עוֹר וּבָשָׂר וְשַׁעַר שְׁחֹר שְׁבָעִינִים וְהַקַּב"ה נּוֹתֵן בּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה וְקַלְסָתָר פָּנִים וְרֵאשִׁית הַעֲינִים וְדִבּוֹר שְׁפָתַיִם וְשִׁמְיעַת הָאָזְנוֹן וְהַלּוּף הַרְגֵלִים וְדַעָה וּבִינָה וְהַשְּׁכָל וּמִן הַטַּעַם הַזֶּה הַשְּׁוֹה אוֹתָם לְכָל אֱלֹהֵי נְטַעַם לְכַבּוֹד אָב וְאִם וּמוֹרָאֵם לְעַבְדּוֹ אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לְנֶקַח מִשָּׁם לֹא תִרְצָח לֹא תִגְנֹף לֹא תִגְנוֹב לְפִי שֶׁאֵלּוּ הַמְּצוֹת הֵם שְׁכָלִיּוֹת וּמְתַסְיִבוֹת מְדַרְךְ הַשְּׁכָל וְהַחֲקָמָה וְאִפְּיָלוֹ לְדַעַת הַפְּתָאִים לְפִי קָצֵר דְּבָרָיו וְלֹא הָאָרִיךְ בָּהֶם כְּמוֹ הָאֲחֵרוֹת ע"פ שֶׁהָאֲחֵרוֹת מוֹשְׁפָלוֹת אֵין חִיּוּבֵן נּוֹדַע וְנִיכָר אֶלָּא לְחַכְמַיִם אֲבָל הַהִמּוֹן אֵינָם יָרִים בְּחִיּוּבֵן לְפִיכָף הַרְבֵּה לְבָאָר עֲנִינָם לֹא תַעֲנֶה בְּרַעָה עַד שֶׁקָר יֵשׁ בַּפ' ר.

מַעֲנָה וְעִדוֹת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת וְכִשְׁתַּפֵּס שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ וְהָיָה יָכוֹל לֹאמַר לֹא גִיד הָעִיר מְחֻשְׁבוֹתֵינוּ לְפָרֵשׁ אוֹתָם כָּל א' בַּב' עֲנִינִים וְנֶאֱמַר כִּי מִלַּת תַּעֲנָה פִירוּשָׁה עִדוֹת דְּרָךְ פֶּשֶׁט הַפְּתוּב וְהַעֲנִין.

וּנְפָרֵשׁ אוֹתָהּ כְּמוֹ כֵן מְלִשׁוֹן אֲעֲנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם כְּלֹאמַר לֹא תִתֵּן פֶּחַ וְעֵזֶר וְסָמָךְ בְּרַעָה וּנְפָרֵשׁ כְּמוֹ כֵן מִלַּת עַד בַּב' פָּנִים הֵא' בְּלִשׁוֹן עִדוֹת שֶׁהוּא הַדְּבָר הַיִּנְצָא מִפִּיו וְכ' עַד מִמֶּשׁ שֶׁהוּא הָאִישׁ הַמַּעֲמִיד עַד שֶׁקָר כְּלֹאמַר גַּם הוּא עַד שֶׁקָר כְּמוֹהוֹ שְׁלֹא יִזְמִין עַדִי שֶׁקָר אֶלָּא מִי שֶׁהָעִיד דְּבָר בְּשִׁקְרִים.

ובאומר ברעף ולא אמר רעף י"ל שיש פעמים שגם הנתבע בכלל השקר וכבר העיד הוא שקר על אחר ונפרע ממנוע"י התובע הזה הרשע שהביא עליו עד שקר אף הוא לא העיד עדות שקר מימיו ועדין יומו של זה עתיד לבוא ושיבוא אחר שיעיד עליו שקר שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו ע"ד ראה גולגולת ואמר לה על דאטפת אטפוף וסוף מטיפיף וטופון ענין אחר לא תענה ברעף עד שקר ומי שאינו ריע יעיד עליו עדות שקר אלא רעף זה הקב"ה שכל העוברים על מצותיו פאלו מעיד עדות שקר בעצמו אחר שהמצות הם שייכות למציאות הגוף ומספר האברים והגידים והצורה הראויה להם.

וע"כ אמר ברעף ולא אמר באחיה ללמדנו עדות כלפי מעלה וכשהזהיר על הריע ולא הזהיר על האחר ללמדנו שאין העדות פשרה בקרובים ואל תתמה על זה פי כל תרני"ג מצות של תורה פולן רמוזות בעשרת הדברות ר"ל שתחילתן לדעת שהוא נמצא.

שנייה לה לדעת ייחודו שהיא מצות עשה שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ודבר זה נרמז בדבור ראשון באומר אנכי ה' אלהיך כלומר דעו אותי כי אני מצוה ואני אחד כמו שמורות שתי המלות אנכי מורה על המצוי ה' מורה על ייחודו.

זהו תחלת סדר המצנן וסופן לא תסור מפל הדברים אשר יגידו לך ימין ושמאל לא תחמוד ראוי היה דבר זה לחתום בו עשרת הדברות שכן מצונו בשיר השירים אחר שסיפר בשבחו של הקב"ה שקראו רעי דודי שנ' זה דודי וזה רעי ואו' דודי צח ואדום ובסוף אמר חכו ממתקים וכלו מחמדים וכו' סיים פאן בלא תחמוד.

ולא נאמרה ט' בעשרת הדברות לפי שהיה מנהג בדורות הראשונות באומות העולם פשהיה א' שולח שליח למי שיהרוג השליח פותב בכתב סימן אהד שהיו קוראין אותו טיט"א ותכף שהיה רואה הכתב מי שנשמתלם לו ורואה הסימן שהוא היה הורג למי שהביא לו הכתב שהוא.

זה מנהג שמעתי שהיה ביז האומות. ומצאתי לו סמך מן הכתוב פי טיט"א סימן קשה הוא מלשון וטאטאטיה במטאטא השמד.

על פן ראיתי לומר כי מפני זה לא רצה הקב"ה לכתוב טי"ת בי' הדברות ששלח להם ביז משה רבינו ע"ה. ומשרז"ל כי הוא מפני שהיו הלוחות עתידין לישר שלא יאמרו פסקה טובתן ר"ל פי הטי"ת מורה על הטוב הואיל ופתח בה בתורה שנאמר וירא אלהים את האור פי טוב והיא ט' ראשונה שבתורה ודבריהם אמת: פרק כ קרוב לומר כי המלאך שנשמתלם להם לישראל הוא המלאך הממונה על הסרת העון וכפרת החטא והוא השרף שראה ישעיהו הנביא ע"ה עף אליו ברצפה אשר בידו שלקח במלקחיים מעל המזבח כמו שנאמר ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה וגו' שאם לא היה זה המלאך המשמתלם להם לישראל הממונה על הסרת העון וכפרת החטא וסליחת הפשע לא היה אומר להם פי לא ישא לפשעכ' כי אין בזה תימה אם לא יעשה דבר שאינו ממונ' עליו כי אין לו רשו' לעשותו על פן ראיתי לומר פי זה המלאך הנז' בכאן בתורה הוא השרף שראה ישעיהו והוא מיכאל כמו שנראה ממה שאמר בברכות גדול שנאמר במיכאל יותר ממ"ש בגבריאל דאלו בגבריאל פתיב האיש גבריאל אשר ראיתי בחזון ואלו במיכאל פתיב ויעף אלי א' מן השרפים וגו' וידענו כי זה המלאך הוא מפתח החסד והוא שר של ישראל שנאמר פי אם מיכאל שרכם והוא שר צבא ה' אשר בא אל הושע אחרי מות משה כמש"כ עתה באתי ולפי זה הפי נאמר שלקח נקרא שרף אע"פ שהוא של מים לפי שפא ברצפה של אש.

ועוד לפי שנהפכה מדת הרחמים למדת הדין כמו ש'יורה עליו ענין הפרשה שנאמר לה ואמרתי לעם הזה שמעו שמוע ואל תבינו וע"כ בא אליו ברצפה והמלקחים סימן לחנם גדול ולא בגחלי אש של יחזקאל שנאמר ויאמר אל האיש לבוש הבדים וגו' ומלא חפנה גחלי אש מבינות לפרובים וכתוב וישלח הפרוב את ידו מבינו לפרובים אל האש אשר בינות הפרובים וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים של ישעיה נקרא שרף מעל המזבח לכה היו שם מלקחים.

של יחזקאל נקרא לבוש הבדים מבינות לפרובים לא הוצרך למלקחים שהגחלים היו עומות ועל פן לקחם בחפניו או נאמר כי תבנית יד הפרוב במקום מלקחים ונקראו האצבעות מלקחים נזו הם הלוקחי והמזבח הוא האמצעי ועליו אש תמי' תוקד על המזבח והשרף לקח משם במלקחים.

ועתה הבן כי השרף הוא המלאך שהבטיח לישראל ללכת לפניו ועכ"ל להם לא ישא לפשעכם כלומר אפילו מה שהוא ממונה עליו אינו יכול לעשות בלא רשותי. ויתכן לפרש אותו ע"ד הודעה כלומר אע"פ שאמרתי לה שאני שולחו לשמרה בדרך אל תחשיבנו בעבור שהוא שומר אתכם עכ"ל הנה לו לסבול כל אשר תמרו בו כי השמירה אינה מאתו אלא מאתי והוא שלוחי ומה שהרשיתיו והשלטתיו עליו הוא עושה אבל דבר זה לא מסרתי בידו.

ואמר כי אינו ממונה על הפירה ואין זה המלאך אותו השרף גם זה טוב. וז"ש בהגדה אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע למלאך אתה מוסרני שאינו נושא פנים אם עונות תשמר זה אדני מי יעמוד שמה תאמ' אין הסליחה מסורה לה כי עמה הסליחה למען תנרא לא מסרת אותה שנאמר כי לא ישא לפשעכם וכתוב בענין בקשת פירה וסליחה אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב וגו' הזכיר הענין כמו שהוא זה למעלה מזה ואמר תחלה כל תשא עון ואחר וקח טוב כלו' קח ראיה ממדת הטוב דומה לו ויקחו האנשים מצידם ואת פי ה' לא שאלו כלומר לקחו ראיה מצידם שהיה יבש נקודים והאמינו לדבריהם שאמרו להם פי באו מארץ רחוקה ואת פי ה' לא שאלו לדעת האמת וכן אמר בקאן וקח טוב דברי טוב כמו ואתה תשמע (מן) השמים מכון שבת.

ובהגדה בענין את השמי' ואת הארץ אלו נאמר שמים וארץ שמו של הקב"ה הם עכשיו שנאמר את השמים ואת הארץ שמים שמים ממש וארץ ארץ ממש ואמרו אין טוב אלא הקב"ה שנאמר טוב ה' לכל וגו' ואחר שאמר וקח טוב אמר ונשלמה פרים שפתינו השפתיים הם המדות הרוחניות שבהם גבול המדות הגופניות והם תחלתם זהו ה' שפתי תפתח הם מודים לה ואכנס ופי יגיד תהלתך וכבר פירשתי פסוק זה בפ"ה.

וצריכין אנו לומר כי אין נשיאות העון אלא אחר התשובה וקרוב כמו שהורה ונשלמה פרים שפתינו כלומר פרים נאליים תחת שפתינו. ואם תרצה לומר כי הנסתר בפ' כי לא ישא לפשעכם אינו חוזר אל המלאך הנזכר אלא לנסתר כגון כי בצלם אלהים עשה את האדם וכן פסוקים הרבה בתורה ג"כ נכון לשניהם אם יהיה המלאך הוא השרף או מלאך אחר: פירק כא שלש מצות נתנו לישראל שכל א' וא' מהן נקרא אות ואלו הן מילה ותפילין ושבת.

מילה נקרא אות ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות וגו' תפילין נקראו אות שנאמר והיה לאות על ידכה שבת נקרא אות שנאמר ביני וביני בני ישראל אות וגו' מילה דוחה את השבת ואין תפילין דוחין את השבת אבל נדחין מפני שבת וטעם להיות כל זה ר"ל שתהיה מילה דוחה שבת ושבת דוחה תפילין ידוע בדברי רז"ל ואני לפע"ד דרך פשט אבאר דבר וארמוז טעם מפני מה מילה

דוחה שבת בתוך פי' ענין תפילין וטעם תפילין להיות נדחין מפני אות השבת לפי דעתי מפני שהתפילין אות ה"א שנייה של שם בן ד' אותיות כמו שאני עתיד לכתוב באות ה"א נברא העולם כמו שכתבתי על פן יש בו ב' טעמים שיהיו נדחין הא' לפי שמורה על מלאכה ומעשה וזה הטעם מספיק גם לי"ט שהן דוחין את התפילין והטעם הב' הוא שהשלי' מעשה בראשית מניח ה"א וקבעה ביום הששי ז"ש ויהי ערב ויהי בקר יום הששי כמו שכתבתי וכן נגדה יש לנו לחלוץ תפילין מפניה שבת.

וזה הטעם יספיק למה שאסרו לטלטל כל דבר שמלאכתו לאיסור. ע"א מילה דוחה את השבת מפני שהיא קבועה בגופו של אדם ואין הפסק לקיומה והשבת יש לה הפסק במוצאי שבת.

והשבת דוחה את התפילין שפבר התחילה השבת בשעה שאין מצו' תפילין נוהג' והיא בלילה שאין מצותו בליל' ביום וכיון שהתחילה מצות השבת אין לדחותה מפני אחרת שאינה פיקוח נפש ולא גזרת הפתוב וי"ט בכלל השבת שכולם נקראו מועדי ה' ועליהם א' שע"ה בתקמתו תן חלק לשבעה וגם לשמונה אלו ז' ימים שנקראו מקרא קדש ואלו הן הראשון וז' של חג המצות ויום א' מ"ת ויום הזכרון וי"ה וראשון ושמיני של חג הסוכות הרי אלו ז' וגם לשמונה זה שבת ויתכן לפרש רבוי וגם לרבות חולו של מועד ומ"ש תן חלק רמז לנשמה? תירה שיש לאדם בשבת ובי"ט.

ואינה מסתלקת בחולו של מועד ולא במוצאי י"ט לחול אעפ"י שאין חולו של מועד שלכן אין מברכין על הבשמי' במוצאי י"ט ואלו הח' ימים מפני שהם בתורה שבת ידוע הוא ממש"ה ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם ב' יום ראשון של פסח מורה עליו הכתוב שאמר ופסח ה' על הפסח ולא יתן המשחית וגו' ואמר פסח מלשון חלוף ח"ת בע' באותיות אה"חע אומרים פוסחים ופסח פלומר דלג כמו שפרש"י בין לזה ובין לזה לשון הילוף ולפי שהוא מדת החסד לכה אמר הכתוב למפה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו ואמרו בברכות פרק ה' והנצח זו מפתח של בבלים וכה"א ויז נצחם על בגדי וגו' ופסוק מלא הוא פימי צאתך ממצרים ארצנו נפלאות ומ"ש ר' עקיבא והנצח וגו' קרוב הוא לזה מאד שהרי כתוב וארד להצילו מיד מצרים ואע"ל אתכם מעני מצרים וגו' לכן אמר לבני ישראל וגו' וסמיך והבאתי אתכם וגו' וי"ל כי יציאת מצרים היתה כדי להכניסם לארץ.

ומסורת יצאו ב"י ממצרי' ג' וז' של פסח נידונו המצרי' במים ומוך' עליו מש"ה וי'רא ישראל את היד הגדולה וגו' ומ"ש את היד הגדולה לאו מפלל דאיכא קטנה שהרי כתי' גדולים מעשי ה' אלא על שם גדולת החסד שהיא נקרא פן.

וענין לומר כמו שאמר פני הכרוב אפי רב רבי אפי זוטרי שאלו הנה פן הנה אומר הידים הגדולות כי כבר ידוע הוא שיש לכל פנים שתי הידים אבל פשאמ' היד הגדולה נשמע שהיא גדולה מחברתה הסמוכה לה וזה דבר שא"א לומר פן שאפילו ב"ו הנה גנאי פענין זה.

וז"ש דין המצריים במים אל יד הגדולה יש לי ראיה במ"ש בפר' ה' הוואה תנא משמיה דר' עקיבא לך ה' הגדולה זו קריעת י"ס וכ"א וי'רא ישראל וגו'. ד' חג השבועות מתן תורה מפני שהוא מאד וז"ש ר"ע והתפארת זו מתן תורה ה' יום הזכרון כשמו פן הוא וסימן זה י'הא בידך ונדגמתו השופר וקבלתי מפי החכם ר' יוסף בר' שמואל ז"ל שפעליו נאמר הללוהו בתקע שופר ולפי זה הענין ראוי הוא יום הזכרון לתקיעת שופר ונ"ל כי מפני שהוא מקריע אמרו בפ' ה' הוואה תנא

שופר בתלום ישפים ויאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' קנדם שיקדמנו פסוק אחר ו' יוה"כ יום הדין מורה עליו תענו את נפשותיכם וכבר כתבתי ענין הנפש ומ"ש ר' עקיבא והגבורה זאת מפת בכורות.

מפרש שהיתה פונתו לומר שאע"פ שבאה ממדת הקסד מ"מ אנו צריכין לומר שהיא מפנימיות דין שהיה באות' המדה חוץ מזה ומזה שלא באו רז"ל לפר' פסוק לה' ה' הגדולה אלא פדי להודיע שאותן המלות נאמרו על ענינים ידועי' וכן האמת וכה היא הקבלה זו' יום ראשון של חג הסוכות לשון סוכה ברוח מקודש כמו שאמר באבי מלכה באבי יסכה יסכה זו שרה ולמה נק' שמה יסכה שסוכה ברוח הקודש מורה עליו הפתוב שאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' ובספר הבקיר ומאי אינהו סוכות א"ל בית פדכתיב בתקמה יבנה בית.

ומנ"ל דסוכות הוי בית דכתיב ויעקבנסע ספונה ויבן לו בית עד פאן וכתוב ה' בם סיני בקודש מכאן שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו ח' שמיני של חג הסוכות סמוך הוא אצל שבת וזה מבואר הוא מורה הפתוב עליו שאמר עצרת היא פ"ה היא עצורה בו ר"ל שבת עצורה אצלו כלומר שהוא שבת נק' אות היא וכתוב עצרת תהיה לכם ולא נאמר עצרת אלא בז' של פסח שפתוב בו עצרת לה' אלהיך ובח' של חג שנאמר בו עצרת תהיה לכם פסח ימין חג הסוכות בעמוד שמאל: פרק כב שלש מצות אלו שנקרא כל א' וא' אות אעפ"י שהאות מלשון ונתתם לי אות אמת יש ב' מהם שנוכל לפרשו מלשון אות ממש ר"ל מלשון אותיות הפתובות בספר והן תפילין ומילה שנא' בהן והיה לאות על ידכה ר"ל תעשה אות א' על יד שמאלה והוא קשר העשוי כמין י'.

וכן י"ל שיש במילה אות ממש וז"ש במדרש שה"ש השבעתי אתכם במה השביען ר' יהודה ברבי סימון אומר השביען במילה. בצבאות צבא שיש לי בה אות.

או באילות השדה ששופכין דמם פדם הצבי וכדם האיל לא אמרו שהיא לי אות אלא שיש לי בה אות. ופירושו עמוק מאד זהו וצאצאיו חתם באות ברית קודש ונכתב ידכה מלא ופי' בו החכם ר' עזרא ו"ל כי היא הספירה הה' ויפה פי' לפי חשבונה שלה' וכן לפי מה שפי' בד' פרשיות של תפילין.

ויש לפרש פי היא רמז לה' שניה של שם בן ד'. ופי' של פסוק כאלו אמר והיה ה' לאות על ידך והיה ידך נכתב בלא ה' וזה שארז"ל אמרה כ"י לפני הקב"ה רבש"ע שימני כחותם על לבך כחותם וגו'.

ותפלה של יד היא פנגד הלב היא צורת י' והיא רמז לה' נמצאו י' ה' מיוחדת א' בראשו של שם וא' בסופו ועל ב' ההי"ן של שם מי כמכה באלם ה' מי כמכה נאדר וגו' הראשון רמז לה"א שנייה של שם שהיא מדת הדין לכה נכתבו מי כמכה באלם חסרים הנאו של מי כמכה והיוד של באלם מלשון הבאה בתוקים ואלמים.

מי כמכה השנייה נאמר על הה"א הראשונה של השם המתעטפת בתקמה ואמר נאדר כלומר מעוטר ומלוכבש בקודש מלשון אדרת. וכבר כתבתי פי קודש היא התקמה שהיא מקור הברכה וכה"א שאו ידיתם קודש וברכו את ה' ויתכן לומר שכל אחת ואחת משתי ההי"ן אלו של כמכה הראשונה והשני רומזת וכוללת עמה ה' ספירות התחונות והב' פוללת עמה חמש ספירות העליונות כמו שיש להבין ממה שאמר נאדר בכת.

והחכם ר' עזרא פתב בהפך ואם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה ונשיב עליו מנאדר בקדש נורא תהלות שאין ספק מיעוט תהלות ב' והם שנא' עליהם ואתה קדוש יושב תהלות ישאל שפירושים סבה.

ואמת פי יש פנים בתורה ואלו ואלו דברי אלהים חיים ואולי יקשה לה מפני מה אין מניחין תפילין בלילה ויעלה על דעתה לומר פי יותר הנה ראוי להניחם בלילה ולא ביום שמניחים אותם ביום ולא בלילה לפי מה שפתינו פי התפילין פנגד ה"א שנייה של שם וכתבתי פי הלילה פנגד מדת הדין וא"כ היתה ראוייה מצנת תפילין בלילה ולא ביום טעם הדבר מפני רבותינו ע"ה גזירה שמה יפית בהם ויישן בהם ולפי דבריהם אנו אומרים פי התפילין זכרון ליציאת מצרים כמו שפתינו והאות היו"ד לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך פי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים ויש בהן זכרון פשאין מניחין אותן בלילה למה שפתינו ועבר ה' לנגף את מצרים וראה וגו' ועל שתי המזוזות וגו' ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף.

שאין ספק פי המשחית הוא מדת הדין פדכתיב וה' הפה כל בכור בארץ מצרים ובפני אפרו כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו וכשאין מניחין אותם בלילה יש בהן זכרון הענין הזה וכשמניחין אותם ביום זכרון יציאת מצרים שיצאו בבקר ואעפ"י שהיא פנגד מדת הרחמים שאין נמנעים ביום מן המצות שהם פנגד מדת רחמים.

אבל פשהכתו קובע זמן עשיית מצוה אין ספק פי יש לאותה מצוה ענין הראוי לאותו זמן הראוי לאותה סבה לקיים בה העולם. ונשוב לדרכנו ונ' פי תפלה של יד היא פנגד אות ה"א ב' של שם ומ"ש ולטוטפת בין עיניך פי הראייה מכח ה"א והשמיעה מכח הנא"ו ובספר יצירה י"ב פשוטות ה' ו' ז' ה' וכו'.

יסודן ראי' שמיעה וכו' בכאן רמז תשעה אספקלריאות. פיצד ה' ה' טטפת כמ"ש טט בכתפי שמים פת באפריקי שמים הרי ט' פנגד ט' אספקלריאות שמתוכם נתנבאו הנביאים חוץ ממרע"ה.

ידכה רמז אל ה"א שנייה של שם. וכבר כתבתי פי ה"א נקראת לב והיא חכמה שנתנה לשלמה וכנגד ה"א הזאת השנייה הם תפלה של יד ותפלה של ראש ה' בתים א' של יד וד' של ראש פמנין ה' וכשהוא מניח תפילין מניח של יד תחלה ואח"כ של ראש.

וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ של יד כמו שארז"ל והיו לטוטפת בין עיניך וכו' יהיו שנים ועוד יש לנו לתת טעם אחר שכן פתיב וקשרתם לאות על ידך תחלה ואח"כ והיו לטוטפת בין עיניך.

וטעם הדבר מפני שתפלה של יד היא פנגד האות עצמה ותפלה של ראש הוא הזכרון הנמצא מכח האות והנה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך והאות גורמת לזכרון ואין הזכרון גורם לאות וע"כ ראוי להיות האות קודמת ומתאחרת בשעה שחולצו שאם אין אות במה יהיה זכרון וראויות היו להיות זו את זו אלא שיש טעם בדבר.

והטעם הזה תלוי במ"ש הקב"ה מניח תפילין. ופי' המאמר הזה מפניך במשל בס' הבהיר למלה שהיה לו פסא ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר פיר לפעמים לוקח בזרועו ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי.

בְּזָרוּעוֹ יִקְבֵץ טְלָאִים פְּעָמִים עַל רֹאשׁוֹ רֹאשׁוֹ פֶּתֶם פִּז. אָמְרוּ לָמָּה שֶׁהוּא נָאָה וְהֵם לִישָׁב עָלָיו וְנָאָה שָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ אָמַר לָהֶם בְּמִ"ם פְּתוּחָה שֶׁנֶּאֱמַר אָמַת מֵאָרֶץ תִּצְמַח וְצִדְקַת מִשְׁמִים נִשְׁקָף.

וּמִ"שׁ בְּמִ"ם פְּתוּחָה בְּרֹאשׁוֹ פִּירוּשׁוֹ לְפִי שֶׁהִיא פְּתוּחָה בְּאֲמִצָּע אוֹתוֹת וּמִפְּנֵי שֶׁסָּמַךְ לוֹ מִ"ם סְתוּמָה שֶׁהִיא מְרֻבַּעַת יִתְכַּן לֹאמַר שֶׁלְכָף אָמַר תְּפִלִּין מְרֻבַּעוֹת הִלְכָה לְמִשְׁנֵי מְסִינֵי וְעוֹד מִצְאָתֵי מִפְּנֵי שֶׁשָׁל לָמָּה הַדָּבָר דוּמָ' לְמִלָּה שֶׁהִיא לוֹ כְּלִי א' נָאָה וּמְבוּשָׁם וְאוֹהֲבוֹ מְאוֹד.

לְפָעָמִים שָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְהֵינּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ לְפָעָמִים נִטְלוּ בְּזָרוּעוֹ בְּקִשְׁרָה שֶׁל תְּפִלִּין שֶׁל זָרוּעַ. לְפָעָמִים מִשְׁאִילוֹ לְבָנוֹ לְשִׁבְתָּ עִמוֹ.

לְפָעָמִים נִקְרָא פֶּתֶם כִּי בְּזָרוּעַ נוֹשָׂאוֹ בְּקָמִיעַ כְּעֵין פֶּתֶם. וְדוּמָה לָזֶה בְּמִ"שׁ בְּשִׁיר הַשִּׁירִי בְּעֵטְרָה שֶׁעֵטְרָה לוֹ אָמוֹ בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ א"ר יוֹחָנָן שָׂאֵל ר' שְׁמַעוֹן אֵת ר' אֱלִיעֶזֶר בְּר' יוֹסִי אֶפְסָר שֶׁשְׁמַעְתָּ מֵאֲבִיךָ מֵהוּ בְּעֵטְרָה שֶׁעֵטְרָה א"ל הֵן א"ל הַיָּאָף א"ל לְמִלָּה שֶׁהִיא לוֹ בֵּת יְחִידָה וְהוּא מְחַבְּבָה יוֹתֵר מִדָּאֵי וְהִיא קוֹרָא אוֹתָהּ בְּתֵי לֹא זָז מִחַבְּבָה עַד שֶׁקְרָאָה אִמִּי הַה"ד הַקְּשִׁיבוּ אֵלַי עֲמִי וְלֹאֲמִי וְלֹאֲמִי כְּתִי עֲמַד ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָנָן נִשְׁקָו עַל רֹאשׁוֹ א"ל אֵלָיו לֹא בָּאֲתִי אֶלָּא לְשִׁמוּעַ דְּבָר זֶה מִפִּיךָ דִּינִי הַמֵּאֲמָר הַזֶּה וְהַמְשָׁלִים עֲנֵן א' הֵם וְלִפִּי שֶׁעִיקָר גּוֹפוֹ שֶׁל אָדָם הוּא לְבוֹ לְכָף הַקּוֹבֵעַ הָאוֹת לְהִיּוֹת כְּנֶגֶד הַלֵּב וְהַזְכָּרוֹן בֵּין הָעֵינַיִם הוּא כְּשֶׁאָדָם רוֹאֵה אוֹת שֶׁנֶּעֱשֶׂה עַל אוֹדוֹת דְּבָר אֲזִי הוּא זוֹכֵר, הַדָּבָר הַהוּא וְרָאָה לְדָבָר הַהוּא שֶׁכֵּן אָמְרוּ שְׁאִין מִצְנַת תְּפִלִּין נוֹהֲגַת בְּלִילָה אֶלָּא בְּיוֹם ר"ל בְּשִׁעָה שֶׁיְכוֹל לְרְאוֹתָם.

וְכֵן יִתְכַּן לֹאמַר שֶׁהַתְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ הוּא כְּנֶגֶד מִשְׁ"ה אֲשֶׁת חֵיל עֵטְרַת בְּעֵלָה וְגו'. וְכַתִּיב וְרַחֲוֹק מִפְּנִינִים מְכָרָה רְמַז בְּכָאן הַתְּעֵלוֹת הַמְּדָה לְמַעְלָה לְמַעְלָה בְּחֲדָרֵי חֲדָרִים וְע"כ אַרְז"ל תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ שֶׁל יָד וְיָד שֶׁתְּלוּ הַטַּעַם לְפִי שְׁאִין מוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקַדְוִשָׁה קְלָה הוּא נֶאֱמַר עַל תְּפִלִּין שֶׁכָּבֵר לְבַשָּׁם אָבֵל חֲדָשִׁים שֶׁעֲדִינִין לֹא לְבַשָּׁם אָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָהּ שֶׁל יָד.

וְכָל זֶה נִכּוֹן מֵה שֶׁכַּתְּבִיתִי לְפִי שֶׁכָּבֵר נִתְקַדְּשׁוּ כְּשֶׁהִנִּיחָם בְּרֹאשׁוֹ אָבֵל אֵין וְהֵעֲנִין מִפְּנֵי עֲצָמָה ר"ל דְּנִגְמָתָהּ וְכַתִּיב יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים וְאָמְרוּ מִכַּהֵן שֶׁשְׁמִשְׁמֵשׁ לְפָנַי וְלִפְנֵי עַד שֶׁהִיא נִקְרָאת יְדָכָה כְּמוֹ הָרֹאשׁ כִּי כ' כְּמוֹ הַתְּחִלָּה וְנִקְרָאת חֲכָמָה כְּמוֹ מְקוֹר שְׁמֵשׁ הַשְּׁקָאֵת כָּל הַדְּבָרִים וְכַה"א הַחֲכָמָה תְּחִיָּה בְּעֵלָה וְאֵין לְפָרֵשׁ בְּעֵלָה מְלִשׁוֹן בְּעֵלָה אָמוֹ שְׁאִין לְחֲכָמָה אָדוֹן אֶלָּא הַקַּב"ה אָבֵל הִיא בְּעֵלַת אָדָם וּמִלְמַדַּת אוֹתוֹ וּמִיִּסְרָתוֹ כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר אֶף לֵילוֹת יִסְרוּנִי כְּלִיּוֹתֵי אֶף יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּעֵלָה מְלִשׁוֹן עֲלִילוֹת וְהַבִּי"ת מְשַׁמֶּשֶׁת כְּמוֹ בְּעֵלוֹתֶיהָ וּבִסְבוּתֶיהָ.

אוּ יִתְכַּן לְפָרֵשׁ בְּעֵלָה מְלִשׁוֹן בְּעַל הָאִשָּׁה כְּעֵנֶן שֶׁנִּי אֲשֶׁת חֵיל מִי יִמְצָא. וְאוֹמַר בְּטַח בָּהּ לֵב בְּעֵלָה וְאוֹמַר וַתִּתֵּן טָרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרוֹתֶיהָ: וְנִקְרָאת שֵׁם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַתַּעַשׂ לָהּ שֵׁם כְּהִיּוֹם הַזֶּה (לָד) כְּמוֹ נִיעַשׂ וְכַה"א אוּ הַנֶּסֶה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מִקְרֵב גוֹי.

וּמִפְּנֵי שֶׁתְּפִלָּה שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ הֵם מְעַנִּין אֶחָד אַע"פ שֶׁהֵם שְׁתֵּי מִצְוֹת לְכָף אַרְז"ל שֶׁחַ בֵּין תְּפִלָּה לְתְּפִלָּה עֲבִירָה הִיא בְּיָדוֹ וְחֻזְרִין עָלֶיהָ מְעוֹרְכֵי הַמְּלַחְמָה וְע"ד פֶּשֶׁט יִתְכַּן לֹאמַר כִּי הוּא בְּעֵבּוֹר שֶׁהוּא אוֹת וְהוּא נִקְרָא זְכָרוֹן וְאֵין לְשׁוֹחַ בִּינְתֵינִים.

וְז"ש הַפְּתוּב וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיהָ וְיִרְאוּ מִמֶּךָ. וְתִנְיָא ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר אֵלּוֹ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ.

הבנתי מתוך דברי ר' אליעזר הרב מגרמיזא כי הוא נ' על שי"ן של תפילין שהיא רמוזה בפסוק זה בראשי תיבות שם "יי" נקרא עליה זהו פדעת אונקלוס. ובספר הבהיר אלה ראש יו"ד שני לו שי"ן כולל כל העולם.

לדעת הרב צריכין אנו לפרש זה המאמר בענין שהוא פנימי יותר מן התפילין כמו שמורה עליו ה"א יו"ד וטעם הנחתם בשמאל לפי שפח תפלה של יד מצד שמאל ויהיה [זה הטעם שהאתרוג בשמאל ואינו נכון לפי דעתי.

וטעם להניח תפלה של ראש במקום המוח ושם פח הנשמה. והראוי לומר כי טעם הנחת תפלה של יד בזרוע שמאל לפי שהוא פנגד ימינו של הקב"ה ואין לומר פן באתרוג לפי שהם באים לרצות על המים וזהו ודאי קבלת פח ועל פן נוטל לכל א' וא' ביז הראויה לו ועוד אם נאמר לפי שהשמאל פנגד הימין ג"כ יהיה הימין פנגד השמאל ונמצא הכל לפי הפך ענינו וג' מינים משמאילים וא' מימין ואינו נכון.

ואומר נצבקה שגל לימינה בכתם אופיר. ותפלה של ראש נאמר שהיא שקרא הפתוב פתם אופיר או שהיא פנגדה.

ודומה לענין זה י"ל שמניח תפלה בשמאל לפי שהיא פנגד ימינו של הקב"ה הוא ענין ג' פסיעות שאחר תפלה שנותן שלום לשמאלו לפי שהיא ימינו של הקב"ה ואח"כ לימינו שהיא פנגד שמאלו.

ואין בזה טעם אתרוג בשמאל ולולב בימין וראיה גדולה לכל מה שפכתתי בענין התפלה הדל"ת והשי"ן שבתפלה של ראש ורצועה קטנה. ד"א קשר כמין יו"ד בתפלה של יד והשם הזה משמעותו דין.

נמצא כל מה שפכתתי בענין תפילין נכון מצד השם הזה ובשם זה ניתנה המילה לאברהם ולמה שניתנה בשם זה לכה היא דוחה את השבת ואעפ"י שארז"ל ביום ולא בלילה אפילו בשבת הדרש דברי אלהים חיים והפשט דברי מפרש יגדיל ויאדיר.

וראיה לזה הטעם שהוא נכון שאומר בתפלת יוצר של שבת וגם במנוחתו לא ישכנו וכתיב אשר פריו בתן בעתו ואמרו רז"ל זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש ותפלה של יד בית א' פנגד פנסת ישראל שאמר אחת היא יונתי תמתי.

ושל ראש ד' בתים פנגד ד' ראשי נהרות שנאמר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם פרד וגו' ומלת שם הוא שם למדתו של הקב"ה וזהו שפכתוב וירד ה' בענין ויתיצב עמו שם: פרק כג אחר שהשלמתי לכתוב מ"ש בענין תפילין ונתגלגל הדבר לדבר בפסוק וירד ה' בענין שהיא נאמר על י"ג מדות של הקב"ה הידועות בתורה הנני מפרש כל אותה פ' ואני מתחיל מראה אתה אומר אלי.

ודע פסוק ראה אתה אומר אלי יש בו ג' פעמים אתה ויהיה די בפעם א' שיאמר פן ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה ולא הודעתני את אשר תשלח עמי ואמרת ידעתיה בשם וגם מצאת חן בעיני ובזה יספיק ולא היל"ל שלשה פעמים אתה על פן אמרתי כי אתה הראשון נאמר על הנסתר והמורה על הנסתר להגיד לנו מי הוא מה שתראה בפסוק של מעלה ממנו מי אשר חטא לי אמתנו

מספרי וסמיה ליה ועמה לה נחה את העם וגו' כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורר אתה פן אכלה בדרך.

וכתיב אתם עם קשה ערף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיה ע"כ אמר אתה נורא אתה ומי יעמוד לפניך מאז אפה. אף חכמי הקבלה מפרשים אתה נורא אתה בענין אחר.

ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי והלא כבר אמ' לו הנה מלאכי ילך לפניך וכתוב ושלחתי מלאך לפניך וגו' ואיך אמר לו משה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי אלא בקש מלפניו שתלה שכינה ביניהם.

לפי שלא פי' שם המלאך לכה אמר לא הודעתני כלו' אחר שעדיין לא פרשת שם המלאך שאמרתי שתשלח עמי עדיין אין דבר זה מסור בידי ויש לי עדיין רשות לבקש מי שהוא גדול ממנו ואתה יכול לעשות לפי שעדיין לא מסרת השליחות בידי שאין השליחות מסורה בידי השליח עד שעת מעשה שמצוה אותו ואו' לו עשה כה וכה כמ"ש בפרק י"ט וכל זמן שלא נקבע השליח יכול אני לבטל המאמר ההוא וכאלו לא נגזר הוא דומה וז"ש במסכת ברכות שלשה דברים בקש מלפני הקב"ה ביקש שתשרה שכינה בישראל שנ' הלא בלכתה עמנו.

בקש שלא תשרה שכינה על עכומ"ז וניתן לו שנ' ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמ' ביקש להודיעו דרכיו של הקב"ה וניתן לו שנ' הודיעני נא א"ד. אמר לפניו רבש"ע מפני מה יש צדיק ורע לו צדיק וטוב לו רשע ורע לו רשע וטוב לו א"ל משה צדיק וכו' ואתה אמרת ידעתיה בשם.

כבר כתבתי מהו לשון ידיעה בשם בשמו של הקב"ה כלומר נתתי לו פת ובשמי שתהיה מקובל על ידו ובלשון גמרא בש"ם בגימטריא שם שלש מאות וארבעי' פנגד שם בן ד' אותיות שהוא עולה כ"ו ושדי שלשה מאו' הרי ש"ם.

ומצאנו חן בב' לשונות בל' מציאה וימצא יוסף חן בעיני אדוניו וישרת אותו. וכתוב ונח מצא חן בעיני ה'.

ובחן נתברכו השבטים שנאמר הילדים אשר חנו אלהים את עבדך ואומר אלהים יחנה בני והוא בא מפח הידיעה וכן תמצא בסדר ו' כפולות הששית חן ומ"ש שלמה לא לינדעים חן ראיה הוא לזה אלא שפי' בו לא לקלים המרוץ ולא לחכמים לחם ולא לנבונים עושר וגם לא לינדעים חן כלומר אל יבטח הקל ברגליו כי ינצל במרוצתו מן הרע שגזרו עליו מן השמים על חטאתו ועל זדונו כי לא ינצל ואם יזדמן לו שינצל מן רעה אשר היתה בעיר והוא נס מהרה אל אחת הערים וחי אל יחשוב בלבו כי בקלות רגליו נוצל כי לא כן הדבר אבל מן השמים גזרו עליו ולא נוצל אלא בחמלת ה' עליו וזהו לא לקלים המרוץ כלומר אינה גזרה חתוכה להמלט הקל ברגליו לא כן הדבר אלא גזירה הנה סבה לקלות כדי שימלט וכן החכם אשר מינה ה' מאכלו אל יחשוב בלבו כי בחמלתו הוא מתפרנס או יתפרנ' מחמלתו ולא ירא שנת בצורת לעולם אפי' חטא וסרח שאין הדבר כן אף בשעה שגזר עליו השם להתפרנס בחמלתו הנה צריך וראוי לאותו דבר ר"ל החכמה שהוא מתפרנס בה וכן הנבון אשר קנה עושר לא יקנהו פשיגזור עליו הבורא עוני אבל על כל פנים צריך למעשים טובים קודם שייגזרו עליו ממון בתבונתו וכפי תוקף מעשיו ורובם הוא רב עושר ואנרף זמנו וגם לא לינדעים חן גדולה מזו אני אומר כי אפילו בעלי הידיעה היודעים לא ימצאו חן בשביל ידיעתם כי החן כבר נגזר עליהם קוד' שהגיעו למעלת ידיעה זה הפלל כי

שְׁלֹמֹה ע"ה פִּינֹן לֹמֵר שְׁנֵי דְבָרִים שְׁמִנְהֵגוּ שֶׁל עוֹלָם הוּא שְׂיִהְיֶה לְקָלִים הַמְרוֹזֵן וְלַחֲכָמִים לְחֵם וְלַבּוֹנִים עוֹנֶשֶׁר וְלִיּוֹדְעִים חֵן וְאֵפ"כ אֵין לָהֶם לְחֹשֶׁב כִּי יוֹעִיל לָהֶם זֹאת וְלֹא יִהְיֶה צָרִיכִים לְמַעֲשֵׂה הַטּוֹב אוֹ כִּי הוּא זֶה שֶׁהוּא הוֹעִיל לָהֶם כִּי לֹא הֵרַק מִתַּת אֱלֹהִים וְכִבֵּר זָכוּ לְכֹה וּבְרוּךְ הַיּוֹדֵעַ בְּמָה זָכוּ וְקִלּוֹת הַרְגָלִים וְהַחֲכָמָה תְּבוּנָה וְהַדַּעַת סְבוּתָם הֵם וְהַסִּבָּה פּוֹעֵלֶת בְּרִצּוֹן הַמְסַבֵּב הַזֶּה נִרְאֶה מִדְּבָרֵי שַׁע"ה הַחֵן לְבַעֲלֵי דִינָה וְעַל כֵּן סָמָךְ מֵרַע"ה הַחֵן אֶצֶל הַיְדִיעָה.

וְעַתָּה הוֹדִיעֵנִי נָא אֵת דְרָכֶךָ. וְדַרְכֵיךָ שֶׁל הַקַּב"ה לֹא נֹדַע מֵהוּתָם אֲלֵא לְמֹשֶׁה וְאַלְיָהוּ וְאַלְיָשַׁע בְּלִבָּד כְּמוֹ שְׁכַתְּבָתִּי וְהֵם נִכְלָלִים בְּמִשְׁפָּט כִּי כָל דְרָכֵיךָ מִשְׁפָּט.

מִשְׁפָּט הוּא הַמְיַחֵד הַמְחַבֵּר אֵת כָּל כַּש"נ בְּמִקּוֹם אַחֵר כִּי הַמִּשְׁפָּט לֹאֱלֹהִים הוּא. וְאוֹמֵר וְשִׁפְטוּ אֵת הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק נִמְצָא הַמִּשְׁפָּט לְמַעַלָּה לֹאֱלֹהִים וְלִמְטָה לְצֶדֶק הוּא יְסוּד עוֹלָם הַנִּקְרָא צֶדֶק שֵׁנִיא צֶדֶק יְסוּד עוֹלָם וְאוֹמֵר צֶדֶק ה' בְּכָל דְרָכֵיךָ וְנִק' יִשְׂרָאֵל גּוֹי שֶׁל צֶדֶק שֵׁנִיא וְנִבֵּא גּוֹי צֶדֶק שְׁוֹמֵר אֲמוּנָתוֹ כְּלוֹמֵר גּוֹי שֶׁלֹּהֲקַב"ה וְעַכ"א מִשְׁפָּה וְהֵם תְּכוּ לְרַגְלֶךָ.

וְכִבֵּר כְּתַבְתִּי כֵּן יֵשׁ מִשְׁפָּט לְמַעַלָּה מִמִּשְׁפָּט וְאֲדַעְךָ. כְּלוֹמֵר אַחֵר שְׁתַּמְסוֹר לִי מִפְּתַח דְרָכֶךָ וְאֵי דִיעַת מֵהוּתָם אֲנִי אֲדַעְךָ ר"ל אֲמַשִּׁיךָ כָּל דְבָר כְּפִי מֵה שְׁאֲצַטְרֶךָ אֲלֵיו וְאֵל תִּעַכַּב מִדַּת הַדִּין ע"י וְעַכ"א לְמַעַן אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ בְּעַת שְׁאֲמַשִּׁיךָ רִצּוֹנֶךָ.

ע"א לְמַעַן מִצָּא חֵן כְּלוֹ' דְבָר זֶה יֵשׁ לָךְ לַעֲשׂוֹת לִי לְמַעַן כִּי אֲנִי אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ. וְלֹא נִצְטַרְךָ לֹמֵר הַחֵן בָּא בְשִׁבִּיל הַיְדִיעָה וְיֹאמֵר פְּנֵי יִלְכוּ לֹא פִירֵשׁ ע"י מִי הַשִּׁיבוּ פְּנֵי יִלְכוּ וְהַגִּיחוֹתִי בְתַמִּיָּה וְהוּא מְלִשׁוֹן פֶּעַס כְּמוֹ אֲכַפְרָה פְּנֵיו כְּלוֹמֵר דְבָר זֶה אֲתָה שׁוֹאֵל מִמֶּנִּי שְׁאֲעֲזוּב עִסִי וְחַמְתִּי וְאֲתַרְצֶה לָךְ דְבָר גְּדוֹל הוּא לְהַתְרַצוֹת בְּעַת הַפֶּעַס וְעַל כֵּן הַשִּׁיבוּ אִם אֵין נִיָּה הוֹלְכִים אֵל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה אִם כָּל כֹּף קָשָׁה לְפָנֶיךָ לְהַתְרַצוֹת לָהֶם עַתָּה אֵל תַּעֲלֵנוּ זֶה סְבוּר הַיִּתִּי כְּשִׁאֲמַרְתָּ אֵלֵי הַעַל אֵת הָעָם הַזֶּה שְׁפָבֵר נְתַרְצִי לָהֶם וְעַכְשָׁיו אַחֵר לֹא נְתַרְצִית לָהֶם לְמָה תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה לְמָה צִוְּרָךְ לָנוּ הַלֵּת אוֹתָנוּ בְּיַד אוֹיְבֵינוּ וְכִמָּה דַע אֵיפּוֹא כִּי מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמְךָ הֲלֹא בְלִכְתָּךְ עֲמָנוּ הַפְּסוּק הַזֶּה לְפִי מֵה פִירֵשְׁתִּי שְׁאֵין זֶה מִקּוֹמוֹ וְהִזָּה רֹאוי שְׁיִכְתַּב קוֹדֵם הוֹדִיעֵנִי נָא וְיִהְיֶה הַסֵּדֵר כֹּף וְאֲתָה הוֹדַעְתָּנִי אֵת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי.

וְיִכּוֹל אֲנִי לְבַקֵּשׁ מִי שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מֵאוֹתוֹ מִלֶּאֱךָ כְּמוֹ כְּתַבְתִּי לְמַעַלָּה. וְאַח"כ א"ל שְׁיִלְךָ שְׁכִינְתוֹ עִמָּהֶם וּז"ש הֲלֹא בְלִכְתָּךְ עֲמָנוּ וְאַח"כ אָמַר הוֹדִיעֵנִי נָא עַל רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן לְפִי מֵה שְׁאֲמַר רֹאֵה אֲתָה או' אֵלֵי עַל אֵת הָעָם הַזֶּה וְאֲתָה לֹא הוֹדַעְתָּנִי וְגו' חֲזוּר וְאָמַר וְכִמָּה יִנְדַע אֵיפּוֹא כִּי מִצָּאתִי חֵן ו' וְלְפִי שְׁאֲמַר וְאֲתָה אֲמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם וְגַם מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אָמַר הוֹדִיעֵנִי נָא וְגו' לְמַעַן אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ וְהַשִּׁיב פְּנֵי יִלְכוּ חֲזוּר וְאָמַר אִם אֵין פְּנֵיךָ הוֹלְכִים.

עַד שְׁנִתְרַצָּה וְהַשִּׁיבוּ גַם אֵת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ אֲעֲשֶׂה גַם רַז"ל דְּמַלַּת אֵת לְרַבּוֹת וְגַם הוּא ג"כ לְרַבּוֹת וְהַדְּבָר הַזֶּה אֲחַד. הֲרֵי כָּאֵן ג' דְּבָרֵי וְבִקְשׁ מֹשֶׁה מִלְּפָנֵי הַקַּב"ה וְאֵלָיו הֵן שְׁיִלְךָ הַקַּב"ה בְּיִשְׂרָאֵל וּז"ש הֲלֹא בְלִכְתָּךְ עֲמָנוּ שְׁלֹא תִשְׁרָה שְׁכִינָה בַעֲכוּמ"ז וּז"ש וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְךָ וְשִׁיּוֹדִיעֵנוּ דְרָכֵיךָ וּז"ש הוֹדִיעֵנִי נָא אֵת דְרָכֶךָ.

וְכִשְׁרָאֵה מֹשֶׁה שְׁהִיָּתָה עַת רִצּוֹן בְּקִשׁ עוֹד דְבָר גְּדוֹל וְאָמַר הֲרֹאֵנִי נָא אֵת כְּבוֹדֶךָ. וְמֵה שְׁהִיָּתָה הַתְּשׁוּבָה נִלְמוּד מֵה הִיָּתָה הַשְּׁאֵלָה שְׁאֲמַר לֹא תוֹכַל לְרֹאנוֹת אֵת פְּנֵי לְמַדְנֵנוּ שְׁרֹאֵינִי הַפְּנִים בְּקִשׁ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְקָרָא אוֹתוֹ כְּבוֹדֶךָ וְלְמַדְנֵנוּ שְׁהַפְּנִים נִק' כְּבוֹד.

אני אעביר כל טובי על פניו לשון אצילות כלו' האצילות המתאצל מאתי עד המעלה הי'. ע"א
כל שהוא טובי וקראתי בשם ה' לפניו יש לתמוה בכאן מב' מלות נאמרות בענין באומרו על פניו
שפשטן כמו לפניו וכן ותעבור המנחה על פניו וכן אפשר על פני בעל צפון ואמנם יש בו אריכות
לשון והיה יכול לומר אעביר כל טובי לפניו.

ומ"ש ביעקב על פניו ולא אמר לפניו ללמדנו שהיה מצטער לפי שהוצרה לכה. אבל בכאן מפני
מה האריה ולא אמר לפניו וי"ל שרמז לו רמז ממה שהיה עתיד לומר לפניו בשומעו מדת ארה
אפים שא"ל הקב"ה אף לרשעים אמר לפניו משה לצדיקים ולא לרשעים ר"ל שהיה קשה למשה
שיאריה אפו לרשעים.

וקראתי בשם ה' לפניו זהו הודעת דרכיו כמו שפיר' ואמר וסננתי את אשר אהון ורחמתי את
אשר ארחם יש לתמוה ממ"ש וקראתי בשם ה' זהו הודעת דרכיו היל"ל באוניו ואין זה דומה לו
ויקרא לפניו ככה יעשה לפי שהיתה שם תנועה לשניהם הגיד הפתוב כי המן הולך לפניו וקורא.

וכן ויקראו לפניו אברהם והדומה לאלו כולם נאמרים על הקבל' הקורא אבל בכאן לא היתה תנועה
למשה ואיך יתכן לומר וקראתי בשם יש מקומות שאין שם הליכה כגון ויקרא שפן את הדברים
וגו' וכיוצא בזה לפי שהיתה קריאה בספר נופל בו לשון פנים כלומר לפניו היה קורא בספר והוא
רואה כשמענין בספר וקורא בו אבל במקום שלא היתה תנועה לשומע ולא ספר לקורא איך יתכן
בו לשון פנים על כן אני אומר שאינו קריאה ממש ויהיה פי' ענינו כפי' וכל העם רואים את
הקולות.

וסננתי את אשר אהון במדת הדין. ורחמתי את אשר ארחם במדת רחמים.

כלומר מי שראוי ליטול בדין ובמדת הרחמים ועל מה ששאל לראות כבודו שהוא פניו השיבו
לא תוכל לראות פני והיה בעבור כבודי בכאן קרא הטוב הנזכר למעלה כבודי. עד עברי.

לא אמר עד עברו מפאן למדנו שהוא טובו שהוא וכבודו א'. והפן בד' ענינים אלו הנאמרים בפ'
תחלה אמר אני אעביר כל טובי על פניו ואח"כ אמ' והיה בעבור כבודי ואח"כ עד עברי ולבסוף
אמר ויעבר ה'.

נמצאו ארבעתם רמז לשכינה כמו שתרגם אונקלוס וראית את אחורי אינו לשון אהור אלא לשון
חור מלשון החורים והסגנים שהוא לשון חנין וכן שלשה סלי חורי והא"לף בו כאל"ף אפניו
וכמו אל"ף של ארוע נאחותי וכן אל"ף של אחורי וכאלו אומר לו את חורי פי' אספקלריא
המאירה.

ומשז"ל שראה קשר של תפלין תן דעתך להבין בשבע ותמצא מפורש מה שפתיתי שפכר ידעת
כי קשר של תפלין הוא עשוי כמין ד' והיא הג' מן השבע כפולות ויסודה חכמה ומכאן יש לקרוא
הד' תורה שבכתב ותורה שבעל פה וסימן זה? היא מסור בינה.

ראשון עליה ככרמל למעלה ממנו ודלת ראשון פארגמן. אומר אני כי משמע אומרו דלת ודלת
למעלה ממנו מלך אסור ברהטים מלשון תרגום ורהט והחיות רצוא נשוב ועכ"א שראה קשר של
תפלין ועוד אמר שראה אפי' כמו שאני עתיד לכתוב והפל א' ופני ממש לא יראו והוא השער
הפנימי שבב' שערי בינה שפולן נתנו למשה חוץ מא' וקבלתי פי' ו' שערי בינה כנגד ה' חומשי
תורה י' פנים לכל א' וא' נמצאו ו' ומה שפנגד הפנים הנ' לא השיגו משה וי"ל כי על פי היו פנים

בתורה שלא נכתבו אלא על ידי ומעשה כגון פסח שני ופ' נחלות וכיוצא בהן ועכ"א נתנו למשה חוץ מא' ר"ל שלא השיג הענין אלא כשאר כל ישראל ועל כן הוצרך לידי מעשה ואלו השיגו לא היה צריך למעשה אבל לא השיגו אלא מתוך אספקלריא א' הנקראת אספקלריא המאירה שלא השיגה כל נביא וחונה וזולתי מרע"ה והיה נכון לבקר לקבל כמו בקר תשמע קולי בקר אערוך לה ועלית בבקר בג' מקומות נצטנה משה לעלות תחלה כתוב ואל משה אמר עלה אל ה' וגו' וכתוב עלה עלי ההרה פי' מקום המעמיד מה שלא עשה תחלה ובכאן פתיב ועלית בבקר וגו' ולא פ' אלא ונצבת לי שם על ראש ההר והוא דבר הלמד מענינו שאמר הודיעני נא וגו' ועל מה שלמעלה מן הדרכים אמר לא תוכללראות את פני ירד ה' בענין לשון ירידה ממש כענין השג' דבר כמו ירד בעמקה של הלכה וכן ירד לסוף דעתו וכן יורדים במקרה.

בענין ה' שמות יש לו לענין. ענין עב אד חזיו נשיא ענין שנעשים בני אדם ענינים אלו לאלו וכו' כמו שהוא בב"ר.

נמצאת אומר מלת ענין גזור מענין ענוה ואמרו ענוה גדולה מכולם והיא ראש ליראה והיראה עקבה שנא' עקב ענוה יראת ה' מפאן למדנו שהאותיות נקראות חכמה במקצת מקומות ויתניצב עמו שם ואח"כ נסת' בשם מוכרת ותראה פי' הוא נפסק בטעם טרח"א וילשון קריאה משמש ב' או ג' ענינים ואתה בחר לה הטוב וקח ענין א' לזה ולאשר שלמעלה שנאמר וקראתי בשם ה' לפניך שהוא הודעת דרכיו והיחוד השלם והגדול הזה עד אי"ן סוף ונמשך מאי"ן סוף אל הלוחות הוא הברית אשר עם י"ג מדות שלא יחזרו ריקם הוא היה ידיעת דרכיו וז"ש נתעטף הקב"ה כש"צ והראה לו מסיני וכו' י"ג מדות הללו י' כנגד מעשה מושפלים ו' נפשות ע"א הנפש הם ג' פחות זה למעלה מזה והחומר ההיולי וט' גלגלים הרי י"ג וכנגדו י"ג מדות.

ע"א ט' גלגלים וד' יסודות הם י"ג נייעבר ה' על פניו תרגם אונקלוס ואעבר ה' שכינתיה על אפיה. ויקרא פלומ' שכינה קראה וי"ג מדות אלו ו' ראשונות מדות רחמים שש אחרונות מדת הדין לכה אמר ורב חסד זהו לפי פשט המנהג שאנו מתחילין למנותן מהשם הראשון אף יש מקומות שאין מונין אותו וכן ג"כ דעת רבינו משה פי' ורב חסד הוא מדה ששית כמו שנראה מהעתיקת ספר המורה וכן דעת הגאון כמו שכתב הרב הגדול ר' יצחק ז"ל בר"ה פ"ק פתב הרב ר' עזרא צריך אתה לדעת פי' כל י"ג מדות הם רוחניות כמו שתמצא באלה ש"ר שפתיבי התם ואע"פ כן כולם מן התשובה כמו שיש בסודם דברים רוחניים וגופניים.

והשם הא' התשובה. והב' מדת רחמים וא"כ רחמניות ע"כ ולא הבנתי דעתו במדת רב חסד אם קורא אות' ששית או שביעית שאע"פ שנוט' לשונו להיות כף הנה לו לפירוש עוד ביאור כן ולא פירוש מתי ארף אפים שאמר בענין וימהר משה וגו'.

מה ראה רבי חנינא בן גמליאל אמר ארף אפים ראה. רבנין אמרו אמת ראה.

תניא כמאן דאמר ארף אפים וכו' ועוד אמרו לאיזה מהן השתתנה רבה אמר על החסד שנא' וימהר משה וא"ו. ר' אלעזר אומר על ארף אפים ורבנין אמר על מדת רחמים.

והנני מפרש לפי דעתי כי מ"ש מה ראה אין ספק פי' הוא כאלו אמרו מהו וראית את אחרורי ור' חנינא אמר ארף אפים ראה ורבנין אמרי אמת ראה ותניא כמ"ד ארף אפים. ופי' ארף המשכת הגבורה לתורה פדכתיב שכל אדם האריך אפו אף זה הוא הגבורה איזהו גבור הכובש את יצרו ותפארתו עבדך על פשע שהוא פנימי יותר מארף אפים ורבנין אמרי אמת ראה.

והמתחלוקת ביניהם אם המדות נזכר מלמעלה למטה או מלמטה למעלה האומר ארף אפים ראה מתחיל מלמטה מן היסוד ואין לו בָּהֶן אֵלָא הַרְאִישׁוֹנוֹת וְעֲלֵיהֶּן נִקְרָא ה' צָדִיק וְהוֹלֵךְ וְעוֹלָה נִמְצָא בְּשִׁישִׁית מְגִיעַ לְאַסְפֵּקְלֵרִיא הַמְּאִירָה.

והאומר אמת ראה מתחיל מן החכמה נמצא הח' אספקלריא מאירה וכשננו קוראים אותם מדות לא קראנו אותם פלים או מקבלים. ועתה תן לבך להבין ההפך שיש בי"ג מדות אם נאמר כי ורב חסד הוא שביעי יהיו מדות להמשכות הנמשכות ממה שאין המחשבה משגת ושם ראשון מדה אחת וכן השני והשאר שתים לכל א' וא' זולתי היסוד שאין לו בָּהֶן אֵלָא א'.

ואם נאמר כי היא מדה ששית יהיו מדות של חכמה והשם הראשון מפאן ואילך שתים לכל א' נמצא ורב חסד מטה כלפי חסד ר"ל אמצעי בין שהוא מדה ששית בין שהוא מדה שביעית לפי דברי האומר אמת ראה רצה לומר שמסדר המדות מלמעלה למטה.

אבל לדברי האומר ארף אפים ראה ר"ל שמסדר מטה למעלה ואם נאמר כי ורב חסד היא מדה שביעית הראשון מ והוא היסוד ואם נאמר שהיא ששית הראשון שם שנאמר עליו ה' עזו לעמו יתן הב' מדה והוא היסוד נמצא ורב חסד אמצעי לדברי הכל בין מלמעלה למטה ממטה למעלה בין שיהיה ורב חסד מדה ז או ו'.

ולא פירשתי כל זה אלא כדי ש ורב חסד מטה כלפי חסד על הנכון פעננו אחד לכולם. ענין אחר האומר ארף אפים ראה והאומר אמת ראה הכל מודים כי אספקלרי' ראה אבל זה קראה ארף אפים כלומר הכח הנמשך מן עבודה הוא אספקלריא המאירה וזה קראה אמת כלומר א המדה עצמה היא אספקלריא המאירה.

ע"א לדברי האומר ארף אפים יהיה פיו המשכה נמשכת מן העבודה הי' והמתחלוקת בין ארף אפים ראה ובין אמת ראה פלו אם המדות בפתב או על פה כי האומר ארף אפים ר"ל שהם קבלת הי' ואל יהי ר בעיניו.

וכל זה שפתבתי הנראה לי שמקובל בידי הה"א הראשון עצם והשאר הש' מז' כפולות. ארף יש הפך א' ידוע לכל כי פוקד עון אבות אינו מן המנין לד האומר כי ורב חסד הוא מדה שביעית והוא מדה י"ג לדברי הרב בעל המור' וד גאון שפתב הרב אלפסי ז"ל ונתחכם ר' יוסף קמחי פי' ענין פרשה זאת על הפשט שיש בו קירוב אל האמת במקצת דבריו.

פני ילכו. המלאך הנכבד שיש אשר אתה מבקש.

אם אין פניו הולכים פאשר אני מבקש שילך עמנו ונהו ובמה י איפה כי מצאתי חן גו' הלא בלכתה עמנו ולא לפנינו נראה מדבריו אלו כי הטר היתה שילך המלאך ההוא ביניהם כי אינו מבקש לפניו הראני נא את כב בקש שיראה לו המלאך המעולה שברא שהוא פבודו הנקרא מלאך הפבוד ענהו אעביר כל טובי על פניו.

כל טובי הגדול שיש לי המלאך המכובד שבשמים וקרי הוא יקרא בשמי במקצת דבריו אלה קרוב מעט אל האמת: פרק כד לפי מה שפתבתי כי הראיה מפת הה"א והשמיעה מפת הו"א לפרש סדר תולדות השבטים ולומר מפני שהיו האמהות חכו וצופות ברוח הקודש קראו שמות בגיהן על פי הראוי.

והתחילה לֵאמֹר וְקִרְאָה הָרֵאשֹׁן רְאוּבֵן וְאַמְרָה כִּי רָאָה ה' בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי וּמִקְרָא מְלֵא שְׂמֵדָמָה הָאֵהָבָה לְגַחְלֵי אִשׁ רְשָׁפֵיהָ רְשָׁפֵי אִשׁ שְׁלֵהֲבַת יָהּ וְאִין לָהּ בְּעוֹלָם רְשָׁפֵי קִשִׁים מִמֵּדַת הַדִּין.

וְאַחַר שִׁקְרָאָה שֵׁם הָרֵאשֹׁן עַל שֵׁם הָרֵאִיָּה קִרְאָה הַשְּׂנִי עַל הַשְּׂמִיעָה כְּדִי לְרַמּוֹז שְׂמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה ה' ו' שְׂמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה הוּא ה' תְּמַשָּׁה חֲנוּמְשֵׁי תוֹרָה ו' שְׂשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה אִין סִפְק כִּי הֵם שְׂמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וַיֵּשׁ לֹדְמֵר בְּזָה כִּי פְּוֹנְתָם בְּאֵם ה' ו' שְׂמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה עַל ה"א שְׂנִיָּה וְהוּא"ו מְלַפְנֵיהָ אֵלֵא שְׁהַזְכִּירוּ הָאוֹתוֹת בְּסִדְרָה שֶׁבְּאֵלֶף בִּי"ת מֵה מְתוּק מְדַבֵּשׁ הַמְּאַמֵּר הַזֶּה אִם תְּפָרֵשׁ כִּי הִי"וּד וְהֵה"א הַנְּשָׂאֲרֵי מִד' רִמְזוּ לְאַמְתָּתוֹ אוֹ בִּיאוֹר אֲמַתָּתוֹ אִז תְּבִין עֵנִין ה' א' וְשְׂמוֹ א' שְׂיִדְעָתָ שְׂיֵשׁ א' שֶׁ רֵאשׁ הַדְּבָרִים וְהַתְּחִלַּת 'וַיֵּשׁ א' שֶׁהוּא דְבוּק זֶה בְּזָה וַיֵּשׁ א' שֶׁהוּא כּוֹלֵלִם וּכְבָר פְּתַבְתִּי דַעַת אוֹנְקִלוֹ בַתְּרַגְוִי שְׂפֹן שְׂמוֹ שֵׁם וְאַמְר' וַתְּפַתַח וַתְּרַאֲהוּ אֵת הַיָּלֵד וַתֵּרָא מִב"ל שְׂרָא עִמּוֹ שְׂכִינָה.

כֹּל זֶה הוּא רְאִיָּה בְּאוֹמְרָם ה"ו שְׂמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה עַל ה"א שְׂנִיָּה אֲמָרוּ וַיִּתְּכֵן לֹדְמֵר כִּי הוּא"ו הֵם שְׂשׁ קְצוֹת עֲלִיוֹנִים א' מֵהֵם מְעַרְב שְׁהָרֵי הֵם שְׂשׁ מְתוּדָה וְלֵא יִתְּכֵן לֹדְמֵר שְׂשׁ קְצוֹת שְׂפָלִים לְפִי שְׂאִינָם שְׂמוֹ אֵלֵא חֲתוּמִים בְּשְׂמוֹ וּכְשִׁקְרָה אוֹתוֹ שְׂמַעוֹן אֲמָרָה מְפָנִי מֵה קִרְאָה אוֹתוֹ שְׂמַעוֹן עַל כִּי שְׂמַע ה' כִּי שְׂנוּאָה אֲנֹכִי וְד בְּרוּר כִּי כַח הַשְּׂמִיעָה דִּין וּמְפָנִי מֵה סוֹתֵר מִפְּחַ הָרֵאִיָּה שֶׁהַקוֹל נְשַׁמַּע וְאִינוּ נֵר וְאִינוּ נִתְּפֵשׁ וְהוּא מְתַפְּשֵׁט בְּרוּחַ כְּמוֹ שְׂפַתְבְּתִי שֵׁם הַג' נִקְרָא לוֹי ע"ש וַתֵּאמֶר עַ הַפַּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי מַעֲנִין כְּתֵר מְלִשׁוֹן כִּי לֹיִת חֵן הֵם לְרֵאשָׁה.

וּלְפִי שֶׁהֵם שְׂנִיָּים נִישְׁבֵּט לוֹי לִב' מְשַׁפְּחוֹ מְשַׁפְּחַת לוֹי וְכַהֲוֶנָה וּכְבָר יִדְעָתָ עֵנִין הַפְּתוּב שֵׁנ' וְכַאֲת אֵל הַכְּהֵנִי הַלוֹיִם לְמַטָּה מִן הַכְּהֵנִים הַשׁוֹפֵט לְמַטָּה מִן הַלוֹיִם אֲשֶׁר יִהְיֶה בִּימֵים הֵהֵם אִין לָהּ אֵלֵא שׁוֹפֵט שְׂיִהְיֶה בְּיָמֶיהָ.

כְּלוּמֵר אֵל תַּחֲשׁוּב בְּקוֹרְאֵי אוֹתוֹ שׁוֹפֵט שְׂיִהְיֶה מִבֵּית הַדִּין שְׂאִינָנוּ אֵלֵא שְׂיִהְיֶה בְּיָמֶיהָ. אֲבָל עַכְשָׁיו כְּאֲשֶׁר הַנְּשַׁמּוֹת לֵא שְׂלֵטָה בָּה עֵין הַרַע בְּאֲמָרָה כִּי יִלְדַתִּי לוֹ ג' בָּנִים וּקִרְאָה שֵׁם הַרְּבִיעִי יְהוּדָה שְׁהוּדָה וְלֵא בּוֹשׁ וְגַם גָּרַם לְרֵאוּבֵן שְׂיוּדָה וְזֵהוּ עֵנִין תְּשׁוּבָה וּלְפִי שְׂגָרַם לְרֵאוּבֵן שְׂיוּדָה זָכָה שְׂיִצְאָ מִמֶּנּוּ דוּד שְׁהַרְשִׁיעַ אֵת עֲצָמוֹ וְהַצְדִּיק אֵת יִשְׂרָאֵל שְׂנֵאָמֵר וַיֵּאמֶר דוּד בְּרֵאוֹתוֹ הַמְּלֵאָה הַמְּכָה בְּעַם וַיֵּאמֶר אֲנֹכִי חֲטָאִיתִי וְהַרַע הַרְעוֹתִי וְאֵלֶה הַצָּאֵן מֵה עֲשׂוֹ ה' אֵלֵהִי תְהִי נָא יְדָה כִּי וּבְבֵית אָבִי וּבְעַמִּי לֵא לְמַגְפָּה.

וְלֵא כְּשֵׁאוּל שְׂאָמֵר אֲשֶׁר חָמַל הָעַם עַל מֵיטֵב הַצָּאֵן וְהַבְּקָר וְגו'. וְהַקִּים עוֹלָה שֶׁל תְּשׁוּבָה דְאָמֵר ר' שְׂמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי א"ר יוֹנָתָן מֵאֵי דְכַתִּיב נָאֵם דוּד בֶּן יִשִׁי וְנָאֵם הַגָּבֵר הַנּוֹקֵם עַל שְׁהַקִּים עוֹלָה שֶׁל תְּשׁוּבָה.

וְאַמְרוּ גְדוּלָה תְּשׁוּבָה שְׂמַגַעַת עַד כְּסֵא הַכְּבוֹד שְׂנֵאָמֵר שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֵלֵהִי. וְהַפְּסוּק הַזֶּה עַכ"פ יֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִב' עֵנִינִים אוֹ עַד וְעַד בְּכָלֵל אוֹ עַד וְלֵא עַד בְּכָלֵל גְּמַצָּא שְׂפִוּוֹנוֹ לֹדְמֵר כִּי כְּסֵא הַכְּבוֹד נִק' ה'.

אוֹ נְאָמֵר שְׂפִוּוֹתֵם הִיָּתָה בְּעַד כְּסֵא הַכְּבוֹד לוֹ עַל מֵדַת הַבוֹרָא ית' וְנִמְצָא עַד שֶׁל פְּסוּק זֶה וְעַל הַמְּאַמֵּר הַזֶּה שְׂנִיָּהֵם עֵנִין א' לָהֵם ר"ל עַד וְעַד בְּכָלֵל וְנָאֵם נְאָמֵר עַד ה' אֵלֵהִי וְלֵא עַד בְּכָלֵל אֲבָל עַד כְּסֵא הַכְּבוֹד עַד וְעַד בְּכָלֵל.

יש הפּרש בין עד ה' אלהיה ובין עד פסא הפּבוד וא"א לומר עד פסא הפּבוד עד ולא עד בכלל
אא"כ נאמר פי כוננתם לומר שפסא נקרא ה'. וכבר פתבתי לה שפּערים ופתחים לכל מקום
שפתמצא שם ה' יתירה.

ומ"ש הפּתוב שובנו אלהי ישענו ידוע הוא כמו השיבנו וכן בשוב ה' שבות עמו כמו בהשיב. וכן
שובה ה' רבבות אלפי ישראל כמו השיבה ולפי שזכה יהודה לכל זה הטיל הקב"ה ד' אותיות של
שמו הגדול בשמו של יהודה וכשנולד יהודה עמדה מלדת לפי שבאה עד התחלת התפּשטיות פל
הנבּראים ולפי פשט ההמון בנוהג העולם לפי ששלטה בה עין הרע באמרה הפעם אודה את ה'
כלומר אחר דעתה שנטלה יותר מחלקה ועמדה מלדת עד שחשבה בלבה שפּכר פסקה ולא ילדה
עד שסייעוה מן השמים כמ"ש בענין וישכב עמה בליל' הוא שהקב"ה סייע באותו מעשה.

הנפּש עשאה הקב"ה בפּירוד וחלקה לשני חלקים ושם החלק הא' בגוף זה והחלק הב' שם בגוף
אחר ובהתחבר זע"ז תתעורר האהבה הקדמונית. ואחר שעמדה מלדת ראתה רחל שלא ילדה
ליעקב ותתן לו את בלהה שפּחתה לאשה ומי הביאני לומר שאחר שעמדה לאה מלדת הנה לפי
שמצא פי סדר הפּתוב פן ועוד שאם לא אפּרש מה שהיה ותקנא רחל פי לא קנאה בה עד שילדה
יהודה שהיה פן רביעי והוא יותר על חלקה פי לא יתכן לומר שקנאה בה בג' בנים הראשונים
שהיו ראויים להיות בחלקה מחשבון שנים עשר בנים לארבע נשים ולפי זה הדרף אנו צריכים
לומר פי ראובן שמעון לוי ויהודה נולדו בד' שנים שנה לכל א' וא' דן גד ויששכר נולדו בשנה
אחרת שהיא שנה ה' נפּתלי אשר וזבולון נולדו בשנה ששית ויוסף נולד בשנה הז' זהו פשט לפי
סדר הפּתובים עם סדר המעש' ר"ל הקדמת הריון לאה על פולן והקדמת עמדה מלד' להכנסת
זלפה ליעקב ולפקידת רחל ושתעברה לאה מדינה קודם שנתעברה רחל מיוסף אבל יתכן לומר
לפי שאמרה לאה תחלה פי עתה יאהבני אישי ואח"כ אומר פי שנואה אנכי פי השנואה היא
נאמרת על רחל פי חושק הנה יעקב את אשתו אלא רחל אחותה היתה שנואה ומתקנאה בה
והשנואה מחמת הקנאה באותה שעה הכניסה רחל את בלהה שפּחתה ליעקב ונולד ראובן בשנה
א' שמעון ודן בשנייה.

ולוי ונפּתלי בג' ויהודההבד' וכשראתה לאה שלא ילדה בלהה והיא ילדה אמרה באמת יש עלי
להודות לה' בפעם הזאת וכשעמדה מלדת הכניסה זלפה שפּחתה ליעקב ונולדו גד ויששכר בשנה
חמישית אשר וזבולון בששית ודינה ויוסף בשביעית ואין מוקדם ומאחר בתורה.

ונחזור לענייננו ונאמר פי אחר שעמדה מלדת הכניסה רחל את בלהה שפּחתה ליעקב כמי שאמר
הנה אמת בלהה בא אליה ותלד על ברפי וגו' ולא הנה צריף לומר ותלד על ברפי שהנה צריף
לומר בא אליה ואבנה גם אנכי ממנה אבל למה סמכוהו על ותלד על ברפי והאמת פי פשטו ידוע
מתרגו' פי כן מצינו גם בני מכיר פן מנשה יולדו על ברפי יוסף אף יש לומר לפי פשט הדרבן במה
שאמרה ותלד על ברפי פי הוא ממש ומטעם עולם חסד יבנה ואבנה גם אנכי ממנה דוגמת המשכה
ואצילו' פח פענין מה שנאמר למשה קח את יהושע בן נון איש אשר ריח בו וסמכת את דף עליו
וכתי' ונתת מהודף עליו ר"ל פי בסומכו את ידיו עליו הנה מתאבל ריח הקדש עליו.

וכן עשה יעקב אבינו לאפרים ומנשה כשבירכם שנא' וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש
אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה ולפי שהיה יוסף יודע פונת אביו בסומכו ידיו על ראשיהם
והנה רע בעיניו פי ישית אביו יד ימינו על ראש הצעיר וזה פלל גדול לסמיכה לטוב או למוטב
או לבעלי קרבן להאציל על הדרבן שסומכין עליו הפח הראוי לענין זה ובכלל זה ענין נשיאות

כפנים לפי שלא היה יכול לסמוך ידיו על כל א' ואחד מישראל וכשהיה רוצה לקבל פח מלמעלה היה פורש כפיו כמו שמפורש בהרבה מקומות של תורה ועתה הבן כי ראוי הוא להיות זרועותיו כפולות וכפיו פרושות והראש באמצע זה קבלתי.

וכן תבין מה שכתב רבי אברהם בן עזרא ז"ל בפליחה של יום הכפורים ראש בין שנים מתנשא ולפי שרצתה רחל למשוך פח הלידה לכה אמרה ותלד על ברפי ואבנה גם אנכי ממנה פשתלד על ברפי אמשוך ממנה פח ההריון כאלו לא היתה יכולה לקבל אלא ממנה שלא מן הכל אדם זוכה לקבל ובפני אמרו שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד ואם בדברי תורה.

כה על אחת כמה וכמה בעניינים אחרים שאין אדם זוכה לקבל מן הכל ובז' שנים נולדו פולם שכן פתיב ויעבוד עמו עוד ז' שנים ואז נולדו וקנאה רחל באחותה הכניסה בלה ליעקב ותלד בן וקראה רחל שמו דן או בלה קראתו על שם שאמרה רחל דנני אלהים וגם שמע בקולי הרי כאן שתי עניינים פנגד ראיה שמיעה ואין ספק כי דנני משמעו דין וגם שמע בקולי ברחמים מורה עליו מה שאמרה וגם שהוא נאמר על הרחמי שהוא לשון גמילות חסדים וגו' לא התחילה באף לפי שהוא מורה על הדין וגם מורה על הרחמי זהו דנני אלהים וגם שמע בקולי ואח"כ ילדה את נפתלי על שם נפתולי אלהים נפתלתי פי' בו רש"י כי הוא לשון חבור וזה מתוק מדבש.

ופי' הפסוק כה הוא חבור אלהים נתחברתי עם אחותי ויהיה פי' עם במקום כמו וכן דעת המתרגם שתרגם עם אחותי באחותי ר"ל כמו אחותי כמו אמר לחכמה אחותי את ואמר נפתלי אלה שלוחה כתבתי רמז כי האילה היא לצדיק.

וכשראתה לאה שעמדה מלדת הכניסה שפחה לאישה ותלד בן ותקרא את שמו אשר מלשון יישר פחה כלומר יתחזק מזלי ויוסיף פח ויפנס לשאוב מפני יות המקור ואוסיף עוד ללדת וכן היה שילדה בן ותקרא את שמו יששכר שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וזהו נתן בסתר אלהים שכרי כמו בשכרי ואח"כ ילדה בן ושני ותקרא את שמו זבולון על שם זבולני אישי ומזבולון היו סופרים שנאמ' ומזבולון מושכים בשבט סופר כלו' המשכת הקו האמצעי הנקרא שבט שנאמר שבטך ומשענתך ז"ש במדרש שיר השירים שבטך אלו היסורין ומשענתך זו התורה וסופר הוא הסבה הראשונה של אותיות הרשומות בחכמה שא"אלכתוב הסופר עד שתראה האות רשומה בלבן בלבן.

הרשום שהוא נפרש בינה שהבינה נאצלת מן החכמה וכן כל פח מן הדומה והבינה נחקקו האותיות תחלה אחר שנרשמו בחכמ' סופר על שם ספר וספור והוא הזמנת הרצון לספר ומלת בשבט עומדת בפני עצמה ואינה סמוכה אל סופר כאלו אמר מושכים ספר בשבט וההמשכה הזאת היא בגין בית המקדש של מעלה המכונן פנגד בית המקדש של מטה וע"כ היה קרוי זבול כמו שנאמר בנה בניתי בית זבול לך לא אמר בניתי בית לך אלא בית זבול כלומר ביתו של זבול ר"ל המענות והמזון לזבול.

ואמרה פי' ילדתי לו ששה בנים כלומר רוב והענין העליון. ואחר שנולד זבולון נולדה דינה.

ואמרו רז"ל פי לאה נתפלה ונתורה נקבה ודבריהם דברי אלהי חיים וע' פנים לתורה וי"ל לפי דבריה' שבקשו לתת לה את יוסף או בנימין שהרי אמרו יודעי' היו שי"ב שבטי' עתידין לצאת מיצקב וא"כ א"א לגרוע מהם כשם שאין להוסיף עליהם על פן אמרה רחל יוסף ה' לי בן אחר לא אמרה בנים אחרים ולפי מה שכתבתי י"ל שלא נשאר לה עוד פח לקבל משם שפבר קבלה

כל פחה משלם במה שהיתה יכולה ולא רצתה לרדת ולקבל מן הפחות הנשארים לפי שמעלין בקדש ולא מורידין ועל זה הדרה הלכה רחל תחלה יוסף ואח"כ בנימין ולא יקשה לה דן ונפתלי שפיר' בו גם שמע בקולי במדת רחמי' כי על המפורש סמכה שהוא דין ואולי לא היה אלא פנגד מה שמשכו מבלקה וזלפה ואפשר לו' כי תשלום קבלתה היתה סבה לתפלתה שתלד בת והיתה מן הג' הנשארים וע"כ פתיב ותצא דינה וגו' וכל הענין אעפ"י שאפרש אותה בענין אחר כי ע' פנים לתורה וטוב להגדיל ולהאדיר.

ואין בין ב' הפי' הפרש מפל צד ויש בהן דמיון במקצ' ועל דרף הפשט נאמ' כי ב' פעמים נתפללה א' כשנולד גד ואחת כשנולד אשר שלכה קראה אותם פן ושני בנים נתנו לה במה שנתפללה כשנולד גד נתנו לה יששכר ובמה שנתפללה כשנולד אשר נתנו לה זבולן ואח"כ דינה שנאמר ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה ומהו ואחר ר"ל אחר שילדה ו' בנים פנגד ו' קצוות ילדה נקבה א' ולא יותר והדבר ידוע כי נקבה אחת בכלל הנשים פזכר אחד או יותר הרבה ואפילו אלפים בכלל הזכרים ותקרא את שמה דינה שם נגזר מן הענין לפרש הפח שהוא ועוד י"ל על דרף פשט כי מרוב שהיתה שמחה ומתפארת ואומרת ילדתי לאישי ששה בנים שלטה בה עין רע כמה ששלטה בה שאמרה הפעם אודה את ה' שלא פירשה כמה בנים ובאמרה כי ילדתי לו ששה בנים אחר שלא נטלה עדיין יופיה מן הראוי לה כל כך אין פח לעין הרע שתשלוט בה שאין אדם גורם לעצמו כל כך כמו לאחר ואחר שנולדה דינה ילדה רחל את יוסף ותקרא את שמו יוסף מל' תוספת שנאמר יוסף ה' לי בן אחר ומכאן יש ללמוד שהיתה רחל יודעת שלא יהיו אלא י"ב שבטים וע"כ לא אמרה בנים אחרים ואע"פ שהוא ל' תוספת י"ל שהוא לשון אסיפה כמ"ש אסף אלהים את חרפתי וכן בענין זה נפרש אותו מלשון אסיפה ר"ל ענין התפשטות הקו האמצעי לכאן ולכאן ולכלול לראשי עם להיות שליט עליהם ויוסף הוא השליט על הארץ ואומר צדיק מושל יראת ה' ונתנו לו ב' מדות הוד והדר הוד נרמז בשור כמו שקבלנו שהוא שלו ואומר בכור שורו הדר לו לכה יצאו ממנו ב' שבטים הא' שבט אפרים הנקרא על שם פריה ורביה כמ"ש כי הפרני אלהים וגו' והב' שבט מנשה שמלא מקומו של לוי באחוזת הארץ ולכה נחלק שבט מנשה לב' נחלות פנגד ב' עמודי שמים.

חצי שבט מנשה נטלו נחלתם בארץ סיחון ועוג וחציו נטלו נחלתם בארץ ישראל כמו שנתחלק שבט לוי לב' משפחות ונק' מנשה על שם השכחה שנאמר כי נשני אלהים וגו' אחר שנולד יוסף נולד בנימין וקראה אותו בן אוני פלומר בנפחי כמו ולאין אונים עצמה ירבה.

ינתן לי פחי שהוא מדת הדין ר"ל תורה שבעל פה ואביו קרא לו בנימין פלומר בן ימין ר"ל ינתן לי מדת ימין ר"ל שבכתב זה שמאל של זה וזה ימין של זה ונדע שמדת הדין לאם ומדת הרחמים לאב ועכ"א דוד פרחם אב על בנים רחם וגו' וכשבא הכתוב לייחס מדת הרחמים לאמות קורא אותן נשים סתם ולא אמות פדכתיב די נשים רחמניות וכשבא לייחס להם מדת הדין הוא קורא אותם אם פדכתיב אשר וסרתו אמו והפך הדבר לזכר כשבא לייחס אליו מדת רחמי' קורא אותו אב כש"נ כאשר ייסר איש את בנו ומה שאמר שלמה שמע בני מוסר אביה וכן מוסר אב.

לפי שלא יתכן לומר בלשון איש שמע בני מוסר איש שמשמעו איש זר שאינו אביו אבל ייסר איש מורה עליו שהוא אביו אינו סותר דברינו שכבר ידענו שנדבר על הדין בהרבה מקומות נמצא בנימין שלם מכלם כמפורש ואם כן דן שלא נתפרש בו כל כך מדת רחמים כמו שנתפרשה בבנימין ולכה הוליד י' בנים פנגד י' מאמרות שבהן נברא העולם.

ונקרא יָדִיד ה' שְׁנָאָמַר וּלְבַנְיָמִין אָמַר יָדִיד ה' וּלְזֶה הַפִּי בְּאוֹמַר יִשְׁכּוֹן רָמָז אֶל ה' וּפִי כִּי בָאוּ יִשְׁכּוֹן ה' חוֹזֵר אֶל יָדִיד. עֲנִן אַחַר רְאוּבֵן יוֹרָה עָלָיו פָּחוּז כַּמִּים שְׁמַעוֹן וְלוֹי יוֹרָה עָלֵיהֶם כְּלִי חַמָּס אַרְוֵר אַפָּם כִּי עָז יְהוּדָה יוֹרָה עָלָיו יָדָה בְּעוֹרָף אוֹיְבֵיהָ זֹה הַקְּשֵׁת כַּמִּי"ש לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי יְהוּדָה קִשְׁת הִנֵּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשָּׁר זְבוּלָן מוֹרָה עָלָיו לְחוּף יָמִים יִשְׁפּוֹן וּכְתִיב וּלְמַקְנֵה הַמִּים קָרָא יָמִים יִשְׁשַׁכֵּר יוֹרָה עָלָיו רַבֵּץ בֵּין הַמְשַׁפְּתִים כְּלוֹמַר בֵּין ב' תְּחוּמִין וּסְמִיָּה לִיהָ וַיֵּרָא מְנוּחָה כִּי טוֹב דָּן מוֹרָה עָלָיו נָחַשׁ עָלֵי דָרָךְ וְאוֹמַר וְדָרָךְ נָחַשׁ עָלֵי צוּר גֵּד מוֹרָה עָלָיו וְהוּא יָגוּד עַקֵּב אֲשֶׁר יוֹרָה עָלָיו מֵאֲשֶׁר שְׁמָנָה לְחֻמוֹ וְכֵן מוֹרָה עָלָיו וְהוּא יִתֵּן מַעֲדָנָי מִלָּךְ.

נִפְתְּלֵי מוֹרָה עָלָיו אֵילָה שְׁלוּיָה וְכֵן הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שְׁפָר שֶׁהוּא רָמָז לְבִרְכָה פְּדַעַת הַתְּרַגּוּם שְׁאָמַר יִהְיוּ מִנְדֵן וּמְבָרְכֵן עָלֵיהוֹן וּז"ש מִלֵּאָף הַמְּמֻנָּה עַל הַתְּפִלָּה מִמֵּתִין עַד שִׁיתְּפַלֵּל כְּנִסְיָה אַחֲרוֹנָה שְׁבִישָׁרְאֵל וְנוֹטֵל כָּל הַתְּפִלוֹת וְעוֹשֶׂה אוֹתָן עֲטָרָה לְהַקֵּב"ה.

יוֹסֵף מוֹרָה עָלָיו בְּנוֹת צַעֲדָה עָלֵי שׁוּר בְּנֵימִין מוֹרָה עָלָיו וּלְעֵרֵב יִחְלַק שְׁלָל וְכַה"א כָּל אֵלָה שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל י"ב. וְזֹאת אֲשֶׁר דָּבָר לָהֶם וּגו' בְּרַכְּם מִזֵּי מַעֲיִיבוֹת וְכָל מַה שְׁפַתְבְּתִי בְּעִנְיֵן הַשְּׁבִטִים אֵין כְּוִנָּתִי אֵלָא עַל הַעֲנִינִים הַכּוֹלְלִים בְּכַח שֶׁל יַעֲקֹב וְאֵע"פ שִׁישׁ הַפָּרֵשׁ בֵּין הַפִּירוּשִׁים אֵין לְדַחוֹת אוֹתָם שְׁמָא הָא' מִהֶם נִבְחַר לְשִׁמִּים וְלֹא נִדְעָ אֵיזָה יִכְשַׁר הִנֵּה אוֹ זֶה אִם שְׁנֵיהֶם כֹּא' טוֹבִים וְע' פָּנִים לְתוֹרָה וּבְפִירוּשׁ אִמְרוּ שְׁמָא יֹאמַר אָדָם מֵאַחַר שֶׁהִלְלוּ אוֹסְרִין וְהִלְלוּ מִתִּירִין הִלְלוּ פּוֹסְלִין וְהִלְלוּ מְכַשְׁרִין הִלְלוּ מְטַמְּאִין וְהִלְלוּ מְטַהֲרִין הָאֵיף אֵנִי לוֹמֵד תּוֹרָה מֵעַתָּה כְּלָם נִתְּנוּ מְרוּעָה א' אֵלוּ וְאֵלוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וְכַוְלָן אֵב אֶחָד אֶמְרוּ: פָּרַק כֹּה אַחַר שְׁפַתְבְּתִי סֵדֵר תּוֹלְדוֹת הַשְּׁבִטִים וּפִירְשֵׁתִי כְּתָם אֶכְתוּב סֵדֵר דְּגִלְיָהֶם וְאַתָּן טַעַם לָמָּה הָיוּ חוֹנִים ג' אֵלָה בְּדָגָל א' וְתַמְצָא לְפִי מַה שְׁפַתְבְּתִי יְהוּדָה וַיִּשְׁשַׁכֵּר וְזְבוּלָן הָיוּ מִכַּח א' אֵע"פ שֶׁהָא' עכ"פ יוֹתֵר וְכֵן הָיוּ דָּגָל אֶחָד כְּסֵדֵר שְׁנוּלְדוֹ וְנִתְּיַחַס הַדָּגָל מִיְהוּדָה שְׁנָאָמַר וְהַחוֹנִים קִדְמָה מִזְרָחָה דָּגָל מַחְנֵה יְהוּדָה וְהַטַּעַם לְהַתְּיַחַס דָּגָל אֵלָיו מִפְּנֵי שֶׁהִי רֵאשׁוֹן לְכַח הַהוּא וּסְמִיָּה לוֹ יִשְׁשַׁכֵּר שְׁנָאָמַר וְהַחוֹנִים עָלָיו מִטָּה יִשְׁשַׁכֵּר וּסְמִיָּה לִישְׁשַׁכֵּר זְבוּלוֹן וְטַעַם לְהִיּוֹתָם עַל זֶה הַסֵּדֵר שֶׁכֵּן הוּא תּוֹלְדוֹתָם בְּכַנֵּי לֵאמֹר וְרוֹז"ל כִּי לָמָּה הִנֵּה דָּגָל יְהוּדָה בְּמִזְרָח וּמִדְּבָרֵיהֶם נִלְמוּד שֶׁהִנֵּה רֵאשׁוֹן לְהִיּוֹתוֹ רֵאשׁוֹן וְכֵן רְאוּבֵן וְאַפְרַיִם וְדָן וְכָל א' וְא' לְפִי מְקוֹמוֹ נִקְרָא שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי רַבִּיעֵי דָּגָל שְׁנֵי דָּגָל רְאוּבֵן שֵׁנָא דָּגָל מַחְנֵה רְאוּבֵן תִּימָנָה לְצַבָּאוֹתָם וְנִתְּיַחַס הַדָּגָל לְרְאוּבֵן כִּי בּוֹ הִתְחִילוּ הַתּוֹלְדוֹת וְהוּא הִנֵּה הַבְּכוֹר לְאָבִיו וְלֵאמֹר.

וּסְמִיָּה לוֹ שְׁמַעוֹן שֵׁנִי וְהַחוֹנִים עָלָיו מִטָּה שְׁמַעוֹן וְכֵן רֵאשׁוֹן לְהִיּוֹת לְפִי מֵהַשְּׁפַתְבְּתִי בְּעִנְיֵן רֵאשׁוֹן וְשְׁמִיעָה שֶׁהֶם רָמָז לְשִׁמּוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה וּסְמִיָּה לְשְׁמַעוֹן גֵּד שֵׁנָא מִטָּה גֵּד וְנִתְחַבֵּר עִמָּהֶם עֲנִין הַכְּתוּב וְעַתָּה יִגְדֵל נָא כַּח ה' דָּגָל ג' דָּגָל אֶפְרַיִם שְׁנָאָמַר דָּגָל מַחְנֵה אֶפְרַיִם לְצַבָּאוֹתָם יָמָה וְנִתְיַחַס הַדָּגָל לְאֶפְרַיִם לְפִי שֶׁהִי בְּמִקוֹם אָבִיו יוֹסֵף שֶׁהִנֵּה בְּכוֹר שׁוּרוֹ שְׁפָל הַדָּגָלִים נִתְיַחַסוּ לְבְּכוֹרוֹת חוּץ מִדָּגָל יְהוּדָה שֶׁהִנֵּה בְּמִקוֹם גֵּד.

וְעַל כֵּן נִתְיַחַס הַדָּגָל לְאֶפְרַיִם שְׁמֵלָא מְקוֹם אָבִיו שֶׁהִנֵּה בְּכוֹר לֵאמֹר וְעוֹד שְׁנָקְרָא עַל שֵׁם פָּרְיָה וּרְבִיָּה סְמוּךְ לוֹ מְנַשֶּׁה שְׁנָאָמַר וְעָלָיו מִטָּה מְנַשֶּׁה וְרֵאשׁוֹן לְהִיּוֹת מְנַשֶּׁה עַל שֵׁם הַשְּׁכָחָה סְמוּךְ לְאֶפְרַיִם שֵׁנָק' עַל שֵׁם פָּרְיָה וּרְבִיָּה שֶׁכֵּן כְּתוּב עַל כֵּן יַעֲזוּב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ.

וּכְתִיב שְׁמַעֵי בַת וּרְאִי וְהִטִּי אֲזַנְךָ וּגו' אִימְתִי בְּשַׁעַת שְׁפִיתָאוּ הַמְּלָךְ יִפְיָךְ ר"ל הַבַּעַל וּרְגִילִים הָיוּ רוֹז"ל לְקָרוֹא, בֵּית אֲבִיָּה בִי נִשְׂאָ כְּלוֹ בֵּית נִשְׁפַח וְסְמוּךְ לְמְנַשֶּׁה בְּנֵימִין שֵׁנִי וּמִטָּה בְּנֵימִין וּגו' וְטַעַם לְהִיּוֹתוֹ אֶצְלָם לְפִי שֶׁהוּא כְּלוּל מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ כַּמִּש"כ.

וְדָגַל רַב־יְעִי דָּגַל דָּן שְׁנֵאמַר דָּגַל מַחֲנֶה דָּן צְפוּנָה לְצַבָּאוֹתָם וְנִתְיַחַס הַדָּגַל לְדָן לְפִי שְׂבָא מִב' מִדּוֹת מִמֵּדַת הַדִּין וּמִמֵּדַת הַרְחָמִים כְּמוֹ שְׂפַתְבְּתִי וְהַפְתּוּב יִיחַד דָּן בְּדִינוֹ שֶׁל תּוֹרָה שְׁנֵאמַר דָּן יַדִּין עִמּוֹ כְּאֶחָד שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל פִּי' כְּסִידוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם סְמִיךְ לוֹ אֲשֶׁר שְׁנֵאמַר וְהַחֲנִינִים עָלָיו מִטָּה אֲשֶׁר וְטַעַם לְהִיּוֹתוֹ סְמוּךְ לוֹ לְפִי שְׁנֵתְפָרֶשֶׁה לוֹ מִדַּת הַדִּין וְלֹא נִתְפָּרֶשֶׁה בּוֹ מִדַּת הַרְחָמִים בְּאִמְרוֹ וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וּבְכֻלָּם לֹא נִתְפָּרֶשֶׁה מִדַּת הַדִּין אֲלֵא בְּרִמְזוֹ שְׂרִמְזוֹ בְּמִקְצָתָם כְּמוֹ שִׁישְׁנָה בּוֹ לְפִי' סְמָכוּ בְּאֲשֶׁר כְּלוּמַר יִשָּׁר פְּתָךְ.

וּסְמִיךְ לוֹ נִפְתְּלֵי שְׁנֵאמַר מִטָּה נִפְתְּלֵי וְטַעַם לְהִיּוֹת כֶּהָ לְפִי שְׁנִקְרָא נִפְתְּלֵי ע"ש נִפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתְּלֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן חַבּוּר לְחַבְרָא אֶת הַכֹּל יַחַד שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל זֶהוּ הַטַּעַם. הַנִּרְאֶה לִי עַל דְּרָךְ פָּשֻׁט מִפְּנֵי מָה הָיוּ הַדָּגְלִים כֶּהָ.

וַיֵּשׁ בְּאַגְדָּה טַעַם קָרוֹב לְזֶה אֲבָל לֹא בְּמִקְצָת: פָּרָק כּוֹ לְדַבְרֵי הָאוּמֵר תְּאוּמָה נוֹלְדָה עִם כָּל שְׂבָט וְשְׂבָט נִמְצָא י"ג בְּנוֹת וי"ב בְּנִים בֵּין פְּנֻלָם כ"ה אוֹלֵי עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר לְאַבְרָהָם כ"ה יְהִיָּה זְרַעְךָ וַיֵּשׁ לְתַמּוּהַ מִדְּבַרֵי הָאוּמֵר כִּי בְּנוֹתָיו הָאֲמוּרוֹת בְּיַעֲקֹב נֶאֱמַר בְּשִׁבִיל שְׁנוּלְדוֹ תְּאוּמוֹת עִם הַשְּׂבָטִים גַּם דְּבַרֵי הָאוּמֵר שֶׁהוּא עַל כְּלוּתָיו נָשִׂי בְּנָיו שְׂאִין אָדָם נִמְנַע מִלְקַרְוֹא לְכַלְתּוֹ בְּתוֹ מָה רָאוּ לוֹמַר כֵּן וְלֹא אָמַר כִּי בְּנוֹתָיו נֶאֱמָרוּ עַל נָשָׁיו וְהֵלֵא הַפְּתוּב קוֹרָא לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם בְּתוֹ שְׁנֵאמַר וּבְמוֹת אֲבִיהָ וְאִמָּה לְקַחְתָּ מִרְדְּכִי לוֹ לְבַת.

וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוּם אֵל תִּקְרִי לְבַת אֲלֵא לְבֵית. פִּירוּשׁ לְאִשָּׁה וְהַפְּתוּב קוֹרָא אוֹתָהּ בְּתוֹ וְאִם כֵּן יֵשׁ לוֹמַר כִּי בְּנוֹתָיו הָאֲמוּר בְּיַעֲקֹב הֵם נָשָׁיו שֶׁהֵן בְּלֵהָה וְזַלְפָּה וְכַשְׂיָרַד יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם יָרְדוּ שְׂתֵי נָשָׁיו בְּלֵהָה וְזַלְפָּה עִמּוֹ אֲבָל רַחֵל וְלֵאָה מִתּוֹ רַחֵל מִתָּה בְּדְרָךְ אֶפְרַת בְּעוֹד כְּבַרְת אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְלֵאָה מִתָּה אַחַר שְׁנֵתְיִשָּׁב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן עַל כֵּן נִקְבְּרָה בְּמַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה כְּמוֹ שְׁנֵאמַר וְשָׁמָּה קִבְּרַתִּי אֶת לֵאָה אֲבָל בְּלֵהָה וְזַלְפָּה לֹא מְצָאוּ שְׂמִתּוֹ קוֹדֵם שְׂיָרַד יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם וְלֹא בְּמַצְרַיִם בְּחַיָּיו שֶׁל יַעֲקֹב כִּי אֵלּוּ מִתּוֹ בְּחַיָּיו מִפְּנֵי מָה לֹא פִּירַשׁ מִיתָתוֹ וְלֹא מְקוּם קְבוּרָתוֹ אֲלֵא עַל כָּל פְּנֵים יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שְׁלֹא מִתּוֹ בְּחַיָּיו.

וְאִם תֵּאמַר הֲרִי הוּא אוֹמֵר בִּירִידַת מַצְרַיִם מְלַבֵּד נָשִׂי בְּנֵי יַעֲקֹב מִכָּל שְׂאֵם הֵיְתָה אַחַת מֵהֵן בְּחַיָּים הִזְיָה מִפְּרֵשׁ אוֹתָהּ הַפְּתוּב כְּמוֹ שְׂפִירַשׁ וְאִמְר מְלַבֵּד נָשִׂי בְּנֵי יַעֲקֹב. יֵשׁ לְהַשְׁיִב שְׁלֹא בָּא הַפְּתוּב הַזֶּה אֲלֵא לְהוֹצִיא הַתְּאוּמוֹת שֶׁהֵם נְשׂוֹאוֹת לְשְׂבָטִים מִכָּל ע' נֶפֶשׁ שְׂבָאוּ לְפִי שְׁלֹא הַזְּכִירִים כְּשִׁנּוּלְדוֹ וְלְפִי הַפִּירוּשׁ הַזֶּה אֵין אָנוּ צְרִיכִים לוֹמַר שְׂמִתּוֹ וְנִשְׂאוֹ כְּנַעֲנִיּוֹת וְלְפִי שְׁלֹא בָּא הַפְּתוּב הַזֶּה כָּאֵן (אֲלֵא) לְהוֹצִיא הַתְּאוּמוֹת מִכָּל ע' עַל כֵּן הִזְכַּק לוֹמַר מְלַבֵּד נָשִׂי בְּנֵי יַעֲקֹב וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר כִּי סְמוּךְ הַפְּתוּבֵעַל מָה שְׁאֵמַר לְמַעַלָּה בְּנוֹתָיו וּבְנוֹת בְּנָיו וּבְכֻלָּל בְּנוֹתָיו הַתְּאוּמוֹת.

וְעוֹד שֶׁהָרִי פְּתִיב וְהִגָּה הַשְּׂמֵשׁ וְהִירַח וי"א כּוֹכְבִים מְשֻׁתְּמוּם לִי וְהוּא נֶאֱמַר עַל יַעֲקֹב וְעַל בְּלֵהָה וְאֶחָד עֶשְׂרֵת בְּנָיו נִמְצָא שְׁעַל כָּל פְּנֵים מִתּוֹ זַלְפָּה וּבְלֵהָה וּבְנוֹתָיו הָאֲמוּרוֹת בְּיַעֲקֹב הוּא נֶאֱמַר עַל הַתְּאוּמוֹת אוֹ עַל כְּלוּתָיו.

יֵשׁ לָךְ לְתַת טַעַם מִפְּנֵי מָה לֹא פִּירַשׁ מִיתָתוֹ וְלֹא מְקוּם קְבוּרָתוֹ שֶׁהָרִי נָשָׁיו הָיוּ שְׂבָכָל אַחַת מֵהֵן כְּתוּב לְאִשָּׁה וְהוּא נֵעַר אֶת בְּנֵי בְּלֵהָה וְאֶת בְּנֵי זַלְפָּה נָשִׂי אֲבִיו אֲלֵא שְׂבָחֵי רַחֵל וְלֵאָה קוֹרָא אוֹתָן שְׂפָחוֹת שְׂנֵא' אֶת שְׂתֵי נָשָׁיו וְאֶת שְׂתֵי שְׂפָחוֹתָיו לוֹמַר שְׁלֹא הָיוּ עֵינֵקֵר נָשָׁיו אֲלֵא רַחֵל וְלֵאָה וְרַחֵל יוֹמֵר מְלֵאָה שְׁנֵאמַר בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתַּי יַעֲקֹב כִּי בְּשִׁבִילָהּ הִלְךְ יַעֲקֹב אֲצֵל לָכֵן וְאִם כֵּן מִפְּנֵי מָה לֹא

נזכר לא מיתתו ולא קבורתו אלא שלא מתו בחייו של יעקב ענין אחר כי בנותיו זו דינה וזו דינה הכתוב לקרוא אחד במקום רבים שנא' ובני דן חוששים ובני פלוא אליאב.

וכן י"ל כי בנות בניו נאמר על שרח בת אשר ולא ביוכבד ביורדי מצרים במגן ע' אבל כלל יעקב עמהם והוא היה במגן ע' כמו שנאמר ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב כלו' יעקב ובניו הם בני ישראל הבאים מצרימה וז"ש בבראשית רבה אברהם נקרא ישראל שנאמר ומושב בני ישראל בארץ מצרים יצחק נקרא ישראל שנאמר אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו וכלל יעקב בכלל אחד עמהם וזהו שאמר הכתוב בשבעים נפש ירדו אבותיה מצרימה.

הגיד כי פשיירו היו ע' נעדין לא נולדה יוכבד עד היותם במצרים בין החומות. על כן אני אומר כי יעקב היה בכלל ע' וזולתו היו ע' עם יוכבד ואין לנטות מדברי רבותינו ע"ה פי' בע' נפש ינצאי ירד יעקב הבא מצרימה היתה יוכבד בכלל.

אף נוכל לומר כי בשבעים נפש של ירידה ובל"ג של לאה היתה יעקב בכלל ולא יוכבד. וכמדומה לי שפך היתה דעתו של החכם רבי יוסף קמחי שפי' כי היתה בכלל ל"ג של לאה אלא שלא פי' טעמו ולא כתב מי הביאו לומר כן נמצא עתה לפי דברינו שאין צריכין לתאמות נמצאו בני יעקב שנים עשר ועם דינה י"ג:
ת ו ש ל ב ע